

T.C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜTERCİM VE TERCÜMANLIK ANABİLİM DALI

ARA DİLDEN YAPILAN ÇEVİRİLERDE YAŞANAN
KAYIPLAR VE SORUNLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME:
HALİL CİBRAN'IN "KIRIK KANATLAR" ROMANI ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Esra TEMÜR

Danışman:

Prof. Dr. Galip YAVUZ

İSTANBUL

2024

T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜTERCİM VE TERCÜMANLIK ANABİLİM DALI

ARA DİLDEN YAPILAN ÇEVİRİLERDE YAŞANAN
KAYIPLAR VE SORUNLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME:
HALİL CİBRAN'IN "KIRIK KANATLAR" ROMANI
ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Esra TEMÜR

Danışman:
Prof. Dr. Galip YAVUZ

İSTANBUL

2024

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı, Çeviribilim (%30 Arapça) Tezli Yüksek Lisans Programı'nda 200421YL06 numaralı Esra TEMÜR'ün hazırladığı "*Ara Dilden Yapılan Çevirilerde Yaşanan Kayıplar Ve Sorunlar Üzerine Bir İnceleme: Halil Cibran'ın "Kırık Kanatlar" Romanı Örneği*" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 09/12/2024 günü (10:30 – 12:30) saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Galip YAVUZ
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Zohra BOUZIDI
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Cemal Abdullah AYDIN
İstanbul Üniversitesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Esra TEMÜR

09.12.2024

ÖZ

Bu çalışmamızın amacı, çeviriler neden orijinal dilinden değil de ara dilden yapılır? Yapıldığında ne tür tercüme sorunları ve buna eşlik edebilecek diğer yansımalar meydana gelir? vb. sorulara Halil Cibran'ın önce doğrudan çeviri diyebileceğimiz Arapçadan Türkçeye ve Arapçadan Fransızcaya, sonra da ara dil tabir edebileceğimiz Fransızcadan Türkçeye tercüme edilmiş olan “Kırık Kanatlar” romanı üzerinden cevap aramaktadır. Ayrıca, tezimizde Türkiye’de Arapçanın yaygın bir dil olmasına rağmen, neden ara dilin tercih edildiği ve bu tercihlerin ideolojik arka planları araştırılmıştır. Beraberinde, ara dilin tanımı ve geçirdiği süreçler ve çeviribilimdeki yeri incelenmiştir. Ara dil kullanımının ideolojik arka planı ise, özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarındaki çeviri pratikleri ve siyasi dinamikler üzerinden değerlendirilmiştir. Son olarak eserin Arapça orijinali ile Fransızca ara dil kullanılarak yapılan çevirisi arasındaki farklar incelenerek, çeviri süreçlerinin daha iyi anlaşılmasını ümit ediyoruz.

Anahtar Kelimeler:

Ara dilden çeviri, İdeoloji, Halil Cibran, Çeviride Kayıplar, Eşdeğerlik,
Yabancılaştırma, Yerleştirme

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate why translations are made from the original language as well as the intermediate language? What kind of translation problems and other reflections may occur when done? We are looking for answers to the questions through the novel “Broken Wings”, which was translated from Arabic to Turkish and Arabic to French, which we can call direct translation, and then from French to Turkish, which we can call a relay translation. In addition, in our thesis, although Arabic is a common language in Türkiye why other language is preferred and the ideological backgrounds of these preferences were investigated. Along with it, the definition of relay translation, the processes it has undergone and its place in translation science were examined. The ideological background of relay translation use was evaluated through translation practises and political dynamics, especially in the early years of the Republic. Finally, we hope that the translation processes will be better understood by examining the differences between the direct Arabic and the indirect French translation of the work.

Key Words:

Relay Translation, Ideology, Khalil Gibran, Translation Losses, Equivalence, Foreignization, Domestication

ÖNSÖZ

Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Beni bu çalışmayı tamamlamaya muvaffak kıldığı ve her an yardımını üzerimde hissettirdiği için O'na sonsuz şükürler olsun.

Hayatım boyunca maddi ve manevi destekleriyle yanımda olan, dualarını hiç esirgemeyen sevgili babam Muhsin Temür ve annem Hülya Temür'e; yönlendirme ve teşvikleriyle bana rehberlik eden kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Galip Yavuz'a; kimisi tezimi okuyup düzeltme zahmetinde bulunan, kimisi fikir alışverişlerimizle bana katkı sağlayan, kimisi ise manevi destekleriyle güç veren değerli arkadaşlarım Zehra Karaarslan, Merve Solmaz, Derya Keleş, Gamze Emine Karasüleymanoğlu, Merve Özcan Demiroğlu, Aysun Ay ve sevgili kardeşim Rabia Yürük'e; tez yazım sürecimi kolaylaştırmak adına ilgili dosyaları bana ileten sayın Muhammed Yasin Can'a ve tezimin hazırlık sürecinde sağladığı değerli bilgiler için sayın Kenan Sarıalioğlu'na teşekkür ederim.

Ayrıca, bugüne kadar gelişimimde katkısı bulunan ve bana ilham veren bütün hocalarıma ve arkadaşlarıma minnettarlığımı ifade etmek isterim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
BEYAN	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	viii
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ	ix
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi	1
2. Literatür Taraması	1
3. Varsayımlar	2
4. Kuramsal Çerçeve	2
5. Kuramsal Bağlamda Çeviride Kültürün Yeri ve Önemi	5
5.1. Yabancılaştırma ve Yerlileştirme	7
6. Çeviride Sözdiziminin Önemi	8
7. Çeviride Stilistiğin Önemi	9
BİRİNCİ BÖLÜM	12
1. Ara Dilden Çevirinin Tanımı ve Geçirdiği Süreçler	12
1.1. Ara Dil Kullanımının İdeolojik Sebepleri	15
2. Beytü'l Hikme	20
3. Toledo Çevirmenler Okulu ve Ara Dil	20
İKİNCİ BÖLÜM	23
1. Halil Cibran'ın Hayatı	23
1.1. Halil Cibran'ın Eserleri	26
2. Kırık Kanatlar Romanının Özeti	27
3. Kırık Kanatlar Romanının Farklı Çevirileri	29
3.1. El-Ecnihatü'l-Mütekessira, Hindawi Yayınları	29
3.2. Kırık Kanatlar, Muarrib Yayınları, Grup Çevirisi	29
3.3. Les Ailes Brisées, Jean-Pierre Dahdah, Les Éditions Robert Laffont	29
3.4. Kırık Kanatlar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Kenan Sarıalioğlu	30
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	32
1. İncelemenin Sunumu ve Yöntemi	32
1.1. Karşılaştırmalı Çeviri İncelemesi	33
SONUÇ	69
KAYNAKLAR	73
ÖZGEÇMİŞ	76

KISALTMALAR

K.M.	Kaynak metin
A.T.Ç.	Arapçadan Türkçeye Çeviri
A.F.Ç.	Arapçadan Fransızcaya Çeviri
F.T.Ç.	Fransızcadan Türkçeye Çeviri
Çev.	Çevirmen
t.y.	Basım tarihi yok
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Çalışmamızda TDV İslam Ansiklopedisinin transkripsiyon sistemi benimsenmiştir:

أ	A	ض	Ž
آ	Ā	ط	T
إ	İ	ظ	Z
أ	O,U	ع	‘
او	Ō, Ū	غ	Ġ
ء	’	فا	F
ب	B	ق	Q
ت	T	ك	K
ث	Ṣ	ل	L
ج	C	م	M
ح	Ḥ	ن	N
خ	Ḫ	و	V
د	D	ه	H
ذ	Z	ي	Y
ر	R	ـَـ	A, E
ز	Z	ـِـ	I, Ī
س	S	ـُـ	O, Ō, U, Ū
ش	Ş	آ	Ā
ص	Ş	ـِـي	Ī, Ī
		ـِـو	Ō, Ō, Ū, Ū

GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Araştırmanın amacı edebi bir metinde ara dilden çeviri yöntemine başvurmanın sonucu oluşabilecek kayıplar ve sorunların olup olmadığı ve bunların çevirinin doğruluğuna ne derecede etki ettiğini ortaya koymaktır. Bu noktada amacımızın yanlış arama olmadığını sadece ara dilden çeviriden doğan farklılıkları araştırmak ve bunların etkilerini tespit etmek olduğunu belirtmemiz gerekir. Bu anlamda çalışmamızda, Halil Cibran'ın önce doğrudan çeviri diyebileceğimiz Arapçadan Türkçeye ve Arapçadan Fransızcaya, sonra da ara dil olarak tabir edebileceğimiz Fransızcadan Türkçeye tercüme edilmiş olan “Kırık Kanatlar” romanı karşılaştırmalı olarak incelenerek bazı sorulara cevap aranacaktır. Bunun yanı sıra kaynak dilin Arapça olması ve bu dilin öğreniminin ülkemizde yaygın olmasına rağmen ara dilden çevirinin tercih edilme sebebinin herhangi bir arka planının olup olmadığı da Cumhuriyetin ilk yıllarındaki çeviri pratikleri ve siyasi dinamikler üzerinden değerlendirilmesi de araştırmanın diğer bir boyutudur. Konunun bir bütün olarak kavranması maksadı ile çalışmamızda ara dilin tanımı, geçirdiği süreçler ve çeviribilimdeki yeri de incelenmiştir. Bu çalışma ile cevabını aradığımız soruları ise şu şekilde sıralayabiliriz:

- Ara dilden yapılan çeviriler, yalnızca çeviribilimsel bir süreç değil, aynı zamanda kültürel, ideolojik ve tarihsel bağlamların bir yansıması olarak değerlendirilebilir mi?
- Türkiye gibi Arapça eğitiminin yaygın olduğu bir ülkede, Cumhuriyet dönemi politikalarının Arapça eserlerin orijinalinden çevrilmemesine etkisi nedir?
- Ara dilin kullanımı, eserlerde kayıplar meydana getirir mi?
- Ara dil tercihi, eserin kültürel kimliğinin hedef dile aktarılmasını nasıl etkiler?

2. Literatür Taraması

Bu çalışmada, çeviribilim alanında “ara dil” kavramına odaklanılarak, mevcut literatür kapsamlı bir şekilde taranmıştır. Bu anlamda, çeviribilim hakkında yazılmış kitap bölümleri, tezler, makaleler ve bildiriler incelenmiştir. Ara dil ile ilgili araştırmaların ne

şekilde ele alındığı ve ne amaçla yapıldığı saptanmaya çalışılmıştır. Bu incelemenin sonucunda genelde bu konunun karşılıklı metin inceleme yöntemine dayanarak ve yoğunlukla eşdeğerlik kavramı etrafında çalışıldığı görülmüştür. Ayrıca, ara dilden çevirinin neden tercih edildiği veya bu yöntemden neden kaçınıldığı gibi konuların da incelendiği tespit edilmiştir. Konunun özellikle teorik kısmında Arapça kaynakların son derece kısıtlı olduğu buna karşın Fransızca ve İngilizce kaynakların daha yoğun olduğu görülmüştür. Türkçe’de ise bu konudaki çalışmaların, çeviribilim içindeki diğer alanlara göre daha sınırlı olsa da ele alındığı gözlemlenmiştir. Bu anlamda bu çalışma ile Türkçe literatüre katkı sağlamayı amaçlanmaktadır.

3. Varsayımlar

Edebi metin çevirilerinde, çevirinin doğası gereği bir metnin diğer dile olduğu gibi aktarılması oldukça zordur. Çeviri sürecinde birçok etkene bağlı olarak bazı farklılıklar oluşabilmektedir. İki dil arasında doğrudan çeviride gözetilmesi gereken birçok unsur varken, bu unsurların gözetilmesinde zorluklarla karşı karşıya gelinirken ve bazen eşdeğer ifadelerle ulaşılamıyorken araya bir dil daha girmesiyle anlam vb. kayıpların yaşanması varsayımlarımız dahilinde değerlendirilmeye alınacaktır. Ayrıca Arapçadan çeviri özelinde düşünüldüğünde ara dil kullanımının arkasında hangi başka tür sebeplerin olduğu bir diğer varsayımımız arasında yer alacaktır.

4. Kuramsal Çerçeve

Çevirinin, insanlık tarihi kadar eski olan bir uğraş olduğunu söyleyebiliriz. Yazılı kaynaklara göre çeviri faaliyeti, M.Ö. 4500 yılına dayandırılrsa da aslında sözlü çevirinin daha ön planda olduğu düşünüldüğünde çeviri eyleminin çok daha eskiye dayandığı düşünülmektedir.¹ Çeviri faaliyeti alanında hem doğuda hem de batıda bilim insanları ortaya fikirler sürmüşlerdir. Bu faaliyeti geliştirmeye yönelik çalışmalar ortaya koymuşlardır, ancak çeviri etkinliğinin müstakil bir disiplin olarak ortaya çıkması oldukça yenidir.

¹ F. Sâkine Eruz, *Çeviriden Çeviribilime*, İstanbul: Multilingual, 2003, s. 22.

Çeviri dünyasında 1960’larda başlayan hareketlilik, 1972 yılında James Holmes’un Üçüncü Uluslararası Uygulamalı Dilbilim Konferans’ında verdiği bir bildiri ile netleşmiştir. İngilizce, Translation Studies adı ile çeviri, müstakil bir disiplin haline gelmiştir.² Bildirinin başlığı “*The Name and Nature of Translation Studies*” (Çeviribilimin Adı ve Doğası) idi ve hem çeviribilim için Translation Studies terimi önerilmiş hem de temelde çeviribilimin bağımsız bir disiplin olması çağrısında bulunulmuştur.³ Türkiye’de bu bilimin gelişmesi ve bağımsız hale gelmesi de 1980’leri bulur ve bu tarihten itibaren çeviribilim adını alır.⁴ Bu tarihten itibaren çeviribilim alanında çalışmalar artmış, ortaya birçok kuram konmuş ve sürekli olarak gelişme kaydedilmiştir. Fakat ne yazık ki ara dilden çeviri konusunda çalışmalar çok kısıtlı kalmıştır; bunun sebeplerinden biri yukarıda da bahsettiğimiz çeviribilim disiplininin yeni bir disiplin olmasının yanında farklı etkenlerin de varlığından söz edilebilir. Biz bir sonraki bölümümüzde bu sebepleri ortaya koymaya çalışacağız. Bu bağlamda alandaki çalışmaların azlığı da göz önünde bulundurulduğunda, Jean-Paul Vinay ve Jean Darbelnet’in⁵ ve Peter Newmark’ın⁶ eserlerinde ortaya koydukları çeviri stratejilerinin sınıflandırması, çalışmamız için nisbi de olsa yeterli olduğunu düşündürmektedir. Binaen aleyh bu sınıflandırma doğrudan çeviri ve dolaylı çeviri olmak üzere iki kısımda mütalaa edilmiştir.⁷

1-Doğrudan çeviri stratejileri:

- **Ödünç Alma (Borrowing-الاقتراض):** Kaynak dildeki kelimenin hedef dile aynı şekilde aktarılmasıdır. Çeviri stratejileri içerisinde en basit stratejiyi oluşturmaktadır. Çoğu durumda ödünç alınan kelimeler, hedef dile daha önceden ödünçleme yoluyla yerleşmiş kelimelerdir ki bu kelimelerin dile yerleşmesi çeviri aracılığı ile olmaktadır. Diğer taraftan çevirmen, hedef dile yerleşmemiş kelimeler için de biçimsel bir etki oluşturmak adına ödünçleme yöntemine başvurabilir.
- **Öykünme (Calque-النسخ):** Kaynak dildeki bir kelime veya ifadenin değiştirilmeden olduğu gibi erek dile aktarılmasıdır. Bu durum erek dilde bir

² Şehnaz Tahir, *Çevirinin ABC’si*, İstanbul: Say Yayınları, 2016, s. 101-102.

³ Gürçağlar, *Çevirinin ABC’si*, s. 101-102.

⁴ Gürçağlar, *Çevirinin ABC’si*, s. 101.

⁵ Jean-Paul Vinay ve Jean Darbelnet, *Comparative Stylistics of French and English, a Methodology for Translation*, Çev. Juan C. Sager ve M. J. Hamel, Amsterdam: John Benjamins Yayınevi, 1995, s. 30-40.

⁶ Peter Newmark, *A Textbook of Translation*, New York: Prentice Hall Yayınevi, 1988, s. 81-92.

⁷ Mesut Köksoy, “Cibrân Halil Cibrân’ın Verde El-Hânî Adlı Hikâyesinin Arapçadan ve Ara Dil İngilizceden Türkçeye Çevirilerinin İncelenmesi”, *Şarkiyat Mecmuası-Journal of Oriental Studies* 42, (2023): 220-221.

anlam ifade etmeyebilir ama zamanla erek dilin bir parçası haline dönüşür. Dolayısıyla “öykünme”, ödünç almanın bir türü sayılabilir.

- **Birebir Çeviri (Literal-الترجمة الحرفية):** Kaynak dildeki metnin sözdizim yapısının değiştirilmeden hedef dile aktarılmasıdır. Kelimesi kelimesine veya yapısal çeviri olarak da ifade edilebilir. Genelde bu strateji aynı dil ve kültürler arasında kullanılır.⁸

2-Dolaylı çeviri stratejileri:

- **Yer Değiştirme (Transposition-الإبدال-التحوير):** Kaynak dildeki metnin bir kısmını, anlamı bozmayacak şekilde sözdizimsel değişikliklerle hedef dile aktarılmasıdır. Yer değiştirme stratejisi ile çevirmen metni hedef dile daha edebî bir şekilde aktarma imkânı bulur ve bazı dillerde hedef dilin yapısı gereği yer değiştirme stratejisine başvurmak zorunda kalınabilir.
- **Düzenleme (Modulation-التكيف):** Kaynak dildeki metnin, farklı bir açıdan yaklaşarak ve yeniden düzenlenerek erek dile aktarılmasıdır.
- **Eşdeğerlilik (Equivalence-التكافؤ):** Vinay ve Darbelnet’ye göre eşdeğerlik, aynı durumun kaynak ve hedef dilde farklı bir üslup ve yapıyla aktarılmasını ifade eder. Özellikle deyim ve atasözü çevirilerinde kullanılan bir işlemdir.⁹
- **Uyarlama (Adaptation-التصرف):** Kaynak dildeki bir durumun veya ifadenin, erek dilde karşılığının olmaması veya birebir çevrildiğinde anlaşılmayacak olması nedeniyle, kültürel öğelerde değişiklik yapılması.
- **Çıkarma (Omission/Reduction-الحذف):** Kaynak dildeki metinde yer alan bir kelimenin veya kelime grubunun çevirmen tarafından eksiltilecek aktarılması veya tekrar eden bir ifadenin çıkarılmasıdır.
- **Ekleme (Expansion-إضافة):** Kaynak dildeki metinde bulunmayan bir kelime veya ifadenin erek dile eklenmesidir.¹⁰

Yapacağımız çalışmanın karşılaştırmalı bir çeviri incelemesi tarzında olup bu terimlerden faydalanacağımızı belirtirken bunlara ek olarak kültür kavramı ile ilişkili olarak yabancılaştırma ve yerlileştirme kavramlarını da bir sonraki alt başlığımızda inceleyip bu terimlerin de incelememizde kullanacağımızı belirtmek isteriz. Bu

⁸ Mehmet Hakkı Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, Ankara: Say Yayınları, 2013, s. 43.

⁹ Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, s. 44.

¹⁰ Köksoy, “Cibrân Halil Cibrân’ın Verde El-Hânî Adlı Hikâyesi”, s.221.

bağlamda, amacımızın hata bulmaya yönelik olmadığını sadece ara dil kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan verileri analiz etmek ve sonuçları değerlendirmek olduğunu yeniden hatırlatmak isteriz.

5. Kuramsal Bağlamda Çeviride Kültürün Yeri ve Önemi

Çeviri olgusunu ve kültür yapısını birbirinden ayrı düşünmenin mümkün olmadığını her çeviri eyleminin aynı zamanda bir kültürel aktarım olduğunu söyleyebiliriz.¹¹ Bu konuya açıklık getirmek adına öncelikle kültürün ne olduğunu ve nasıl tanımlandığına bakmak faydalı olacaktır. Kültür kavramı, farklı disiplinlerce ve zaman içerisinde farklı tanımlarla anlatılmıştır; bu sebeple ortak bir kültür tanımından bahsedemsek de birbirine benzeyen birçok tanımdan söz edebiliriz. Bu anlamda Ziya Gökalp'ın kültür tanımı birçok araştırmacı tarafından değerli görülmüş ve kültürü tanımlamak üzere esas kabul edilmiş gibi görünmektedir. Gökalp'e göre kültür, bir milletin dinî, ahlaki, akli, estetik, lisani, iktisadi ve fennî hayatlarının ahenkli bir bütünüdür.¹² Bir başka kültür tanımını Prof. Dr. Ali Göçer'in "Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine" isimli yazısında görebiliriz: "kültür, yeme, içme, giyim-kuşam, eğlence, iletişim biçimi, sevgi, saygı, inanç... gibi hayatın her safhasında insanı kuşatan duygu ve düşüncenin yaşama yansıyan hâlidir."¹³ Göçer'e göre kültürle harmanlanmış bu duygu ve düşünceler nesilden nesile dil aracılığı ile aktarılır. Bu tanımlar kültürün kavramının, insanların hem fert hem de toplum olarak ne kadar ayrılmaz bir parçası olduğunu göstermektedir.

Çeviri eyleminin de insanlık tarihi kadar eski ve zaruri olduğu düşünülünce, çeviri ve kültür kavramlarının birbirleri ile ilişkisi olmadığı düşünülemez. Aslında çeviri faaliyeti bir dilden diğer dile aktarım yaparken sadece dilsel bir aktarım yapmaz; aynı zamandan kültürel bir aktarım yapar. Çevirinin, kültürler arası bir köprü kurma ve öteki diyebileceğimiz ile aradaki farkları açıklama görevi üstlendiği¹⁴ söylenebilir. Çeviri, bu köprüyü kurarken okurlar farkında olmadan "ötekinin" kültürüne dair bilgi edinebildiği

¹¹ Fatıma Gimatdinova Çağaç, "Kültürlerarası İletişim Olarak Çeviri Ve Kültür Edinci", *Journal of International Social Research* 11(59) (2018) :127-131, s. 127.

¹² Ziya Gökalp, *Türkçülüğün esasları*, bas. haz. Reha Oğuz Türkkan, İstanbul: Kitap Sevenler Kurumu, [t.y.], s. 25

¹³ Ali Göçer, "Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine", *Türk Dili* 729 (1), s. 50.

¹⁴ Gökmen Gezer, Muhammed Zahit Can, "Kültürü çevirmek: Kültür aktarımı kapsamında çeviri", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 17, (2019), s. 356.

gibi, çeviri bir eseri okumadaki asıl amacı da aslında bu kültüre dair bir şeyler öğrenmek olabilir. Hatta kimi zaman çeviri eyleminin temel amacı dahi, çeviri yapılan dilin kültürünü öğrenmektir. Bu konuda Sakine Eruz, M.Ö. 1. yüzyılda Yunancadan Latinceye yapılan çevirilerdeki amaçlardan birinin Yunan kültürünü öğrenmek ve bu yolla kendini geliştirmek olduğundan bahseder.¹⁵ Benzer bir yaklaşımı Cumhuriyet'in ilk yıllarında görürüz. Tanzimatla birlikte başlayan Batılılaşma faaliyetleri kapsamında kurulan Tercüme Bürosunda, özellikle batı kaynaklı eserlerin çevirisine önem veriliyordu; bu konuda Gürçağlar bunun sebebinin Batı kültürünü daha iyi tanımanın yolunun Batı klasiklerinin çevirisinden geçtiği düşüncesine dayandığını ifade eder.¹⁶

Çevirinin bir başka kültürü öğrenmek, tanımak ve iki farklı kültürü birbirine tanıtmak gibi faydalarının olduğu aktarılmışsa da değinilmesi önemli bir başka önemli konu, çevirinin aynı zamanda kültürü muhafaza eden bir eylem olmasıdır.¹⁷ Bir kültüre ait unsurların çeviri yoluyla bir başka kültüre aktarılması ve tanıtılması bu kültürel unsurların kaybolmasını da bir noktada engellemiş olur.

Mehmet Hakkı Suçin, dillerarası kültürel farkların sebep olduğu sorunların dilbilgisinden kaynaklı sorunlardan daha büyük olduğunu ve iki dilin kültürel, sosyal ve dini bağlarını birbirine ne kadar yakınsa bu diller arasında yapılan çevirinin daha kolay olacağını ifade eder.¹⁸ Yukarıda da değindiğimiz gibi çeviri bir dilden başka bir dile yalnızca dilsel kodların aktarımı değil; aksine bu kodların, belirli bir zaman, mekan, aktör gibi olguların birlikte oluşturdukları anlamın, çevirmen adı verilen bir başka aktör tarafından pragmatik bir şekilde algılanarak aktarılması durumudur.¹⁹ Bu anlamda çevirmenin dilsel yetkinliğinin olmasının yanı sıra kültürel yetkinliğinin olması da oldukça önemlidir zira kültürel öğelerin aktarımı sırasında yaşayacağı zorlukları aşabilmesi için -özellikle de kültürel öğelere daha fazla rastladığımız edebi metinlerde- her iki dilin de içinde buldukları kültürlere hakim olması gerekir. Bu aktarım konusunda çeviribilim alanından birçok araştırmacı ortaya bazı yöntemler koymuştur.

¹⁵ Sakine Eruz, *Çokkültürlülük ve Çeviri*, İstanbul: Multilingual, 2010, s. 35.

¹⁶ Şehnaz Tahir Gürçağlar, *Türkiye'de çevirinin politikası ve poetikası 1923-1960*, çev. Tansel Demirel, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, s. 9.

¹⁷ Gezer, Can, "Kültürü çevirmek: Kültür aktarımı kapsamında çeviri", s. 356.

¹⁸ Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, s. 134-135.

¹⁹ Gezer, Can, "Kültürü çevirmek: Kültür aktarımı kapsamında çeviri", s. 356.

5.1. Yabancılaştırma ve Yerlileştirme

Bir önceki bölümde bahsettiğimiz yöntemlerden en bilineni Venuti'nin ortaya koyduğu yabancılaştırma (*foreignization*) ve yerlileştirme (*domestication*) kavramlarıdır.²⁰ Venuti, yerlileştirme stratejisini, çeviri sürecinde metnin hedef dil okuyucuları için yabancılık hissini en aza indirme amacı güden bir yaklaşım olarak tanımlarken; yabancılaştırmayı, kaynak metnin özgün niteliklerini koruyarak hedef dilin normlarına meydan okuyan bir çeviri yöntemi olarak tanımlar.²¹ Bir başka yöntem ise, kültürel ikame (*cultural transposition*) olarak kavramlaştıran ve Hervey ve Higgins²² tarafında ortaya koyulan bir sınıflandırma şeklindedir: Yabancılaştırma (*exoticism*), Kültürel Ödünçleme (*cultural borrowing*), Öykünme (*calque*), İletişimsel çeviri (*communicative translation*), Yerlileştirme (*cultural transplantation*).²³ Hervey ve Higgins, yabancılaştırma ve yerlileştirmeyi iki uç olarak görmüş ve bu uçların aralarına yeni yöntemler eklemiştir. Yabancılaştırma kaynak dile daha yakın bir kültürel aktarımdan yerlileştirmeye gittikçe hedef dile yakın bir kültürel aktarım söz konusu olur. Yukarıda ve kuramsal çerçeve bölümünde bu terimlerin açıklamaları yapılmışsa da aralarında bir terimin daha önceki yöntemlerde yer almadığından çalışmamızda açıklanmamıştır: İletişimsel çeviri. Newmark'a göre iletişimsel çeviri, "metnin kültür odaklı ifadelerinin bağlamsal anlamını ve içeriğini hedef dil okuyucusunun kolayca kabul edebileceği şekilde aktarılması işlemidir."²⁴ Çeviride kültürel aktarım kapsamındaki bu farklı yöntemlerin hepsinin çok kıymetli olduğunu söyleyebiliriz zira çevirideki belki en zor aktarımlardan biri olan kültürel aktarım için farklı metotların olması çevirmenin elindeki seçeneklerin çeşitlenmesine ve çevirinin içinden daha kolay çıkmasına imkân sağlar.

Sonuç olarak, çeviri ve kültür kavramlarının birbirleriyle sıkı bir ilişkisi olduğu, bu alanda çalışan her araştırmacı tarafından kabul edilmiş ve bu anlamda bu ilişkiden doğacak sorunları aşmak üzere ortaya birçok çalışma ve yöntem konulmuştur. Müşterek

²⁰ Lawrence Venuti, *The Translator's Invisibility*, London and New York: Routledge, (1995) s. 19-24.

²¹ Evren Barut, İlknur Baytar, "Çeviride Kültürel Öğelerin Aktarımı İçin Başvurulan Yöntem ve Stratejilere İlişkin Bir İnceleme: Robert Louis Stevenson'ın "Define Adası" Eserinden Yerlileştirme Stratejisi Örnekleri", *International Journal of Language Academy* 37 (2021), s. 21-22.

²² Sandor Hervey, Ian Higgins, *Thinking Translation, A Course In Translation Method French-English*, London and New York: Routledge, (1992), s. 28.

²³ Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, s. 203

²⁴ Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, s. 215

bir diğerkanı ise çevirmenin her şeyden önce iki dilin kültürüne hâkim olması, adeta bir kültür uzmanı olması gerektiğidüşüncesidir. Bu da iki yönlü bir meseledir: birincisi, çevirmenin içine doğduğukültürü tanınması, ona yabancı olmaması; ikincisi ise, diğerkültürün dilin kültürünü öğrenmesi ve içselleştirmesidir. Çeviri yaptığı dillerin kültürlerine hâkim olmayan bir çevirmenin, özellikle de kültürel unsurların yoğun olduğu metin türlerinde, ortaya başarılı bir çeviri koymasız oldukça zor hatta imkânsız gözükmektedir. Bu anlamda yukarıda daha önce belirttiğimiz üzere, yabancılaştırma ve yerlileştirme terimlerinin kültürel aktarım konusunda önemli iki terim olduğu ve karşılaştırmalı inceleme bölümünde kullanacağımızı yeniden hatırlatmak faydalı olacaktır.

6. Çeviride Sözdiziminin Önemi

Sözdizimi, kelimelerin gramer açısından doğru ve anlamlı cümleler oluşturacak şekilde nasıl sıralandığı ve birleştirildiğiyle ilgilendir. Kelime sırasını, cümle öğeleri (özne, fiil ve nesne gibi) arasındaki ilişkileri ve bu öğelerin belirli anlamları ifade edecek şekilde nasıl düzenlendiğini inceler.²⁵ Kısacası sözdizimi, bir dilin kelimeleri yan yan getirme koşullarını belirleyen kurallar bütünü²⁶ olup dilbilimin önemli bir dalıdır. Bu anlamda çalışmamız için önemli olan noktalardan biri her dilin sözdizim kurallarının birbirinden farklı olmasıdır. Özellikle çalışmamızda yer alan dilleri incelediğimiz zaman Türkçenin sondan eklemeli (langue agglutinante), Fransızca ve Arapçanın ise bükümlü (langue flexionnelle) diller olduğunu görmekteyiz. Ayrıca bu dillerin sentaktik düzenine baktığımızda Türkçede Özne-Nesne-Yüklem, Fransızcada Özne-Yüklem-Nesne ve Arapçada ise Yüklem-Özne-Nesne düzeninin ağır bastığını görülmektedir. Bu sözdizimsel kuralları örneklerle somutlaştırabiliriz:

Türkçe	Fransızca	Arapça
Meryem okula gidiyor.	Meryem va à l'école.	تذهب مريم إلى المدرسة.
Ö-N-Y	Ö-Y-N	Y-Ö-N

²⁵ Sylvain Kahane, Kim Gerdes, "Syntaxe théorique et formelle Volume 1: Modélisation, unités, structures textbooks", *Language Sciences* 10, (2022): 16.

²⁶ Gökhan Özcaner, "Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi Üzerine Bir Açıklamalı Kaynakça Denemesi", *Turkish Studies Volume* 10/16 (Fall 2015): 969-982.

Yukarıdaki örnekle görüldüğü üzere Fransızca ve Arapçanın ayrı dil gruplarına ait olmaları sentaktik düzenlerini farklı kılmaktadır. Ayrıca Arapça gibi bazı diller sözdizimini değiştirme hususunda daha esnek olma özelliğine sahiptir. Bu esneklik ifadeye özgürlük kazandırmakta, aynı kelimelerle farklı anlamlar ifade edebilme imkânı sağlamaktadır.²⁷ Buna karşın Fransızcanın sözdizimsel düzeni daha statiktir.

Çeviri sürecinde sözdizim, kaynak ve hedef dillerin cümle yapılarını uyumlu hale getirme açısından kritik bir rol oynar. Özellikle, diller arası yapısal farklılıklar çeviri işlemi sırasında anlam kaybı veya belirsizliğe sebep olabileceği için, sözdizimsel uyarlamalar gerekebilir. Bu anlamda, çeviri biliminde sözdizimi, sadece dilbilimsel bir kategori olmayıp aynı zamanda anlamın doğru ve etkili aktarılmasını sağlamak için dikkat edilmesi gereken temel bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar Arapçanın sözdizimsel düzeninin esnek olabileceğini ifade etmiş olsak da sözdizimindeki değişiklikler yine de belirli kurallara bağlı olup anlam üzerinde önemli etkilere sahiptir. Böylelikle, dillerin söz dizimsel kuralları ve bu kuralların anlama etkisi çevirmen tarafından dikkate alınmalı ve çeviri sürecinde gözetilmelidir.

7. Çeviride Stilistiğin Önemi

Stil veya üslup, dilbilimsel bir terim olarak karmaşık olup doğası hakkında çok farklı görüşlere sahip bir kavramdır.²⁸ Mesela, Fransızcada “stylistique”, İngilizcede “style/stylistics”, Arapçada “üslub” veya “üslûbiyyât” veya “el-üslûbiyye” ve “el-ilmü'l-üslûb”, Türkçede hem “üslûp”, “biçem”, “deyiş” ve “özanlatı” hem de “üslûbiyyat”, “üslûp ilmi”, “üslûp bilgisi”, “üslûp bilimi”, “üslûpbilim”, “biçembilgisi”, “biçembilim” ve “deyişbilim” ile karşılanmaktadır.²⁹ Bütün bu terimler bu kavramın sadece tanımıyla bile ne kadar karmaşık olduğunu kanıtlar niteliktedir.

İnceleme alanı olarak stilistik, bir metnin dilsel özelliklerini araştırır. Önce bir metinde dilin kullanımı ve onun etkilerini, daha sonra etkileyici ve edebi üslûbu ürettiği düşünülen retorik ifadeler gibi dildeki araçları araştırıp inceler. Bir metnin bu şekilde

²⁷ Yaşar Fatih Akbaş, “Arap Gramerinde Cümleyi Oluşturan Unsurların Söz Dizimi ve Anlamsal Boyutu”, *Kilitbahir* 22 (Mart 2023): 73-90, s. 75.

²⁸ Jean Boase-Beier, *Stylistic Approaches to Translation*, London: Routledge, 2006, s. 4

²⁹ Adem Çalışkan, “Üslûp Ve Üslûpbilim Üzerine-3: Üslûp Ve Üslûpbilim Teorileri”, *Journal of International Social Research* 8 (37) (2015):55-55 s. 33

incelenmesi ile yazarın üslûbu ile yazının amacını açıklamaya çalışır; bir bakıma edebi eleştiri gibi hareket eder.³⁰ Geniş anlamda, anlatım özelliği, sözlerin uzun veya kısa kurulmasını; anlatımın geniş ve ağır anlamla yüklü olması veya anlamın yüzeyde kalması; sözde edebî sanatlarla fazla yer verilmesi veya verilmemesi; sözdiziminde fazla kuralcı davranılması veya günlük konuşma düzeyinde kalması gibi alanları inceler.³¹ Zira bir metin her ne kadar içinde bulunduğu kültürün ve kaleme alındığı dilin bir ürünü olsa da her yazarın kendi has bir tarzı/üslubu/stili vardır; bu anlamda her metnin kendi yazarının damgasını taşıdığını söyleyebiliriz.

Çevirmen de tıpkı okuyucu gibi kaynak metnin bir okuyucusudur yani çevirmen de yazarın stilini görür ve bu stili çeviri yaptığı dile bir şekilde yansıtması beklenir. Bu stilin yansıtılma süreci, çeviri sürecinde önemli bir yere sahiptir. Jean Boase-Beier, *Stylistic Approaches to Translation* kitabında çeviride stilin en azından dört farklı perspektiften ele alınması gerektiğini ifade eder:³²

1. Kaynak metinde yazarın stili
2. Stilin kaynak metnin okuyucusu ve bir okuyucu olarak çevirmenin üzerindeki etkisi
3. Çevirmenin tercihleri doğrultusunda hedef metnin stili
4. Okuyucuların üzerindeki etkisi bakımından çeviri metninin stili

Bu sınıflandırma, çeviride stil konusunun sadece kaynak metin ve kaynak metin yazarı ile sınırlı olmadığını aksine çevirmenin de yazarın stilini algılama biçimi, onu aktarma şekli ve okuyucunun bu algılama şekli olarak geniş yelpazeli bir konu olduğunu kanıtlar niteliktedir. Özellikle de edebi metinlerde stilistik konusunun çok daha önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz çünkü bir metnin edebi değerini büyük ölçüde belirleyen unsur, üslubu/stilidir. Bütün bu saydıklarımız çeviri sürecinin, yalnızca dilsel aktarım değil, aynı zamanda stilistik bir aktarım olduğunu gösterir. Boase-Beier'in yukarıda aktardığımız sınıflandırması, çevirmenin metne aktif bir şekilde katıldığını ve metni yeniden yorumladığını göstererek bir bakıma çevirilerin neden birbirinden farklı olduğunu açıklar. Farklı çevirmenler, aynı metni farklı şekillerde okuyabilir, metnin ima ve anlam katmanlarını farklı düzeylerde anlayabilir ve sonuçta, yazarın ifade ettiklerinin

³⁰ Çalışkan, "Üslûp Ve Üslûpbilim", s. 39

³¹ Çalışkan, "Üslûp Ve Üslûpbilim", s. 32.

³² Jean Boase-Beier, *Stylistic Approaches*, s. 5

farklı yönlerini yansıtan çeşitli çeviri metinleri ortaya koymuş olurlar. Bu durumu örnek olması açısından 3. Bölümde incelediğimiz, *Kırık Kanatlar* romanının farklı çevirilerinde de rastladığımız bir cümleye burada yer vermek isteriz:

Arapça	ها قد ذهب الليل... وجاء الصباح... <u>يا سلمى... يا سلمى... يا سلمى...</u>
Türkçe	“İşte gece gitti... Geldi sabah... <u>Selma... Selma... Selma...</u> ”
Fransızca	«La nuit s'en est allée. Voici poindre le jour... <u>O Salma... O Salma...</u> »

Örnekte de görüldüğü üzere, Arapça metinde yazar Selma ismini hem 3 kez tekrar eder hem de her seferinde başına bir nida ekler. Metin içerisinde bazı isimlerin, kelimelerin hatta cümlelerin tekrar edilmesi Arapçada sık karşılaştığımız bir durumdur. Bununla birlikte nida kullanımını da oldukça yaygındır. Bu anlamda bu cümlenin Arapça üsluba uygun olduğunu söyleyebiliriz. Fakat tekrar ve nida kullanımı Fransızca ve Türkçede, Arapçada olduğu gibi yaygın değil hatta çoğu zaman bu dillerin üslubuna uygun dahi değildir. Bu sebeple çevirmenlerin hem çevirdikleri dilin üslup kurallarına hem de kendi stillerine göre metni düzenlemeleri gerekecektir. Bu örnekte gördüğümüz üzere Türkçe çeviride, tekrar sayısı korunmuş fakat nida eksiltilmiş, Fransızca çeviride ise tekrar sayısı 2'ye düşürülmüş ve nida korunmuştur.

Sonuç olarak, stilistik ve çeviribilim, metinlerin dilsel ve stil özelliklerini inceleyerek, metinlerin edebi değerlerini, anlam derinliklerini ve okuyucu üzerindeki etkilerini anlamaya çalışırlar. Bu incelemeden sonra anlamı aktarma sürecine girilir; bu süreç, çevirmenin dile hakimiyeti ve retorik figürleri algılama becerisi gibi edebi metinlerdeki incelikleri kavrama kabiliyetine göre şekillenir. Yine de ortaya konulan çevirilerin farklı olması, sadece çevirmenlerin kabiliyetsizlikleri ile ilgili değil her insanın kendine has bir üsluba sahip olmasından kaynaklanıyor gibi görünmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Çalışmanın bu ilk bölümünde, ara dilin ne olduğu, geçirdiği tarihsel süreçler ve tercih edilmesindeki ideolojik arka plan üzerinde durulurken tarihteki önemli çeviri faaliyetleri arasında olan ve ara dilden çeviri yönteminin kullanıldığı Beytü'l Hikme ve Toledo Çevirmenler Okulu hakkında da bilgi verilecektir. Çeviribilim çalışmalarında kendine ancak yakın dönemlerde yer bulmaya başlayan ara dilden çeviri mefhumunun da bu bölümde açıklanması, çalışmanın yöntemi açısından elzem görünmektedir. Bununla birlikte, Halil Cibran gibi meşhur bir yazarın eserinin orijinal dilinden çevrilmesinin tercih edilmeyişini anlamak açısından bu kısmın faydalı olacağı düşünülmüştür.

1. Ara Dilden Çevirinin Tanımı ve Geçirdiği Süreçler

Yazılı veya sözlü bir metnin kaynak dilinden değil de ikinci bir dilden çevrilmesi Türkçe çeviribilim literatüründe farklı terimlerle ifade edilmiştir. Bu terimleri şöyle sıralayabiliriz: “ara dilden çeviri”³³, “dolaylı çeviri”³⁴, “ikinci dilden çeviri”³⁵ ve “ikinci elden çeviri”³⁶. Bu konuda bir terim birliğine varılamamış olmanın ara dilden çeviri konusuna yeterince eğilmemiş olması düşünülebilir.

Ayrıca bu alandaki terimsel birliğin sağlanamaması sadece Türkçe çeviribilim alanına özgü değildir. Mesela, Fransızcada da “traduction relais”, “traduction de deuxième main”, “traduction indirecte”, “double traduction” şeklinde birkaç ifade kullanılmaktadır;³⁷ bu durum da terimsel birliğin olmayışının sadece Türkçeye özgü olmadığını göstergesidir. Bu anlamda, James St. André, *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* isimli eserde kaleme aldığı *Relay Translation* başlıklı yazısında, ara dilden çeviri olgusunun çeviribilim alanında en az çalışılan konulardan bir tanesi

³³ Sinem Canım, “Türkiye’de Çeviri Bürolarında Web Sitesi Yerelleştirmeleri ve Bu Süreçte Bilgi Teknolojilerinin Kullanımı”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2008), s. 7.

³⁴ Mehmet Rifat ve diğer., *Göstergebilim, Dilbilim ve Çeviribilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Sel Yayıncılık 2010, s. 68.

³⁵ Suat Karantay, “Türkiye’de Oyun Çevirisi Tarihine Kısa Bir Bakış”, *Metis Çeviri Dergisi* 9:1 (1989): 88.

³⁶ Anton Popovic, *Yazın Çevirisi Terimleri Sözlüğü*, çev. S. Karantay ve Y. Salman, İstanbul: Metis Yayınları 1987, s. 11.

³⁷ Maielen Marin-Lacarta, “La traduction relais et la hiérarchie mondiale des systèmes littéraires: le cas de la réception de la littérature chinoise du XXe siècle en Espagne”, *Canadian Modern Language Review/ La Revue canadienne des langues vivantes*, (2011): 11.

olduğunu ifade eder.³⁸ Washbourne ise, bu konunun uzun süre bir kenara bırakılmasında, konuyu bir tabu olarak görmenin sebep olduğundan bahseder.³⁹ Mesela çeviribilim çalışmaları açısından temel bir kaynak sayılan *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*'in 1998 yılında yayımlanan ilk baskısında ara dilden çeviriye dair hiçbir başlık yokken, 2009 yılında yayımlanan ikinci baskısına “Relay” başlığı eklenmiştir.⁴⁰ Böyle temel bir eserde bile bu olgunun bu kadar geç ele alınması, terimsel birliğin sağlanamaması ve bu konu hakkında araştırma kaynaklarının ne kadar kısıtlı olabileceğini tahmin etmemizi sağlar. Bu çalışmamızda ise biz “ara dilden çeviri” ve “ara dil” terimlerini tercih edeceğiz.

Washbourne'nun ara dilden çevirinin tabu olarak görülmesi meselesine değinecek olursak, Türkiye'de de bu yöntemi kullananların dahi ara dilden çeviriye mesafeli olduklarını görebiliriz. Mesela ara dilden çeviri yapmış olan Tomris Uyar, edebi eserlerin kesinlikle ikinci dilden çevrilmemesi gerektiği düşüncesinde olduğunu söyler.⁴¹ Bu konuda bir başka örneği Bedrettin Tuncel'den verebiliriz; kendisi Sophokles'ten çevirdiği *Kral Oidipus* isimli kitabın önsözünde, o dönemde şartlar gereği ara dil kullandığını şu sözlerle ifade etmiştir: “O tarihte Yunan dili ve edebiyatını bilenlerimiz parmakla sayılacak kadar az olduğundan, ikinci dilden çevirmek “mubah” sayılıyordu.”⁴² Bu açıklamanın devamında Tuncel, eserin ikinci baskısını özellikle beklettiğini, bu süreçte doğrudan çeviri yapılacağını umut ettiğini ifade etmekte; hatta bu durumun kendisine yük olduğunu ve kimsenin onu bu yükten kurtarmadığından yakınmaktadır.⁴³ Bu da Washbourne'nun söyleminin, yani ara dilden çevirinin tabu olarak görüldüğü fikrinin doğru olduğunu göstermektedir.

Çeviribilim çalışmalarının artmasıyla ara dilden çeviri eskisi kadar tabu olmaktan çıkmış, yine de ara dilden çeviri ile ilişkili bazı sorunların olabileceğine dair çalışmalar yapılmaya devam edilmiştir. Mesela Mesut Köksoy, bir çevirmenin kaynak ve erek dile

³⁸ James St. André, “Relay Translation”, *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, ed. Mona Baker ve Gabriela Saldanha, Londra: Routledge, 2009, s. 232.

³⁹ Kelly Washbourne, “Nonlinear Narratives: Paths of Indirect and Relay Translation”, *Meta* 583 (2013): 608.

<https://doi.org/10.7202/1025054ar> (erişim 15.05.2024).

⁴⁰ Ümit Türe Pekel, “Türkçe Çeviri Dergilerinde Ara Dilden Çeviriler Üzerine Betimleyici Bir İnceleme: 1979-2013”, (Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017) s. 1.

⁴¹ Ahmet Cemal ve diğer; “Türkiye’de İkinci Dilden Çeviriler Üzerine”, *Metis Çeviri Dergisi* 18:1 (1992): 14-22.

⁴² Sophokles, *Kral Oidipus*, çev. Bedrettin Tuncel, İstanbul: 2018, s. XV.

⁴³ Sophokles, *Oidipus*, s. XVI.

hakim olup çeviri esnasında üslubu doğru bir şekilde aktarma konusunda kabiliyetli olması gerektiğini açıkladığı bir makalesinde, iki dil arasında eşdeğerliliğin sağlanmasının halihazırda zorken, ara bir dil üzerinden bir eserin ikinci bir hedef dile çevrilmesinin, çeviride kayıplar yaşanmasını kaçınılmaz bir hale getireceğini ifade etmiştir.⁴⁴ Bu konuda bir başka isim, Akten, şöyle söyler: “ikinci dilden, ikinci elden yapılan çeviri sıkıntılı bir çeviri biçimidir; yıpranmış sözcükler, daha önce başkası tarafından özümsemiş, yeniden üretilmiş bir metin, tüketici okura gelinceye kadar çok el değiştirmiş bir ürün.”⁴⁵

Yukarıda değindiğimiz söylemlere rağmen ara dilden çeviriye sıklıkla karşılaşılmaktadır, zira ara dilden çevirinin tercih edilmesinin bazı nedenleri vardır. Bu nedenler arasından en önde geleni şüphesiz kaynak metnin dilinde çeviri yapacak çevirmen bulmanın zorluğudur. Ülkeden ülkeye geçebilecek olan bu durum, ara dilden çevirinin tercih edilmesi için önemli bir etkidir. Bir başka sebep de kaynak metnin tahrif edilmiş olması veya metne ulaşılamayıp sadece ara dilden çevrilmiş metinlerin var olmasıdır. Bunlara ek olarak, yayınevlerinin kaynak dili bilen bir çevirmen arayışına girmeyip zaman ve maliyet açısından daha karlı olacağı için birlikte çalıştıkları çevirmenin/çevirmenlerin ara dilden çeviri yapmasını istemesi de sayılabilir.⁴⁶ Ne var ki saydığımız bu sebepler Arapça bir metnin çevirisi için ara dil kullanmayı açıklamamaktadır zira ülkemizde Arapça bilen kişiler bulmak zor değildir. Türkiye’de Arapça öğretimi, özel dil kursları ve medreseler haricinde İlahiyat Fakültelerinde, Edebiyat Fakültelerinin Arap Dili ve Edebiyatı ve Arapça Mütercim-Tercümanlık bölümlerinde ve Eğitim Fakültelerinin Arapça Öğretmenliği bölümlerinde verilmektedir. Saydığımız bu bölümlerin hepsi çok eskiye dayanmasa da ve eğitim kaliteleri eleştiriye açık olsa da ülkemizde Arapça hep öğretilen ve öğrenilen bir dil olmuştur. Bu anlamda, Arapça söz konusu olduğunda ara dilden çevirinin tercih edilmesine dair farklı bir sebep olduğu düşünülebilir; bu konuyu bir sonraki bölümümüzde ayrıntılı olarak işleyeceğiz.

⁴⁴ Köksoy, “Cibrân Halil Cibrân’ın Verde El-Hâni Adlı Hikâyesi”, s. 217.

⁴⁵ Sevim Akten, “İkinci Dilden Çeviri”, Hacettepe Üniversitesi, Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi 8 (1998).

⁴⁶ Derya Sarışık, “Kafka’nın Ein Landarzt Adlı Öyküsünün Ara Dilden Çeviri Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi”, *Diyalog* (2022): 153.

<https://doi.org/10.37583/diyalog.1130464> (erişim 10.05.2024)

1.1. Ara Dil Kullanımının İdeolojik Sebepleri

Yukarıda ara dilden çevirinin tercih edilmesine dair bazı sebepleri sıralamış olsak da bunların dışında farklı koşulların veya fikirlerin de olması muhtemeldir. Özellikle yüzyıllar boyunca Arapça ile iç içe yaşamış bir toplumda, Arapça bir edebi eseri ara dil kullanarak çevirmeyi tercih etmenin arkasında farklı nedenler yattığı düşünülebilir. Bu bağlamda, çeviri ile ideolojinin ilişkisi ve ara dil kullanımının ideolojik sebepleri üzerine eğilmek faydalı olacaktır.

İdeoloji terimi ilk defa 18. yüzyılın sonlarında Fransız filozof Antoine Destutt de Tracy tarafından “fikirler bilimi” anlamında kullanılmıştır.⁴⁷ Zamanla bu kelime farklı düşünürler tarafından farklı şekillerde yeniden tanımlanmıştır. Bu bağlamda günümüz koşullarına göre uygun bir tanım vermek açısından ideolojinin sözlük tanımını vermek yerinde olacaktır: “Siyasal veya toplumsal bir öğretiyi oluşturan, bir hükûmetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dinî, moral, estetik düşünceler bütünü”.⁴⁸

Bizim için ideolojinin dil ve çeviri ile olan bağlantısı önem arz ettiğinden Alev Bulut’un *Basından Örneklerle Çeviride İdeoloji İdeolojik Çeviri* adlı eserinde ortaya koyduğu tanım önemli görülmüştür. Bu eserde Bulut, çeviri sürecinin ideoloji ile olan ilişkisini, genele ve dil kullanımına ve çeviri kararlarına doğal olarak sinmiş “insani” boyut ve öznel, kişisel ve özel olarak yani “ideolojik” boyutuyla ikiye ayırmaktadır.⁴⁹

İlk tanıma bakacak olursak, her insanın tabiatı gereği yukarıdaki anlamda bir ideolojinin etkisi altında olduğunu anlarız. Bu bağlamda, “Balıklar için su, karada yaşayan hayvanlar için hava ne ise, insanlar için de ideoloji odur. Her insan içinde yaşadığı grup, topluluk ve toplum sayesinde benimsediği bir ideoloji veya ideolojiler vardır, denilmektedir.⁵⁰ Görülüyor ki iki tanım birbirini desteklemektedir; yani kişi -burada çevirmen- gayri ihtiyari, belirli bir düşüncenin etkisi altında kalır. İkinci tanıma gelince, çevirmenin, yayınevinin vb. çeviri eyleminin önemli bir noktasında bulunan kurumların

⁴⁷ Antoine-Louis-Claude Destutt de Tracy, *Éléments d'idéologie*, Paris: Courcier, 1801, s. 5-10.

⁴⁸ tdk

⁴⁹ Alev Bulut, *Basından Örneklerle Çeviride İdeoloji İdeolojik Çeviri*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2018, s. 18.

⁵⁰ Sayın, “İdeoloji”, s. 3.

veya kuruluşların kasti olarak, belirli bir amaç doğrultusunda yani belirli bir ideoloji çerçevesinde hareket ettiğini de düşünebiliriz.

Çevrinin sadece bir metindeki veya sözlü bir konuşmadaki ifadeleri aktaran bir eylem olmadığı bilinmektedir; “çünkü çeviri salt dilsel, kültürel, düşünsel bir edim olmayıp, toplumları oluşturan inanç, sosyal hayat, ekonomi ve değerler dizgesi gibi farklı alanları etkileyip değiştirdiği ya da biçimlendirdiği hususu, çeviriye ilişkin yapılan kuramsal ve tarihsel çalışmalarda dile getirilmektedir”.⁵¹ Buna göre, bir amaç doğrultusunda çeviri eyleminde bulunmanın ideolojik bir tarafı olduğu varsayılabilir. Bu anlamda, çevirinin ideolojik bir araç olarak kullanıldığına dair bazı verilere ulaşılabilmektedir. Özellikle Şehnaz Tahir Gürçağlar’ın *Türkiye’de Çevirinin Politikası ve Poetikası 1923-1960* adlı eserinde bu konuya dair birçok veri olduğunu görmekteyiz. Bu eserde Gürçağlar, Tanzimatla birlikte başlayan ve Cumhuriyetin ilk dönemlerinde yoğunlaşan batılılaşma ve hümanizm akımlarını inceleyerek bu fikirlerin çeviri ile bağlantılarından bahsetmektedir.

Batılılaşma hareketinin fikri zeminini hazırlamak ve devam ettirmek için bu alanda entelektüel bir birikim hayati önemde bir ihtiyaçtır. İşte bu ihtiyacın tatbiki noktasında çeviri olmazsa olmaz bir eylemdir. Gürçağlar, eserinde Tercüme Bürosunun ilk dönemlerinden itibaren çeviri faaliyetinde bulunan Vedat Günyol’un yazılarında yer alan Tercüme Bürosunun Batılılaşma ve Hümanizm ile ilişkisine dair yazdıklarına da yer verir, özellikle Günyol’un “Batı kültürünün tanınmanın yolu Batı klasiklerinin çevresinden geçiyordu”⁵² cümlesi çevirinin ideoloji ile olan bağlantısı konusunda dikkatimizi çekmiştir. Bu konuda Nedim Gürsel de Osmanlı’nın son dönemlerinde başlayıp Cumhuriyet ile devam eden batılılaşma çabasının kültür dayanağının çeviri girişimleri olduğunu belirtmektedir. Yine bu konuda, Taceddin Kayaoğlu ise *Türkiye’de Tercüme Müesseseleri* isimli eserinde, Tercüme Bürosunun hemen hemen sadece Yunan, Latin ve Batılı eserleri çevirmesinin hümanizma kültürünün Türkiye’de bizzat devlet idarecileri ile gerçekleştirilmeye çalışıldığını ifade eder.⁵³ Bu veriler, Türkiye’de kültürel bir

⁵¹ Nurdan Maral ve Faruk Yücel, “Çeviribilim ve Çeviri Olgusu Açısından İdeoloji”, *folklor/edebiyat* 108, (2021): 1096.

⁵² Şehnaz Tahir Gürçağlar, *Türkiye’de çevirinin politikası ve poetikası 1923-1960*, çev. Tansel Demirel, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, s. 9.

⁵³ Taceddin Kayaoğlu, *Türkiye’de Tercüme Müesseseleri*, İstanbul: Kitabevi, 1998, s. 304.

dönüşüm yapılmaya çalışıldığını ve bunun bizzat devlet eliyle organize ve finanse edildiğini göstermektedir.

Bu veriler haricinde, Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleştirilen devrimlerle toplumu dönüştürme çabasından bahsetmek yerinde olacaktır. Zira bu devrimlerden bazıları doğrudan dil ile veya dili etkileyecek reformlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle, devrimlerin sonuçlarının çeviri ile bağlantılı olması da oldukça olağan görünmektedir. Bu bağlamda, harf devrimi ve ezanın Türkçeleştirilmesi meselelerini ele almak yerinde olacaktır.

Tarihçi Bilal Şimşir'in kaleme aldığı "Harf Devrimi" yazısında, Osmanlıca yazıya ve alfabeyle dair düşünce ve tartışmaların Tanzimat'la birlikte başladığını, ikinci Meşrutiyet ile bu tartışmaların arttığını ve nihayetinde 1928 yılında yani Cumhuriyetin ilanından 5 yıl sonra harf devriminin gerçekleştiğini ve böylelikle bin yıldan beri kullanılmakta olan Arap harflerinin bırakılıp yerine Lâtin harflerinin alındığını ifade etmektedir.⁵⁴ Bu devrimin gerekli görülmesinin birçok sebebi olmuştur ve bu sebepler üzerine dönemin meclisinde tartışılmıştır; bizim için önem arz eden sebep ise, Latin harflerinin kabulü vasıtası ile Batı dünyası ile iletişimin daha kolay hale getirilmesi fikridir. Bu devrim, Doğu'dan yüz çevrildiğini ve Batı'ya yönelindiğini göstermektedir. Nitekim Dr. Emine Kısıklı bir yazısında, Harf İnkılabının basit bir yazı değişiminden ibaret olmayıp, halkı okuryazar yapmayı, Arap kültürünün etkisinden kurtarmayı ve çağdaş cumhuriyet bireyleri oluşturmayı hedeflediğini ifade etmektedir.⁵⁵ Ayrıca, bu devrimin Türkiye'nin Batılı bir devlet olması noktasında önemli bir engeli aştığını da eklemektedir.⁵⁶ Ayrıca yukarıda da bahsettiğimiz batılılaşma hareketi için de önemli bir adımdır.

Ezanın Türkçeleştirilmesi ise, Harf devrimi gibi kanunlaştırılıp hemen uygulanmamıştır. II. Meşrutiyetten sonra dilde sadeleşme ve Türkçülük akımlarıyla birlikte ibadet dilinin Türkçe olmasına yönelik fikirler öne sürülmeye başlanmış ve 1932 yılından itibaren Türkçe ezan okunması fikri yönündeki çalışmalar başlatılmıştır. Kur'an, tekbir ve kamet 3 Şubat 1932 gününe denk gelen Kadir gecesinde Ayasofya Camii'ndeki

⁵⁴ T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu-Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, "Harf Devrimi".

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/harf-devrimi/?pdf=3622> (erişim: 25.05.2024).

⁵⁵ Emine Kısıklı, "Harf İnkılabı'nın Türk ve Dünya Basınındaki Yankıları", *Erdem* 56 (2010): 1.

⁵⁶ Kısıklı, "Harf İnkılabı", s. 143.

mevlitte okutulmuş ve radyodan naklen yayınlanmıştır. 18 Temmuz 1932 tarihinde de Diyanet İşleri Riyâseti'ne bu karar kabul ettirilmiştir.⁵⁷ 4 şubat 1933 tarihinde Diyanet İşleri Riyâseti, Dahiliye Vekaletinden gelen bir yazı üzerine ülkedeki tüm müftülöklere bir tamim göndererek görevlilerin bu tarihten itibaren ezanı ve kameti Türkçeye tercüme ederek okumaları gerektiğini ve buna uymayanların “kati ve şiddetli bir şekilde cezalandırılacağını” bildirmiştir.⁵⁸ Ayrıca, “Arapça lisanının eski zihniyete, eski ananelere bağlayan tesirinden halkı kurtarmak için”⁵⁹ bu kanunun çıkarılması gerektiğinin belirtilmesi de bu devrimin halkı, Arapçadan ve Arap kültüründen uzaklaştırmayı hedeflediğini göstermektedir.

Devlet, bu politikaları ile Türkiye'nin Doğudan yüz çevirip Batıya yönelmesini hedeflemiş, ilmi artık Batıda görmüştür. Tercüme Bürosu da bu ilmi Türkiye'ye çeviri yoluyla getirmeye hizmet eden önemli bir kurumdu. Tercüme Bürosunun yıllar içerisinde çevirdiği eserler incelendiğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin yönünü Batıya döndüğünü ve Doğu ile ilişkisini asgari seviyeye çektiği açık bir şekilde görülmektedir. 1940 ile 1946 yılları arasında Tercüme Bürosundan çıkan eserlerden sadece yüzde 3'ü Doğu edebiyatına aitken bu oran 1947 ile 1966 yıllarında artarak yüzde 7'ye ulaşıyor ancak basılan bu eserlerin yeni olanların oranı sadece yüzde 3,2'dir.⁶⁰ Bu oranlar Doğu edebiyatından çevirinin ne kadar düşük bir seviyede olduğunu açıkça göstermektedir. Özellikle de çalışmamızın temelinde olan Arapça etrafında meseleye yaklaştığımızda bu dönemde Arapçadan eser çevirisinin çok az veya dönem dönem hiç yapılmadığını görürüz. 1940'da Ahmet Halit kitabevinin çıkardığı “Şarktan Garptan Seçme Eserler” dizisinde yer alan 79 kitabın yalnızca 5'i şark eseridir ve bunların 2'si Fars 3'ü Hint edebiyatından çevrilmiştir.⁶¹ Bu da Doğu edebiyatının ihmal edilmesinin yanı sıra Arapçanın daha da fazla ihmal edildiğini göstermektedir. Hatta politik devrimlerle birlikte bu meseleye

⁵⁷ Halis Ayhan, Mustafa İsmet Uzun, “Ezan”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ezan#2-ezanin-turkcelestirilmesi> (erişim: 19.05.2024).

⁵⁸ T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu- Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, “Ezanın Türkçeleştirilmesi”.

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ezanin-turkcelestirilmesi/> (erişim 31.05.2024)

⁵⁹ Halis Ayhan, Mustafa İsmet Uzun, “Ezan”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ezan#2-ezanin-turkcelestirilmesi> (erişim: 19.05.2024)- (asli kaynak: Kanun Lâyihaları, TBMM Kütüphanesi Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü, nr. 186, 1/78, 3/1/9, 2/6, 7).

⁶⁰ Gürçağlar, *Çevirinin Politikası ve Poetikası 1923-1960*, s. 9.

⁶¹ Gürçağlar, *Çevirinin Politikası ve Poetikası 1923-1960*, s. 202. (Asli kaynak: Türkiye bibliyografyası 1939-1949, cilt II, 1950, Ankara: Maarif Vekaleti).

bakıldığında Arapçadan kasti bir uzaklaşma çabası olduğu da görülmektedir. Bununla birlikte, yüzyıllar boyunca iç içe yaşanan bir kültürden uzaklaşmak kolay olmasa da hem devrimler hem de kültür ve eğitim yoluyla bir medeniyetin diğerinden daha iyi olduğu, böylece diğerinin daha aşağı olduğu fikri yavaş yavaş içselleştirilmiştir. Bu konuda Hilmi Yavuz'un ara dilden çevirinin kullanılmasına dair, Tanzimat ve Cumhuriyet ile başlayan ve Batı'nın her şeyi en iyi bildiğine dair bilinçdışı bir koşullanma olabileceğini söyleyerek ifadelerini şu sözlerle açar: "Örneğin 'Arap yazmış ama ben bunu bir de Batılı gibi okuyayım, bir Alman, Fransız, İngiliz nasıl okumuş, bir de onun gibi okuyayım,' gibi, çok dışa vurulmamış, belki bilinçdışı yapılmış bir ideolojik tablonun sonucu da olabilir...".⁶² Bu açıklamalara baktığımızda Arap edebiyatından çeviri yapmamanın, her zaman kasti bir tarafı olmasa da, içten içe hissedilen Arap kültürünü değersiz görme gibi bir durumdan kaynaklı olduğu düşünülebilir.

Özetle, yüzyıllarca Arap toplumları ile iç içe yaşamış, toplumun çoğunluğunun dininin dili olan, Arapçanın Osmanlı'da uzun bir dönem ilim dili olması, bu nedenle Arapçanın toplumda eğitilmiş insanlar arasında yaygın olarak bilinmesi, böylelikle Arapça bir eseri çevirmede ara dilin kullanılmasının temel dayanağının zamanla kanıksanmış ideolojik bir zeminden kaynaklandığı düşüncesi kuvvet kazanmaktadır.

Cumhuriyetin ilerleyen yıllarında modern Arap edebiyatına ait eserler ülkemizde bir nebze kıymet görmeye başlasa da bu yine Batı kanalıyla olmuştur. Mesut Köksoy, ara dil ile ilgili kaleme aldığı bir makalesinde, Cibrân Halil Cibrân, Necîb Mahfûz ve Nevâl es-Sa'dâvî gibi Batı ülkelerinde meşhur olan Arap yazarların birçok eserinin Türkçeye ilk defa İngilizceden çevrildiğini ifade etmiştir.⁶³

Şu ana kadar yazdıklarımız göz önüne alındığında, bize bu kadar yakın bir coğrafyada yer alan bu eserlerin Batıya kadar gidip tekrar Doğuya doğru dönmesi esnasında birtakım sorunlar yaşanması muhtemel gözükmektedir. Üstelik tercih edilen ara dilin ve kaynak dilin, başta kültür olmak üzere birbirine her anlamda uzak iki medeniyete ait olduğu düşünülünce muhtemel kayıplar ve sorunlar meselesi daha da fazla önem kazanmaktadır.

⁶² Yavuz, "İkinci Dilden Çeviriler Üzerine", s. 23-28.

⁶³ Köksoy, "Cibrân Halil Cibrân'ın Verde El-Hânî Adlı Hikâyesi", s. 217.

2. Beytü'l Hikme

Beytü'l-Hikme, Abbasiler döneminde Bağdat'ta kurulan ve İslam dünyasının bilimsel ve kültürel gelişiminde önemli bir rol oynayan bir çeviri merkezidir. Yunan, İran, Hint ve Mezopotamya gibi köklü kültürlerin bilimsel ve felsefi birikimleri, bu merkezde Arapçaya çevrilmiştir. Çeviri sürecinde, Yunanca eserlerin bazıları orijinal dilinden yapılırken bazen de Süryanice ve Pehlevi gibi ara diller kullanılmıştır.⁶⁴

Beytü'l-Hikme, bu çeviri faaliyetleriyle sadece İslam dünyasını değil, Toledo çevirmenler okulu gibi çeviri merkezleri aracılığıyla Avrupa'yı da etkilemiştir. Yunan klasiklerinin bu okulda Arapçaya çevrilmiş olması Latinceye çevrilebilmesini sağlamıştır zira Avrupalılar bu eserlerden neredeyse tamamen kopmuş ve sadece Arapça çevirileri ile tekrar bağ kurabilmesi olanağına sahipti.⁶⁵ Dolayısıyla Beytü'l Hikme'nin Batı'nın entelektüel gelişimine önemli katkıda bulunduğu aşikardır.

3. Toledo Çevirmenler Okulu ve Ara Dil

Toledo Çevirmenler Okulu, Batı Ortaçağı'nın entelektüel dönüşümünde önemli bir yere sahip olan bir çeviri merkezi olduğu söylenebilir. Bu “okulda” gerçekleştirilen çeviri faaliyetleri, sadece diller arası değil, aynı zamanda kültürler arası bir etkileşim sağlamış ve çeviri disiplinin önemli inceleme konularından biri olmuştur. Toledo'daki çeviri hareketleri ile ilgili ne zaman kurulduğu, hangi eserlerin çevrildiği, tam olarak nerede olduğu, fiziki olarak bir okul olup olmadığı gibi farklı konular araştırılmıştır; bizim çalışmamızda ise, sadece burada kullanılan çeviri yöntemleri ve bunların çeviri metinlere dilsel ve kültürel etkileri üzerine durulacaktır.

Toledo Çevirmenler Okulu, 11. yüzyıldan itibaren, İslam dünyasından gelen bilimsel ve felsefi mirasın Avrupa'ya aktarılmasında bir köprü işlevi görmüştür. Burada çeviri sürecinin genellikle “iki çevirmenli tercüme” veya “dört elden tercüme” şeklinde yapıldığı kaynaklarda yer almaktadır.⁶⁶ Buna göre çeviri sürecinde, genellikle rahip olan

⁶⁴ Dimitri Gutas, *Greek Thought, Arabic Culture, The Graeco-Arabic Translation Movement in Baghdad and Early 'Abbasid Society (2nd-4th/8th-10th centuries)*, New York: Routledge, 1999, s. 136.

⁶⁵ Abdurrahman Bedevi, *Batı Düşüncesinin oluşumunda İslam'ın Rolü*, çev. Muharrem Tan, İstanbul: İz Yayıncılık, 2002, s. 9.

⁶⁶ Recep Hatipoğlu, “Kültürlerarası İlişkilerde Çeviri Açısından Toledo Çevirmenler Okulu'nun Avrupa'daki Etkisi” (Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022), s. 285.

ve Latince bilen ancak Arapça bilmeyen bir Hıristiyan bir çevirmen ve Latince bilmeyen bir mozarab (Arap veya Arapça konuşan bir Yahudi) olur ve her iki çevirmen de ekip olarak çalışarak Arapça metinleri, Hıristiyanların ve Arapların ortak olarak kullandıkları halk dili aracılığı ile Latinceye çevirirlerdi.⁶⁷ Bu süreçte ara dilin kullanılması, dönemin edebi ve bilimsel terminoloji açısından gelişmemiş yerel diller nedeniyle çeviri faaliyetlerini oldukça karmaşık hale getirmiştir. Ara dilden çeviri yönteminin kullanılması, metinlerin anlamını ve bağlamını koruma noktasında büyük zorluklar doğurmuştur.

Çalışmamızın temelini oluşturan ara dilden çeviri yönteminin ne kadar eski bir çeviri yöntemi olduğunu Toledo örneği üzerinden daha net görmekteyiz. Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, bu yöntem eserlerin orijinalliğini korumak açısından çevirmenlere zorluklar yaşattır. Ayrıca eserlerin farklı kültürlerin süzgecinden geçmesi de içeriklerinde anlam kaymaları olabileceği düşüncesini akla getirmektedir.

Böylece, her ne kadar daha karmaşık olsa da Toledo'daki çeviri yöntemleri ile "Kırık Kanatlar"ın çeviri süreci arasındaki benzerlikler olduğuna dikkat çekmek isteriz. Her iki durumda da eserler farklı kültürler arasında adeta seyahat etmiştir. Toledo örneğinde, Grekçe eserler Arapçaya, Arapçadan yerel bir dile ve yerel bir dilden Latinceye aktarılmıştır. Halil Cibran'ın eserinde ise, Arapçadan Fransızcaya, Fransızcadan Türkçeye şeklinde bir aktarım olmuştur ki bu durum her ne kadar Toledo örneğindeki kadar karmaşık olmasa da benzer yönler taşımaktadır. Her iki durumda da eserlerin buldukları kültür havzasından kendisine son derece uzak ve yabancı başka bir kültür havzasına uğrayıp tekrar kendine daha yakın ve benzer kültüre döndüğünü görmekteyiz. Araştırmalara göre, Toledo Çevirmenler Okulu örneğinde olduğu gibi, ara dil üzerinden yapılan çeviriler yalnızca dilsel değil, aynı zamanda kültürel kayıplara da yol açtığını göstermektedir. Dimitri Gutas, çevirinin her zaman hedef kültürün ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda şekillendiğini ve bu nedenle kaynak kültürden ziyade hedef kültüre daha yakın olduğunu ifade eder.⁶⁸ Buna göre, Toledo'da yapılan çevirilerde de aynı durumun yaşanması olması muhtemel görünmektedir.

Sonuç olarak, Toledo Çevirmenler Okulu, kültürler arası iletişim ve bilginin aktarımı açısından önemli bir dönüm noktası olsa da benimsenen çeviri yönteminin

⁶⁷ Hatipoğlu, "Kültürlerarası İlişkilerde Çeviri", s. 285-286.

⁶⁸ Gutas, *Greek Thought, Arabic Culture*, New York: Routledge, 1999, s. 187.

dönemin çevirmenlerinin işini zorlaştırdığını ve çevrilen metinlerde kayıplara yol açmış olabileceğini düşündürmektedir. Yine de bu yöntem ile yüzlerce eser çevrilmiş ve bu çeviri faaliyeti Avrupa'yı içinde bulunduğu Karanlık Çağ'dan çıkarma konusunda temel bir yapı taşı olmuştur. Bu durum bize her ne kadar bazı yöntemleri zorlukları olsa da bunları kullanmak zorunda kaldığımız zamanlarda insanlığa olumlu katkıları olduğunu göstermektedir.



İKİNCİ BÖLÜM

Bu bölümde, Halil Cibran'ın hayatı ve edebi yolculuğu hakkında bilgi verilecek ve araştırmanın konusu olan *Kırık Kanatlar* eserinin geniş özeti ile çalışmada yer alan farklı çeviriler, çevirmenler ve yayınevleri sunulacaktır. Cibran, sadece edebi eserleriyle değil, aynı zamanda düşünceleri ve felsefi bakış açısıyla da hem Arap hem de Batı edebiyat dünyasında önemli bir yer edinmiştir. *Kırık Kanatlar*, Cibran'ın kendi hayatından ve tecrübelerinden izler taşıyan önemli bir eserdir. Bu bağlamda, yazarın hayat hikâyesini ve bu eserin içeriğini ele alarak, *Kırık Kanatlar*'ın çeviri süreçlerini daha iyi kavranması amaçlanmıştır.

1. Halil Cibran'ın Hayatı

Lübnanlı felsefeci, yazar, şair ve ressam olan Cibran Halil Cibran 6 Ocak 1883'te Lübnan'ın Bişerri kasabasında dünyaya gelmiştir.⁶⁹ Babası Halil içkiye düşkünlüğü ile bilenen bir vergi memurudur.⁷⁰ Annesi, Mârûnî papazı İstefan'nin kızı Kâmile'dir, ilk evliliğinden Peter adında bir oğlu vardır.⁷¹ Cibran'ın doğumundan sonra Mariana ve Sultana isminde iki kardeşi daha dünyaya gelmiştir.⁷² Cibran'ın babası kumar, içki ve kötü ahlakıyla bilinirdi, bu durum aile hayatına etki ederd; babası hakkında Cibran, sert bir mizaca sahip olduğunu ve sevgisiz olduğundan bahsederdi. 5 yaşında Saint Elişa okuluna başlayan Cibran'ın ilk öğretmeni Selîm ed-Dâhir'dir ve dili ondan öğrenmiştir; hayatındaki yerinin önemini 1913 yılında onun için bir şiir yazması ile daha iyi anlarız.⁷³

Baba Cibran'ın sorumsuzluğu sebebiyle maddi anlamda iyi bir hayat sürmeyen Cibran ailesinin, babanın vergi toplamada usulsüzlük iddiası ile tutuklanması ve mallarına el konulması ile durumu iyice kötüleşir.⁷⁴ Bunun üzerine Kamile çocuklarını alıp ABD'ye göç eder 1895 tarihinde Boston'a yerleşirler. Burada hayatlarını

⁶⁹ Jean Gibran ve Khalil Gibran, *Khalil Gibran: His Life And His World*, New York: İnterlink Books, 1998, s. 9.

⁷⁰ Gassan Hâlid, *Cübran el-feylesof*, Beyrut: Müessesetu Nevfel, 1983. s. 20.

⁷¹ .Raouf Salama Moussa (Ed.), *Cibran: hayatuhu ve asaruhu*, Kahire: Darü'l-Müstakbel, t.y., s. 5-6.

⁷² Raouf Salama Moussa (Ed.), *Cibran*, s. 6.

⁷³ Gibran ve Gibran, *Khalil Gibran*, s. 15-16.

⁷⁴ Gibran ve Gibran, *Khalil Gibran*, s. 22 vd.

sürdürebilmek üzere Kamile çalışmaya başlar bu sırada Cibran okula kaydolur ve burada diğer göçmenlerin de yerleştirildiği sınıfa yerleştirilerek sıfırdan İngilizce öğrenir.

İki yıl sonra 1987’de Cibran’ın ailesi eğitime devam etmesi için Lübnan’a dönmesi gerektiğine karar verir. Cibran, Beyrut’a vardığında Arapçayı anlıyor ve akıcı bir şekilde konuşuyordu fakat yazıda oldukça gerideydi.⁷⁵ Eğitimine el-Hikme okulunda devam etmeye karar verir.⁷⁶ Burada Cibran Arapçasını çok iyi bir seviyeye getirme çabasının yanında Fransızca’yı da öğrenir. “*Mertâ el-Bâniyye*” adlı hikâyesinin hâtırası, *Kırık Kanatlar* romanının kahramanı olduğu düşünülen Halâ ed-Dâhir ile olan aşkı Cibran’ın Beyrut’ta kaldığı yıllara denk gelir.⁷⁷

1902 yılında kız kardeşi Sultane’nin çok hasta olduğuna dair bir mektup alır ve kardeşinin vefat etmesiyle Boston’a döner.⁷⁸ 1903’te ise üvey kardeşi Peter ve annesini de kaybeder.⁷⁹

1904 senesinde, Boston’da ilk resim sergisini açar ve burada Mary Elizabeth Haskell ile tanışır. Haskell, hayatı boyunca Cibran’ın yanında bir destekçisi olacaktır. Haskell, Cibran’ı İngilizce yazmaya teşvik edecek hatta eserlerinin redaksiyonunu bizzat kendisi yapacaktı.

Tam tarih belli olmamakla birlikte 1904 ve 1905 yılları arasında Cibran’ın yazıları, şiirleri ve resimleri, ABD’ye göç eden Arap göçmenler tarafından kurulan *el-Muhacir* gazetesinde yer almaya başlamıştı. Burada yayınlanan eserlerinden para da kazanır. Bu gazete ile Mehcer edebiyatı olarak bilinen edebiyat akımı da ortaya çıkmış olur.

19. yüzyılda realizm, sembolizm ve romantizm akımlarından etkilenen Mehcer edebiyatı, özlem, elem, hüzn, özgürlük, hoşgörü, insana değer verme ve mistisizm gibi çeşitli konuların yanı sıra ortak teması göç olan, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Kuzey ve Güney Amerika’da önemli bir yer edinen edebi bir akımdır. Bu akımın en bilinen yazarları Cibran Halîl Cibran, Mîhâîl Nu’ayme ve Emîn er-Reyhânî’ni’dir. Mehcer edebiyatının bütün yazarlarının ortak özelliği ise hepsinin

⁷⁵ Gibran ve Gibran, *Khalil Gibran*, s. 76.

⁷⁶ Sultan Şimşek, *Amerika’daki Arap Göç Edebiyatında Din Anlayışı (Cibrân Halîl Cibrân, Mîhâîl Nu’ayme ve Emîn er-Reyhânî...)*, İstanbul: Yalın Yayıncılık, 2012, s. 195.

⁷⁷ Kenan Demirayak, “Cibrân Halîl Cibrân”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cibran-halil-cibran> (erişim: 22.05.2024).

⁷⁸ Gibran ve Gibran, *Khalil Gibran*, s. 91-93.

⁷⁹ Gazi Fuad Berakes, *Cubran Halil Cubran*, Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Lübni, 1981, s. 490.

anavatanlarından mecburen ayrılması ile yaşadıkları gurbet hayatıdır. Bu edebi akım Arap edebiyatına adet yeni bir soluk olmuştur.⁸⁰

1905'te ilk Arapça eseri *el-Mûsikâ'* yayımlanır. Haskell'in yardımı ve tavsiyesi ile resim sanatını geliştirmek için 1908 Temmuz'unda Paris'e gider. Sanat alanında kendini geliştirmek için Académie Julian okuluna kaydolar. Burada kaldığı üç yıl boyunca ressam Pierre Marcel-Béronneau ve heykeltıraş Auguste Rodin ile tanışır ve kendilerinden ders alır. 1908'de Paris'te yaşadığı dönemde *el-Ervâhu'l-mütemerride* adlı hikâye kitabını yayımlar. Bu eseri Suriye Yönetimi tarafından yasaklanmış, ülkeye gizlice sadece 200 nüsha sokulabilmişti.⁸¹ Bu süreçte Mehcer edebiyatının önemli isimlerinden Emîn er-Reyhânî ile tanışır, birlikte Avrupa seyahatine çıkarlar özellikle İngiltere'deki sanat galerilerini gezerler. 1909 yılında babasını kaybeder.⁸²

1912 yılında *el-Ecnihatü'l-mütekessire* adlı romanını yayımlar, bu eser aynı zamanda ilk Arapça roman olma özelliğini taşımaktadır; ayrıca bu dönemlerde May Ziyade ile tanışmış ve hayatında önemli bir yer almaya başladı, öyle ki Haskell'in yerini aldığı söylenebilir. Yine de Haskell, Cibran'dan maddi ve manevi desteğini çekmemiştir.

1916'dan itibaren Doğu dünyasını ve özellikle Hristiyan alemini eleştiren ilk İngilizce eseri olan *The Madman* eserini yayımlar. "*The Madman*" eseri Cibran'ın İngilizce yazmaya ve düşünmeye iten kitabı olur. Bu eserin yazımı sürecinde Haskell, Cibran'a İngilizce konusunda yardım eder ve dilini geliştirmesinde önemli bir yer alır, neticede bu eser ile büyük bir başarı yakaladı ve Amerikan edebiyat çevrelerinde önemli bir yazar haline gelir.⁸³

1923'te, özellikle Batı dünyasında tanınmasını sağlayan en önemli eseri *The Prophet*'i yayımlar.⁸⁴ Son yıllarında sağlığı git gide bozulan Cibran, 10 Nisan 1931'de hayatını kaybeder. Cenazesi, Bişerri'de Mar Sarkis Manastırı'nın bahçesine defnedilerek, yakınında onun anılarını yaşatmak üzere Cibran Müzesi kurulur.⁸⁵

48 yaşında vefat eden Cibran geride birçok eser bırakmış ve elbette Arap edebiyat dünyasında tartışılan bir isim olup eleştiri almıştır. Bu eleştirilere *Lekum lugatukum ve li*

⁸⁰ Şimşek, *Amerika'daki Arap Göç Edebiyatında Din Anlayışı*, s. 68-69.

⁸¹ Gibran ve Gibran, *Khalil Gibran*, s. 189-190.

⁸² Gazi Fuad Berakes, *Cubran Halil Cubran*, s. 490.

⁸³ Gibran ve Gibran, *Khalil Gibran*, s. 326.

⁸⁴ Yüksel Yazıcı, *Gizemli Kadım Ruh Halil Cibran*, İstanbul: Ekin Yayınları, 2012, s. 20-21.

⁸⁵ Kenan Demirayak, "Cibrân Halil Cibrân", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cibran-halil-cibran> (erişim: 22.05.2024).

lugati isimli makalesinde de kısmen cevap vermiş ve edebiyata dair kendi görüşlerinden de bahsetmiştir.⁸⁶

1.1.Halil Cibran'ın Eserleri

Cibran'ın kaleme aldığı Arapça eserler:

- *el-Mûsîkâ* (New York 1905)
- *'Arâ`isü`l-mürûc* (New York 1906; nşr. Selâhaddin el-Kâsîmî, Tunus 1985)
- *el-Ervâhu`l-mütemerride* (New York 1908)
- *el-Ecnihatü`l-mütekessire* (New York 1912)
- *Dem`a ve ibtisâme* (New York 1914)
- *el-Mevâkib* (New York 1919)
- *el-`Avâşîf* (1922, nşr. Nâzih Sâbâyârd, Beyrut 1986)
- *el-Bedâ`i` ve `t-`tarâ`if* (Kahire 1923)
- *Belâgatü`l-`Arab fi`l-`karni`l-`işrîn* (Beyrut, ts.)

Cibran'ın kaleme aldığı İngilizce eserler:

- *The Madman* (New York 1918)
- *The Forerunner* (New York 1920)
- *The Prophet* (New York 1923)
- *Sand and Foam* (New York 1926)
- *Jesus The Son of Man* (New York 1928)
- *The Earth Gods* (New York 1931)
- *The Wanderer: His Sayings and his Parables* (New York 1932)
- *The Garden of the Prophet* (New York 1933)
- *Lazarus and his Beloved* (New York 1973)

⁸⁶ Nevin Karabela, Cubrân Halil Cubran'ın Arap Diline Bakışı, III. Uluslararası doğu dilleri ve edebiyatları sempozyumu bildirileri, "Cibran Halil Cibran'ın ölümünün 80. yıldönümü münasebetiyle: doğu edebiyatlarında göç olgusu", İstanbul, 29-30 Kasım 2011, ed. Eyüp Sarıtaş, İbrahim Şaban, İstanbul: Akademi Titiz Yayınları, 2012, s.70.

Mektupları: Cibran'ın Arapça ve İngilizce olarak yazdığı mektupların sayısının 2000'e kadar ulaştığı söylenir. Bu mektuplar edebî olmaktan ziyade yazarın biyografisine ışık tutan yazılardır.⁸⁷

2. Kırık Kanatlar Romanının Özeti

Romanın hikayesinin Cibran'ın Beyrut'ta bulunduğu dönemde Halâ ed-Dâhir'e karşı beslediği aşkın hikayesi olduğu düşünülür. Bu romanda Cibran, aşkını ve dönemin siyasi, sosyal ve dini sorunlarının kendisini ve toplumu istemediği yollara nasıl sürüklediğini eleştirel bir bakış açısıyla ele alır.⁸⁸ Eserde “sembolizm” ve “romantizm” akımların tesiri görülmektedir. Eser temelde bir aşk hikayesi anlatır. Bu hikâyede lirik ve sembollerin yoğun olduğu tasvirli bir anlatım tercih edilmiştir. Eserde Doğu kadının toplumdaki yeri, din adamlarının halkı sömürmesi gibi temalar da işlenir.

Hikâyenin olay örgüsü ve kişilerine gelirsek, romanda 2 baş kahraman bulunur. Bunlardan biri hikâyeyi ağızından dinlediğimiz ve onun bakış açısıyla takip ettiğimiz genç erkektir. Diğer kişi ise Selame Kerame'dir. Kitaptaki diğer kişiler ise Selma Kerame'nin babası Faris Kerame, Başpiskopos Galip Butros ve yeğeni Mansur Bek Galip'tir.

Erkek başkahramanın ismi ve fiziksel özelliklerine dair eserde bir bilgi verilmemektedir. Fakat bu hikâyenin Halil Cibran'ın kendi yaşadığı bir aşk hikayesinden ilham alındığı düşünüldüğü için Cibran'ın fiziksel özelliklerine sahip biri olduğu düşünülebilir.

Bir gün baş kahraman, merhum babasının yakın bir arkadaşıyla tanışır. Bu kişi Faris Kerame'dir. Faris Kerame, kahramanımızın babasını çok sevdiğinden onunla yakın bir bağ kurmak ister, sohbet eder ve evine davet eder.

Bir müddet sonra baş kahraman bu davete icabet edip Faris Kerame'nin evine gider. Orada Faris Kerame'nin kızı Selma Kerame ile tanışır. Daha tanıştıkları ilk andan itibaren ikisi de birbirine karşı derin duygular beslemeye başlar. Hatta çoğu zaman

⁸⁷ Kenan Demirayak, “Cibrân Halil Cibrân”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cibran-halil-cibran> (erişim: 22.05.2024).

⁸⁸ Hilal Durak ve Abdussamed Yeşildağ, *Cibran Halil Cibran Kırık Kanatlar Romanının Sosyolojik/Dinî Açından Bir İncelemesi Modern Arap Romanına Sosyolojik Bir Bakış Denemeleri*, ed. Doç. Dr. Abdussamed Yeşildağ, Ankara: Iksad publishing house, 2020, sf. 4.

hikâyenin kahramanları birbiriyle hiç konuşmadan vakit geçirmekte ve bundan büyük keyif almaktadırlar.

Bir gün baş kahraman Faris Kerame'nin evindeyken bir haber gelir. Şehrin Başpiskoposu, Selma Kerame'nin yeğeni Mansur Bek Galip ile evlenmesini istemektedir. Faris Kerame ise bu teklifi kabul etmek zorundadır. Zira bu kadar nüfuz sahibi bir kişinin istediğine boğun eğmekten başka şansı yoktur. Eserin özellikle bu bölümünde ruhban sınıfın yozlaşması ve doğu toplumunda kadının yerine, adeta bir eşya gibi oradan oraya sürüklenmesine dair anlatımlar yer almakta ve eleştiriler yapılmaktadır.

Bu evlilik talebinin nedeni ise Faris Kerame'nin servetidir. Buna rağmen Selma, Mansur Bek Galip ile evlenir. Fakat yine de kalbinde baş kahramanımızın aşkını taşımaktadır.

Selma evlendikten sonra da baş kahramanımız ile eski bir tapınakta görüşmeye devam eder. Bu süreçte Faris Kerame vefat eder ve Selma sevdiği adamdan uzak olmanın ızdırabının yanı sıra babasını kaybetmenin acısını yaşamaya başlar.

Bir süre sonra Selma'nın kocası dışarı çıkmasını yasaklar. Bunun üzerine, baş kahramanımız Selma'ya kaçmayı teklif eder fakat Selma bunu kabul etmez ve aşıklar birbirinden bir kez daha koparılmış olur. Bu andan itibaren bir daha hiç görüşmemek üzere ayrılırlar.

Ne var ki Selma'nın sıkıntıları bitmez. Daha önce dışarı çıkması sebebi ile kendisi hakkında dedikodu yapılırken artık evden çıkmaması üzere yeni bir dedikodu başlar. Evliliğinde bir çocuk sahibi olmaması hakkında kısır olduğu sözlerinin çoğalmasına sebep olur. Çocuğunun olmaması onu sıkıntılı bir ruh haline sokar ve çocuğu olması için Tanrı'ya yalvarır. Evliliğinin üzerinden artık 5 yıl geçmişken nihayet Selma hamile kalır.

Doğumun gerçekleştiği akşam Selma için artık son zorluklarını yaşayacağı zamandır. Selma bu çocuğun onun sıkıntılarını gidermek için geldiğini düşünmektedir. Uzun süren zorlu bir doğumun ardından kucağına oğlunu alır fakat çok geçmeden bebek vefat eder. Gün batımından sonra hayata gözlerini açan bebek gün doğumuna kalmadan bu dünyadan göçer. Onunla birlikte Selma da son nefesini verir. Böylece gerçekten çocuk, Selma'nın bütün sıkıntılarını gidermiş olur.

Eserin sonunda ise, baş kahramanımız Selma'nın cenaze törenindedir ve bir köşede yalnız başına sevdiği kadının toprağa konulmasını izler.

3. Kırık Kanatlar Romanının Farklı Çevirileri

Bu bölümde incelediğimiz farklı çevirilerin hem yayınevleri hem çevirmenleri hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktayız. Çevirinin doğrudan mı, ara dil kullanılarak mı yapıldığı ile birlikte Yayınevlerinin yayın politikası ve çevirmenleri genel tercihleri hakkında bilgi verilecektir.

3.1. El-Ecnihatü'l-Mütekessira, Hindawi Yayınları

Çalışmamızda Arapça kaynak metin olarak Hindawi Yayınlarının 2012 yılında bastığı eser esas alınmıştır.

3.2. Kırık Kanatlar, Muarrib Yayınları, Grup Çevirisi

Çalışmamız için seçtiğimiz ilk eser Muarrib yayınlarından çıkan ve Arapçadan doğrudan yapılan Türkçe tercümedir. Bu tercüme, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Çeviri Atölyesi ekibinden Ahmet Harman, Burak Duran, Emrullah Kurt, Halil İbrahim Salman, Kamile Kaş, Merve Şahin, Sümeyye Oyan, Zeynelabidin Soysal tarafından, son okuması ise Kadriye Uğurlu tarafından yapılmıştır.

Muarrib yayınları, Arapça öğrenen ve ilgi duyan okurlara yönelik eserler hazırlayan bir yayınevidir. Bu sebeple edebi metin çevirilerini çift dilli olarak basmakta ve metinlerde paralelliği korumaya özen göstermektedir. Bu anlamda kaynak odaklı bir çeviri anlayışı sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Nitekim *Kırık Kanatlar* romanının çevirisini incelediğimizde kaynak odaklı bir çeviri anlayışının takip edildiğini söylememiz mümkündür.

Eser içerisinde, sol taraftaki sayfalarda Halil Cibran'ın الأجنحة المنكسرة romanının Türkçe tercümesi yer alırken sağdaki sayfalarda الأجنحة المنكسرة romanının orijinal haline yani Arapçasına yer verilmiştir.

Çalışmamızda Mart 2022 tarihli 4. Baskı esas alınmıştır.

3.3. Les Ailes Brisées, Jean-Pierre Dahdah, Les Éditions Robert Laffont

Les Ailes Brisées (*Kırık Kanatlar*) eseri Halil Cibran'ın الأجنحة المتكسرة romanının Fransızca tercümesidir. Cibran'ın bu romanı bu yayınevi tarafından müstakil olarak basılmayıp *Œuvres Complète* (*Tüm Eserleri*) ismiyle basılmıştır. Bu kitapta Halil Cibran'ın bütün eserleri yer alır ve her eser farklı çevirmenler tarafından yapılmış olup hangi eserin kimin çevirdiği kitabın içindekiler kısmında belirtilmiştir. *Les Ailes Brisées* (*Kırık Kanatlar*) çevirisi, tıpkı Halil Cibran gibi Lübnan bir yazar, çevirmen, gazeteci ve senarist⁸⁹ olan Jean-Pierre Dahdah tarafından yapılmıştır. 1941'de kurulan Les Éditions Robert Laffont ise hem kurgu hem kurgu dışı, her alanda eserler yayımlayan bir yayınevidir⁹⁰.

Kırık Kanatlar romanının Fransızcada birçok çevirisi bulunsa da bizim için önemli olan Fransızcadan yapılan Türkçe çeviride hangi metnin kullanıldığıydı. Bu bilgiye yayınevi kanalından ulaşamasak da tercüme yapan Kenan Sarıalioğlu'na mesaj yoluyla ulaşmak suretiyle bu bilgiyi teyit edebildik.

Eser karşılaştırması yaptığımızda süreçte bu çevirinin serbest bir çeviri olduğunu ve erek odaklı bir yaklaşımın takip edildiğini görmüş olduk. Eserin incelemesinde bu duruma dair daha net veriler ortaya konulacaktır.

Çalışmamızda Ekim 2006 baskısı esas alınmıştır.

3.4. Kırık Kanatlar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Kenan Sarıalioğlu

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkan *Kırık Kanatlar* romanı, Halil Cibran'ın الأجنحة المتكسرة romanının Fransızca ara dilden yapılan Türkçe tercümesidir. Eserin çevirmeni, şair, felsefeci ve çevirmen olan Kenan Sarıalioğlu'dur. Eserin yayıncısı ise, 1956 yılında Hasan Âli Yücel tarafından kurulan Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'dır.⁹¹ Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları kuruluşundan itibaren temelde dünya klasiklerini Türkçeye kazandırmak misyonu ile hareket eden bir yayınevidir.

Bu eserde yer yer kaynak odaklı ve yer yer erek odaklı bir çevirinin benimsendiği bilgisini vermemiz mümkündür fakat kaynak odaklılığın tercih edildiği noktalarda da gözden kaçmaması gereken durum, kaynağın esas metin değil Fransızca tercüme metni

⁸⁹ https://data.bnf.fr/fr/12566404/jean-pierre_dahdah/ (erişim 26.05.2024).

⁹⁰ <https://www.editis.com/maisons/robert-laffont/> (erişim 26.05.2024).

⁹¹ Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

<https://www.isbank.com.tr/bankamizi-taniyin/kultur-yayinlari>, (erişim 27.05.2024).

kabul edildiğidir. Bu da kaynak metinle kıyaslandığında aslında kaynak odaklı çevirinin de erek odaklı hale geldiğini göstermektedir.

Çalışmamızda Aralık 2022 tarihli 10. Baskı esas alınmıştır.



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. İncelemenin Sunumu ve Yöntemi

İncelememizi anlaşılır bir şekilde ortaya koymak maksadıyla çalışmamız tablo oluşturularak sunulacaktır. Tabloda en üstte, bundan böyle K.M. (Kaynak Metin) olarak adlandıracağımız Arapça kaynak metnimiz; altında Arapçadan Türkçeye doğrudan çeviri yapmayı tercih eden ve bundan böyle A.T.Ç. (Arapçadan Türkçeye Çeviri) olarak adlandıracağımız Muarrib yayınlarının Türkçe tercümesi; bunun altında, Arapçadan Fransızcaya doğrudan tercüme yapmayı tercih eden ve bundan böyle A.F.Ç (Arapçadan Fransızcaya Çeviri) olarak adlandıracağımız Édition Robert Laffont yayınlarının Fransızca tercümesi ve son olarak Fransızca metni esas alarak tercüme yapmayı tercih eden ve bundan sonra F.T.Ç (Fransızcadan Türkçeye Çeviri) olarak adlandıracağımız Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'nın Türkçe tercümesi yer almaktadır. Her bir tablonun altında ise incelenen cümlelerde var olan sorunlar veya kayıplar hakkında açıklama yapılmıştır. Bu açıklamalarda kuramsal çerçevede ortaya konulan Vinay, Darbelnet ve Newmark'ın çeviri stratejileri terimleri kullanılacaktır. Cümleler eserdeki kronolojik sırayla ele alınmıştır.

İncelememiz yöntem olarak şu şekilde yapılmıştır: dört metin (K.M.-A.T.Ç.-A.F.Ç.-F.T.Ç) paralel olarak okunmuş ve cümle cümle incelenmiştir. Bu inceleme ile cümleler arasındaki farklılıkların sebepleri üzerinde çalışılmış ve sadece kaynak metinden doğrudan çeviri ve ara dilden çeviri sebebiyle oluşan farklılıklar ele alınmıştır. Yayınevi çeviri politikaları, tercümanların tercihleri gibi çeviri tercihlerine girebilecek farklılıklar bu çalışmanın amacına hizmet etmediğinden araştırmaya dahil edilmemiştir. Ayrıca ara dilden çeviri sebebiyle oluşan farklılıklardan dolayı eklediğimiz örneklerin içerisinde farklı çeviri sorunları olsa da çalışma konumuzun dışında kalmaları sebebiyle incelenmemiş sadece ara dilden kaynaklı oluşan sorunlar ve kayıplar üzerine durulmuştur.

Eserinden tamamından süzülerek alınan bu örnekler, ara dilden çeviride yaşanabilecek kayıplar ve sorunlar meselesini en doğru şekilde anlamamızı sağlayacak örnekler olup ara dilden kaynaklanma ihtimali olmayan veya bu ihtimali tam anlamıyla teyit edemediğimiz örnekler bu bölümün dışında kalmıştır. Elbette her eserin her cümlesi

birbirinden farklı üslupta olup incelemeye değerdir fakat çalışmamızın sınırları dışında kalmaktadır.

1.1. Karşılaştırmalı Çeviri İncelemesi

1. Örnek:

K.M.	إهداء إلى التي تحدد إلى الشمس بأجفان جامدة، وتقبض على النار بأصابع من وراء ضجيج العميان «الكلبي» غير مرتعشة، وتسمع نغمة الروح وصراخهم. إلى M. E. H أرفع هذا الكتاب. جبران
A.T.Ç.	-
A.F.Ç.	À celle qui fixe le soleil sans que ses yeux cillent et qui saisit le feu sans que sa main vacille. À celle qui, au-delà des cris de ce monde aveugle, sait écouter la mélodie de l'Esprit universel. À M. E. H. j'élève ce livre ¹ . GIBRAN ¹ . Il s'agit de Mary Elizabeth Haskell [NdT].
F.T.Ç.	Bu kitabı gözlerini kırpmadan güneşe bakıp, elleri titremeden ateşi tutabilene; bu kör dünyanın çılgınlıkları ötesinden Evrensel Ruh'un ezgisine kulak vermeyi bilene; Mary Elizabeth Haskell'a adıyorum! Cıbran

Bu örnekte, A.T.Ç.'de yazarın ithafın yer almadığı çıkarma çeviri stratejisinin uygulanmış olabileceğini düşündürmekte fakat her ne kadar ithaflar metnin doğrudan bir parçası gibi görünmese de dolaylı olarak metnin parçasıdır çünkü bir yazarın edebi bir eserini okumak sadece eserde anlatılan hikâye ile sınırlı olmayıp yazarın da hayatına dair ipuçları verir. Buradaki örnekte, ithafta yer alan kişi Cibran'ın hayatındaki önemli kadınlardan biridir. Bu da Cibran'ın hayatını merak eden okurlar için önemli bir veri niteliğindedir.

A.F.Ç.'de ise ilk dikkat çeken kısım, düz yazı şeklinde yazılan ithafın biçimsel olarak değiştirildiği ve şiire benzetildiği dolayısıyla aynı biçimsel düzenin F.T.Ç.'de de uygulandığı görülmektedir. Bu biçimsel değişiklik dillerin farklı stilistiğine örnek oluşturulabilecek düzeydedir zira Arapçanın düz metin şeklinde bile şiirsel bir anlatım yakalaması daha kolayken Fransızca ve Türkçede bu durum daha zordur. Ayrıca, A.F.Ç.'de ithafta yer alan kısaltmanın dipnotla verildiği F.T.Ç.'de ise ithaftaki kısaltmanın doğrudan açıklanarak çevrildiğini görüyoruz, bunun bir uyarılma olduğu söylenebilir. A.T.Ç.'de çevirmenin dipnot tercihinin ülkesindeki okuyucu nezdinde Cibran'ın özel hayatının bilinmemesi bu sebeple okuyucuya bu bilgiyi vermek istemesi düşünülebilir, ayrıca çevirmenin doğrudan ismi yazmayıp sadece baş harflerini bırakması bu noktada yazarın üslubunu korumak istediğinin göstergesidir. F.T.Ç.'de ise çevirmen, çeviri yaptığı dilden farklı bir yol izlemiş ve doğrudan ismi yazmıştır, ithaflarda dipnotun sık karşılaşılan bir durum olmaması sebebiyle bu değişiklik son derece olağandır.

2. Örnek:

K.M.	وكانت حياتي خالية مفررة باردة شبيهة بسبات آدم في الفردوس عندما رأيت سلمى منتصبه أمامي كعمود النور.
A.T.Ç.	Ve Selmâ'yı nurdan bir sütun gibi önümde dikilmiş gördüğüm an, hayatım <u>Adem'in cennette kalışı</u> gibi bomboş, ıssız ve soğuktu.
A.F.Ç.	À l'image du <u>sommeil d'Adam au paradis</u> , ma vie était vide et froide jusqu'à ce que Salma se présente à moi telle une colonne de lumière.
F.T.Ç.	<u>Âdem'in cennetteki uykusu</u> gibi hayatın boş ve donuktu, ta ki Selma ışıktan bir sütun gibi karşıma çıkıncaya kadar...

Bu örnekte, K.M.'de geçen *سبات آدم في الفردوس* tabiri Hıristiyan inancı ile ilgili bir durumu anlatmaktadır. Eski Ahit'te⁹² geçen ayette Tanrı, Adem'in cennette tek başına kalmasını istemediği için yanına bir eş yaratmaya karar verir ve Adem'i derin bir uykuya daldırır ve bu sırada onun kaburga kemiğinden Havva'yı yaratır. Adem gözlerini açtığında karşısında Havva'yı görür ve çok sevinir. Cıbran'da burada bu benzetme ile baş kahramanın karşısında Selma'yı gördüğünde ne kadar mutlu olduğunu ifade etmek için kullanır.

Bu cümlede geçen *سبات* kelimesi de Arapçada uykuyu ifade eder. Bu anlamda tercümeleleri incelediğimizde, A.F.Ç.'de yer alan “*sommeil d'Adam au paradis*” Adem'in uykusu anlamına gelir; bu tercüme Fransız dilinde de kültüründe de yukarıda anlattığımız durumu karşılar. Çeviri stratejisi bağlamında durumu incelediğimizde A.F.Ç.'deki bu çevirinin birebir bir çeviri olduğunu söyleyebiliriz zira İncil'in Yaratılış kısmında geçen bu tabir “*Alors l'Eternel Dieu fit tomber un profond sommeil sur l'homme...*”⁹³ şeklinde yer alır, Tanrı'nın adamı derin bir uykuya daldırdığından bahseder; elbette buradaki adam Adem'dir. F.T.Ç.'de ise bu ibarenin çevirisi için tercih edilen “*Âdem'in cennetteki uykusu*” tercümesi öykünme çeviri stratejisidir ve Türkçede bahsedilen durumu ifade etmeyi sağlar. A.T.Ç.'ye gelecek olursak, “*Adem'in cennette kalışı*” çevirisi ile bir uyarılama yapıldığı görülmektedir fakat bu uyarılama yerinde bir uyarılama olmamıştır. Bu tercüme tercihi ile kimi okuyucular için anlamda kapalılık oluşabilir, zira İncil'de geçen olaya vakıf olmayan bir okuyucu bu tabirle neyin kastedildiğini anlamayacaktır ve bu ifadeyi esas alarak bir araştırma yapmaya çalışsa da tercüme Türkçede eşdeğer olmadığı için bir bilgi bulması hayli zor olacaktır. Öyle görünüyor ki bu çeviri tercihinin arkasında çevirmenlerin Hıristiyan kültürünü bilmemesi yatmaktadır.

3. Örnek:

K.M.	<p>وسلمى، سلمى الجميلة العذبة قد ذهبت إلى ما وراء الشفق الأزرق ولم يبق من آثارها في هذا العالم سوى عصاة أليمة في قلبي وقبر رُخامي مُنتصب في ظلال أشجار السرو.</p>
------	---

⁹² Eski Ahit, Yaratılış 2:18 ve 2:21-23.

<https://kutsalkitap.info.tr/?ref=true&q=yar.2:18-23> (erişim 08.07.2024)

⁹³ Ancien Testament, Genèse 2:21-24.

<https://www.biblegateway.com/passage/?search=Gen%C3%A8se%20%3A21-24&version=LSG> (erişim 08.07.2024).

A.T.Ç.	Selma... Güzel, tatlı Selma; mavi şafağın ötesine gitti ve ondan geriye <u>bu alemde</u> kalbime acı veren kederlerden ve selvi ağaçlarının gölgesinde dikilmiş mermer bir kabirden başka hiçbir şey kalmadı
A.F.Ç.	Et la belle et douce Salma s'en est allée au-delà de l'horizon d'azur, ne laissant pour souvenir <u>en ce bas monde</u> que mon cœur qui gémit de douleur et une tombe de marbre dressée à l'ombre des cypres.
F.T.Ç.	Ve o güzel, tatlı Selma mavi ufukların ötesine çekip gitti; bu <u>şağılık dünyaya</u> hatıra olarak acıyla inleyen yüreğimi ve servilerin gölgesinde bir mermer mezar bıraktı sadece.

Bu örnekte, K.M.'de geçen *في هذا العالم* ifadesi “bu dünyada”, bu alemde” gibi anlamları karşılamaktadır. A.T.Ç.'de “bu alem” ile karşılanmış ve ödünç alma çeviri stratejisini kullanmıştır. A.F.Ç.'de ise bu ibare “en ce bas monde” şeklinde çevrilmiştir, bu ibarenin anlamı ise “yaşadığımız dünya”, “bu dünya” şeklindedir, bu da eşdeğerlilik çeviri stratejisidir. F.T.Ç.'de birebir bir çeviri stratejisi tercih edilmiş, “en ce bas monde” ibaresi bir bütün olarak düşünülmemiş kelimesi kelimesine çevrilerek “bu aşağılık dünya” denmiştir. K.M.'de ise “bu dünya” ibaresi için böylesine sert ve olumsuz bir mana kastedilmediğinden hatalı bir kullanım olduğunu ifade edebiliriz. Ayrıca bu noktada doğrudan çeviri yapıldığı takdirde bu hataya düşülmeyeceğini zira Arapça ifadenin çok açık olduğu görülmektedir. Ara dil Fransızcada ise kullanılan tabirin bir deyim gibi kullanıldığı hemen akla gelmemektedir zira cümlenin genel anlatımına bakılınca hüznü bir olay gerçekleşmektedir, bu da çevirmenin aklına, “alem” kelimesinin olumsuz bir mana içerecek şekilde kullanıldığı düşüncesini getirebilir.

4. Örnek:

K.M.	<u>أنتم أيها الناس</u> تذكرون فجر الشبيبة فرحين باسترجاع رسومه متأسفين على انقضائه،
A.T.Ç.	<u>Siz, ey insanlar!</u> Gençliğinizin baharını; hatıralarını geri aldığınız için mutlulukla, yitip gittiği için üzüntüyle anarsınız.
A.F.Ç.	Le souvenir de votre prime jeunesse enveloppe vos cœurs de bonheur, même si vous en regrettez la fuite.

F.T.Ç.	İlk gençlik anılarınız kalplerinizi mutlulukla sarıp sarmalar gençliğinizin geçip gittiğini üzülseniz bile...
--------	---

Bu örnekte, K.M.'de geçen *أنتم أيها الناس* nidası A.T.Ç.'de birebir çeviri stratejisi tercüme tercih edilerek eklenmiştir. A.F.Ç.'de ise bu ibare çıkarma çeviri stratejisi kullanılarak eksiltmiştir dolayısıyla F.T.Ç.'de de yer almamaktadır. Bu cümle yeni bir bölümün ilk cümle olduğundan doğrudan bir hitap ile başlamıştır ve nidayı eklemek metni anlamak konusunda yardımcı olacaktır fakat ara dilden çeviride çevirmen bunu tercih etmediği için F.T.Ç.'nin bunun gerekliliği üzerine bir karar verme durumu olmamıştır.

Ayrıca bu farklılığın yine dillerin stilistik farklılığından kaynaklı olduğunu düşünebiliriz zira Arapçada nidalar son derece yaygınken Fransızcada pek yaygın bir kullanım değildir. Türkçede de çok yaygın olduğu söylenemese de Arapçadan yapılan dini metin tercümeleri ile rastladığımız bir üslup olduğunu ifade edebiliriz.

5. Örnek:

K.M.	<i>فَالْحَبِّ قَدْ أَعْتَقَ لِسَانِي فَتَكَلَّمْتُ وَمَزَّقَ أَجْفَانِي فَبَكَيْتُ وَفَتَحَ حَنَجْرَتِي فَتَنَهَّدْتُ وَشَكَّوْتُ.</i>
A.T.Ç.	Aşk dilimi azat etti, dile geldim; göz kapaklarımı <u>parçaladı</u> , ağladım; boğazımı açtı, <u>iç çektim ve yakındım</u> .
A.F.Ç.	L'amour me délia la langue et je parlais. Il <u>m'ouvrit</u> les paupières, et je pleurai. Il me déployait à la gorge, et je <u>soupirais</u> .
F.T.Ç.	Aşk dilimi çözdü ve konuşmaya başladım. Gözlerimi <u>açtı</u> ve gözyaşı döktüm. Göğsümü açtı da <u>iç geçirdim</u> .

Bu örnekte hem biçimsel hem de anlamsal açıdan tercüme farklılıkları olduğunu gözlemliyoruz. Öncelikle K.M.'de tek cümle şeklinde yazılan ibare A.T.Ç.'de de tek cümle ile ifade edilmiş, noktalı virgül kullanımı ile cümle bir nevi bölünmüştür. A.F.Ç.'de ise cümle doğrudan noktalarla bölünmüş ve K.M.'de yer alan tek cümle burada 3 cümle olarak tercüme edilmiş. Dolayısıyla F.T.Ç. de aynı A.F.Ç.'deki biçimi korumuştur. Bu farklılık diller arasında oldukça olağan üslup tercihleridir diyebiliriz.

K.M.'de geçen وَمَزَّقَ أَجْفَانِي ifadesinde geçen مَزَّقَ fiili, bir şeyin yırtılması, parçalanması anlamındadır.⁹⁴ A.F.Ç.'de bu fiil “ouvrir” fiili ile tercüme edilmiştir yani “açmak, açılmak”, bunun da uyarılma çeviri stratejisi olduğu söylenebilir zira Fransızcada göz kapaklarının yırtılması/parçalanması gibi bir ifade anlamı zorlaştırabilirdi. F.T.Ç.'de de ara dilden kaynaklı olarak “gözlerimi açtı” şeklinde birebir çeviri stratejisi kullanılmıştır. Burada yazar sade bir açılmadan söz etmeyip şiddetli bir olay vurgusu yapmıştır fakat çeviri tercihleri sebebiyle bu vurguyu A.F.Ç. ve F.T.Ç.'de görmemekteyiz. Devamında, K.M.'de cümle iki fiille tamamlanmaktadır: فَتَتَهَدَّتْ وَشَكُوْتُ. A.T.Ç.'de bu iki ifadeye de yer verilmiş: iç çektim ve yakındım şeklinde birebir bir tercüme tercih edilmiştir. A.F.Ç.'de ise tek bir kelime ile tercüme edilmiş; çıkarma çeviri stratejisi benimsenmiştir. Arapçadan yapılan çevirilerde çıkarma yöntemine sıkça başvurulduğunu görebiliriz, özellikle de buradaki gibi cümlelerde zira Arap dilinde eş anlamlı veya birbirine yakın anlamlı kelimeleri peş peşe zikretmek yaygın bir üslupken bu her dil için geçerli değildir ve bu noktada bir karar vermek gerekir. Burada F.T.Ç.'de, doğrudan çeviri yapılmamış olması sebebiyle çevirmenin bu kararı kendinin vermesi gibi bir durum söz konusu değildir ve dolayısıyla sadece, A.F.Ç.'de tercih edilen “souponrais” ifadesini çevirerek birebir çeviri stratejisini kullanmıştır.

6. Örnek:

K.M.	يقولون إن الغباوة مهد الخلو والخلو مرقد الراحة وقد يكون ذلك صحيحاً عند الذين يولدون أمواتاً ويعيشون كالأجساد الهامدة الباردة فوق التراب، ولكن إذا كانت الغباوة العمياء قاطنة في جوار العواطف المستيقظة تكون الغباوة أقسى من الهاوية وأمر من الموت.
A.T.Ç.	<u>Cahillik</u> boşluğun beşiği, boşluk rahatın döşeğidir derler. Bu, ölü olarak doğan ve toprağın üzerinde cansız, soğuk cesetler gibi yaşayanlarca doğru olabilir. Ancak eğer <u>kör cehalet</u> uyanık duyguların etrafında dursaydı, cehennemden daha çetin ve ölümden daha acı olurdu.
A.F.Ç.	On dit que <u>l'ignorance</u> est le berceau du néant, et le néant le lit de henteserience. Cela est vrai pour ceux qui, sur terre, ne sont que de corps inertes. <u>L'ignorance</u> , quand elle est accompagnée d'une sensibilité juste et alerte, devient plus amère que la mort.

⁹⁴ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Dağarcık, 2015, s. 860

F.T.Ç.	<u>Cahillik</u> hiçliğin beşiği, hiçlik de kaygısızlığın yatağıdır, denir ya... Bu, yeryüzünde ancak ölü bedenler için doğrudur. <u>Cahillik</u> , gerçek ve sağlam bir duyarlılıkla birlikte olduğunda ölümden de acı olur.
--------	--

Bu örnekte, K.M.’deki paragrafta iki kere الغباوة kelimesi geçmektedir. Bu kelimeyi başta yalın bir şekilde gelirken paragrafın devamında peşine bir sıfat eklenmiş olarak görürüz: الغباوة العمياء. A.T.Ç., K.M.’de olduğu gibi önce yalın bir şekilde sadece “Cahillik” kelimesini kullanmış sonrasında ise K.M.’de olduğu gibi bir sıfat getirmiş ve “kör cehalet” olarak tercüme etmiştir. Burada çeviri stratejisi açısından eşdeğer bir çeviri olduğu söylenebilir. A.F.Ç.’de ise ikinci defa tekrar eden kelimedeki sıfat eksiltilmiş ve sadece “ignorance” -yani cehalet, cahillik- şeklinde çevrilmiştir, bu da çıkarma çeviri stratejisine bir örnektir. Dolayısıyla, F.T.Ç’de de ara dilden kaynaklı olarak K.M.’de olan sıfatı görmemekteyiz.

7. Örnek:

K.M.	ونفس الصبي المنتصبه أمام عوامل الوحدة وتأثيرات الكآبة شبيهة بالزنبقة البيضاء عند خروجها من الأكام ترتعش أمام النسيم وتفتح قلبها لأشعة الفجر وتضم أوراقها بمرور أخيلة المساء، فإن لم يكن للصبي من الملاهي ما يشغل فكرته ومن الرفاق من يشاركه في الميول كانت الحياة أمامه محبس ضيق لا يرى في جوانبه غير أنوال العناكب ولا يسمع من زواياه سوى دبيب الحشرات.
A.T.Ç.	Yalnızlık etkenlerinin ve kederin tesirlerinin önünde duran bir <u>çocuğun</u> ruhu; tomurcuğundan çıkarken rüzgarın önünde titreyen, fecrin ilk ışıklarıyla kalbini açan ve akşam karaltılarının geçişiyle yapraklarını kapayan beyaz bir zambak gibidir. [...].
A.F.Ç.	L’âme d’un <u>jeune homme</u> en proie à la mélancolie et à la solitude est tel un lys à peine éclo qui frissonne au vent, ouvre sa corolle à l’aube et la replie quand tombe la nuit. [...].
F.T.Ç.	Melankoliye ve yalnızlığa düşen <u>genç bir adamın</u> ruhu rüzgarda titreyen, şafakta açılan ve gece çöktüğünde de kapanan körpe bir zambak gibidir. [...].

Bu örnekte, K.M.'de geçen الصبي kelimesi çocuğu ifade eder.⁹⁵ A.T.Ç.'de de ifade çocuk olarak çevrilmiştir fakat A.F.Ç.'de “jeune homme” yani “genç adam” şeklinde değiştirilmiştir, bunun çeviri stratejileri arasında en fazla uyarlamaya benzediği söylenebilir; fakat bu uyarlamamın/değişikliğin ne amaçla yapıldığı anlaşılmamaktadır. F.T.Ç.'de de doğal olarak “genç bir adam” şeklinde birebir bir çeviri ile karşı karşıyayız, bu yanlış çevirinin sebebi ara dilden kaynaklanmaktadır.

8. Örnek:

K.M.	وكان نيسان قد أنبت الأزهار والأعشاب فظهرت في بساتين المدينة كأنها أسرارٌ تُعلنها الأرض للسماء.
A.T.Ç.	Nisan ayı çoktan çiçekleri açtırmış, çimenleri yeşertmiş ve bunlar, şehrin bahçelerinde yeryüzünün gökyüzüne açtığı sırlar gibi ortaya çıkmışlardı.
A.F.Ç.	Avril avait fait renaître les arbres. Dans les jardins de la ville, les fleurs et les herbes poussaient comme autant de secrets révélés au ciel par la terre.
F.T.Ç.	Nisan ağaçları yeniden canlandırmıştı. Kentin bahçelerinde çiçekler ve otlar, yeryüzünden gökyüzüne açılan sırlar gibi açılıp büyüyordu.

Bu örnekte, K.M.'de cümle ف ile bağlanmış, buradaki ف, atif fa'sı olduğundan kendinden önceki cümle ile bağlantılıdır. A.T.Ç.'de bu nahiv kuralına uygun bir tercüme görüyorken A.F.Ç. ve dolayısıyla F.T.Ç.'de buna uygun bir çeviri göremiyoruz. Bu anlamda A.F.Ç.'de söz dizimin bozulduğu ve bunun çıkarma stratejisinin kullanılmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bu çeviri tercihi ile A.F.Ç. ve dolayısıyla F.T.Ç.'deki çeviride, cümledeki eş zamanlılık ortadan kalkmıştır.

9. Örnek:

K.M.	وكانت أشجارُ اللوز والتفاح قد اكتست بخللٍ بيضاء معطرةً فبانت بين المنازل كأنها حوريات بملابسٍ ناصعةٍ قد بعثت بهنّ الطبيعة عرائسَ وزوجات لأبناء الشعر والخيال.
------	---

⁹⁵ Cübran Mesud, *Er Raid: mücemün lügaviyyün asriyyün ruttibet müfredatühü vaşkan lihurufihel Ula*, Beyrut: Darü'l-İlm li'l-Melayin, 1398, s. 490.

جبران مسعود، الرائد معجم لغوي عصري رتبت مفرداته وفقاً لحروفها الأولى، بيروت: دار العلم للملايين، 1398، ص. 490.

A.T.Ç.	Evlerin arasından görünen <u>kokulu beyaz elbise</u> giymiş badem ve elma ağaçları, tabiatın, şiir ve hayalin evlatları için gelinler ve eşler gönderdiği parlak elbiseli hurileri andırıyordu.
A.F.Ç.	Les amandiers et les pommiers dominaient les maisons, telles des nymphes et des jeunes mariées <u>en robes blanches et parfumées</u> , envoyées par la nature pour inspirer les poètes.
F.T.Ç.	Badem ve elma ağaçları, sanki doğa tarafından şairlere esin kaynağı olsun diye gönderilmiş, <u>hoş kokulu ve ak giysilere</u> bürünmüş su perileri ve gelinler gibiydiler; evleri kuşatmışlardı.

Bu örnekte, K.M.'de uzun ve karmaşık bir tasvir ile karşı karşıyayız. Yazar, evleri saran ve hurilere benzeyen badem ve elma ağaçlarından bahsetmekte. Bu ağaçlar aynı zamanda kokulu beyaz/ak elbiseler giyinmiş olarak tasvir edilmektedir. A.T.Ç.'de ağaçların kokulu beyaz elbiseler giydiği benzetmeyi çeviri ile görebiliyoruz fakat A.F.Ç.'de bu sıfat tamamlaması ağaçlara değil hurilere ve yeni evlilere atfedilmiş olduğu görülmektedir; burada bir çeviri stratejisinden bahsetmek mümkün gözükmemektedir, çevirmenin sıfatın yanlış ibareye eklediği söylenebilir. Dolayısıyla F.T.Ç.'de de bu sıfat tamamlamasını A.F.Ç.'deki gibi hatalı olduğu görülmektedir.

10. Örnek:

K.M.	وعندما تبلى سوريا تسير ببطء متلفتة إلى الوراء مستأنسة بأرواح الملوك والأنبياء الحائمة في الفضاء، مترنمة مع جداول اليهودية بأناشيد سليمان الخالدة، مرددة مع أرز لبنان تذكرات المجد القديم.
A.T.Ç.	Suriye'ye vardığında yavaşça arkasına dönüp bakarak gökyüzünde dönen, sultanların ve peygamberlerin ruhları ile uyum içerisinde, Yahudiye ırmakları ile beraber ölümsüz Süleyman ilahilerini mırıldanarak ve Lübnan çamları eşliğinde <u>kadim şeref yadigarlarını</u> sayıklayarak yol alır.
A.F.Ç.	C'est l'esprit d'un dieu inconnu qui voyage hâtivement et qui ralentit sa course quand il arrive en Syrie, pour converser avec les esprits des fois course prophètes qui flottent dans les airs. C'est un souffle heureux qui entonne avec

	les rivières de Judée les cantiques éternels de Salomon, come morant avec les cèdres du Liban les <u>souvenirs de la gloire passée</u> .
F.T.Ç.	O, hızlıca yolculuk eden, ama göklerde süzülen kralların ve ermişlerin ruhlarıyla konuşmak üzere Suriye'ye vardığında gezisini yavaşlatan bilinmeyen bir tanrının ruhudur. Yahudiye'nin ırmaklarıyla birlikte Süleyman'ın şarkılarını söyleyen, Lübnan'ın sedirleriyle <u>eski zaferin hatıralarını</u> yad eden mutlu bir nefestir.

Bu örnekte, K.M.'de yer alan تنكرات المجد القديم ibaresi A.T.Ç.'de birebir çeviri stratejisi izlenerek “kadim şeref yadigarları” şeklinde tercüme edilmiştir; bu haliyle ibarenin ne ifade ettiği anlaşılmamaktadır ve anlatım muğlaktır. Aynı şekilde A.F.Ç.'de de “souvenir de la gloire passée” şeklinde birebir çeviri stratejisi kullanılmış ve aynı yöntem burada anlamlı bir ibare şeklinde karşımıza çıkmaktadır. F.T.Ç.'de ise “eski zafer hatıraları” olarak uyarılma çeviri stratejisi tercih edilmiş ve böylece Türkçede anlaşılır bir ibare haline gelmiştir. Bu durum aynı çeviri stratejisinin farklı diller arasında kullanıldığından bir dil için çevrinin muğlak olmasına sebebiyet verirken bir başka dilde anlamlı bir bütün ifade eder.

11. Örnek:

K.M.	الربيع جميل في كل مكان ولكنه أكثر من جميل في سوريا. [...] وبيروت في الربيع أجمل منها فيما بقي من الفصول لأنها تخلو فيه من أوحال الشتاء وغبار الصيف وتصبح بين أمطار الأول وحرارة الثاني كصبيّة حسناء اغتسلت بمياه الغدير ثم جلست على ضفتة تجفّف جسدها بأشعة الشمس.
A.T.Ç.	Lübnan ise diğer mevsimlere göre baharda <u>Suriye'den</u> daha güzeldir. Çünkü ilkbaharda, kış mevsiminin çamurlarından ve yaz mevsiminin tozu toprağından arınır.
A.F.Ç.	Nettoyée de la bourbe hivernale et des poussières estivales, la ville de Beyrouth apparaît au printemps plus belle qu'en aucune autre saison.
F.T.Ç.	Kış çamurundan, yaz tozundan temizlenmiş Beyrut kenti ilkbaharda, öteki mevsimlere göre, çok daha güzeldir.

Bu örnekte, K.M.'de Beyrut'un baharda Suriye'den daha güzel olduğu anlatılmıştır, fakat Suriye ismi doğrudan geçmeyip منها bağlacı ile verilmiştir; bu bağlaç ile Suriye'nin kastedildiği bu cümleden önce gelen paragraf ile anlaşılmaktadır. Bir önceki paragrafta Suriye'nin baharda çok güzel olduğundan bahsedilmektedir. Bu ifade ile, yazar bu cümlede Beyrut'un sadece baharda güzel olduğunu değil, Suriye'den bile daha güzel olduğunu vurgulamaktadır. A.T.Ç.'de de cümle, bu anlama uygun olarak tercüme edilmiş fakat Beyrut yerine Lübnan yazılmıştır; bunun bir dikkat eksikliği olduğu düşünülmektedir. A.F.Ç.'ye gelince, منها bağlacı çıkarılmış ve sadece Beyrut'un baharda güzel olduğu aktarılmıştır. Bu çıkarma stratejisi yazarın benzetmesinin metinden eksiltilmiş olmasına sebebiyet vermiştir. Ara dilde yer almadığı için haliyle F.T.Ç.'de de bu benzetme eksiktir.

12. Örnek:

K.M.	من أحوال الشتاء وغباب الصيف وتصبح بين أمطار الأول وحرارة الثاني <u>كصبيّة</u> حسناء اغتسلت بمياه الغدير ثم جلست على ضفّته تجفّف جسدها بأشعة الشمس.
A.T.Ç.	İlkinin yağmurları ikincisinin de sıcaklığı arasında, adeta nehrin sularında yıkandıktan sonra kıyıda oturup güneşin ışıklarıyla kurulan güzel bir <u>kız</u> gibi olur.
A.F.Ç.	Après les pluies et avant la chaleur, elle est telle une <u>sirène</u> émergeant des eaux limpides de ses rivières et se séchant aux doux rayons de son soleil.
F.T.Ç.	Yağmurlardan sonra ve hava ısınmadan önce, ırmakların dıpduru sularından çıkıveren ve güneşin tatlı ışınlarıyla kurulan bir <u>denizkızı</u> gibidir.

Bu örnekte, K.M.'de geçen صبيّة kelimesi Arapçada kız çocuğu anlamındadır.⁹⁶ A.T.Ç.'de bu anlama uygun olarak “kız” şeklinde tercüme edilmiştir. A.F.Ç.'de ise kelime farklı bir anlama gelen “sirène” -yani denizkızı” şeklinde tercüme edilmiş ve dolayısıyla F.T.Ç.'de de birebir çeviri stratejisi tercih edilerek denizkızı şeklinde yer almaktadır. Arapçada bu kelimenin bu anlama gelmemesi ile birlikte, cümledeki bağlama

⁹⁶ Cübran Mesud, *Er Raid: mücemün lügaviyyün asriyyün ruttibet müfredatühü vafkan lihuruşihel Ula*, Beyrut: Darü'l-İlm li'l-Melayin, 1992, s. 490.

bakıldığında belki de A.F.Ç.’de çevirmen, anlatıdaki kızı bir denizkızına benzetmiş ve uyarlama yöntemiyle böyle tercih etmiş olabileceği varsayılabilir.

13. Örnek:

K.M.	وَقَبِيلٌ أَنْ أَصَافِحَهُ مُسَلِّمًا تَقَدَّمَ صَدِيقِي وَقَالَ: حَضْرَتُهُ فَارِسٌ أَفْنَدِي كَرَامَهُ. ثُمَّ لَفِظَ اسْمِي مَشْفُوعًا بِكَلِمَةِ تَنَاءٍ.
A.T.Ç.	Daha selam verip tokalaşmadan, arkadaşım onu takdim etti: “ <u>Muhterem Faris Kerame Efendi</u> .” Ardından övgü dolu sözlerle ismimi zikretti.
A.F.Ç.	Je me levai révérencieusement pour le saluer et mon ami me présenta <u>M. Fâris Karâmé</u> puis lui dit mon nom en retour. ajoutant quelques termes élogieux à mon endroit.
F.T.Ç.	Ben onu selamlamak üzere büyük bir saygıyla ayağa kalktım; dostum onu bana <u>Faris Karami</u> diye tanıttı, sonra birkaç övücü söz de ekleyerek benim adımını ona söyledi.

Bu örnekte, K.M.’de yer alan أفندي kelimesinin tercümesi dikkatimizi çekmekte. A.T.Ç.’de bu kelime doğal olarak “Efendi” olarak ödünç alma gibi gözükse de aslında kelime Arapçaya zaten Türkçeden geçmiştir, yine de ödünç alma gibi değerlendirilebilir. A.F.Ç.’de ise “M.” yani “Monsieur” kelimesinin kısaltması olarak uyarlanarak tercüme edildiği görülmektedir. İki kültürün birbirinden farklı olması sebebiyle bu tercümenin çevirmen tarafından uygun görüldüğü ve yerlileştirme stratejisinin de uygulandığı düşünülebilir. F.T.Ç.’de ise bu ibarenin tercüme edilmediğini görmekteyiz; bunun sebebi ise açıktır: “monsieur” kelimesinin Türkçede tercümesi genelde bay, beyefendi şeklindedir ama birçok durumda Türkçenin üslubuna uygun olmadığı için eksiltilerek çeviri tercih edilir. Bu anlamda F.T.Ç.’de çıkarma çeviri stratejisinin kullanıldığını görebiliyoruz. Burada elimizdeki 3 tercümenin de farklı çeviri stratejileri kullandığını ve hepsinin temelini de kültürel olduğunu söyleyebiliriz. Fakat, F.T.Ç.’deki bu tercih tercümenin Fransızca ara dilden çeviri yapmaktan kaynaklı olduğu aşıkardır zira orijinal dilden çeviri yapılırdı, zaten Arapçaya Türkçeden geçmiş bir ifadeyi Türkçede çıkarmak gerekmezdi.

Bu örnek bize çeviride kültürün önemini ve ara dilden kaynaklı kültürel öge aktarımlarında kayıplar yaşanabileceğini kanıtlamaktadır.

14. Örnek:

K.M.	ثم ابتسم ابتسامة سرورٍ وانعطافٍ واقترب مني قائلاً: أنت ابن صديقٍ حبيبٍ قديمٍ صرفتُ ربيعَ العمرِ برفقتِهِ، فما أعظم فرحي بمَرَاكٍ وكم أنا مشتاقٌ إلى لقاءِ أبيك بشخصك!
A.T.Ç.	Sonra neşeyle ve şefkatle gülümseyip <u>bana yaklaşıp şöyle dedi</u> : “Sen, <u>ömrümün baharına bana dostluğuyla eşlik eden kıymetli ve eski bir dostumun oğlusun</u> . Seni görmek ne büyük bir mutluluk! Senin şahsında babanla görüşmeyi ne kadar da özlemişim!”
A.F.Ç.	Puis il eut un sourire affectueux et dit : «Tu es le fils d’un ami de ma jeunesse. Comme je suis heureux de te voir et espère retrouver ton père à travers toi! »
F.T.Ç.	Sonra sevgiyle gülümseyerek şöyle dedi: “Sen benim bir gençlik arkadaşımın oğlusun. Seni görmek beni çok mutlu etti ve senin şahsında babanı yeniden bulacağımı umut ediyorum!”

Bu örnekte, K.M.’de yer alan صرفتُ ربيعَ العمرِ برفقتِهِ ve واقترب مني قائلاً ibareleri A.T.Ç.’de yer alırken A.F.Ç.’de çıkarma stratejisi kullanılarak eksiltiştir. Dolayısıyla, F.T.Ç.’de de yer almamaktadır. Bu ibarelerin eksiltilmesi, bir anlamda yazarın üslubuna bir müdahaledir; özellikle ikinci ibarenin, Faris Kerame’nin başkahramanın babasına dair duygularının derinliklerini bize göstermesi hasebiyle hikâye için önemli olduğunu söyleyebiliriz.

15. Örnek:

K.M.	ولفارس كرامه ابنة وحيدة تسكن معه منزلاً فحماً في ضاحية المدينة، وهي تشابهه بالأخلاق وليس بين النساء من تماثلها رقةً وجمالاً
A.T.Ç.	Faris Kerame’nin şehrin kenar mahallesindeki ihtişamlı evinde beraber yaşadığı bir kız var. Ahlaken babasına benzer ve kadınlar arasında da nezaket ve güzellik bakımından ona denk kimse yoktur.

A.F.Ç.	Fáris Karâmé a une fille unique; elle habite avec lui une magnifique maison dans les faubourgs de la ville. Elle a, <u>étrangement</u> , le même caractère que son père et surpasse en délicatesse et en beauté toutes les femmes.
F.T.Ç.	Faris Karami'nin biricik bir kızı var; kentin dışında babasıyla birlikte muhteşem bir evde yaşıyor. <u>Tuhaftır</u> , babasıyla aynı karaktere sahip olan bu kız, zarafette ve güzellikte bütün kadınlardan da öndedir.

Bu örnekte, A.F.Ç.'de “étrangement” kelimesi ile metne bir ekleme yapılmıştır. Dolayısıyla, F.T.Ç.'de de bu kelime “tuhaftır” şeklinde birebir bir çeviri olarak metinde yer almaktadır. Fakat, K.M.'de bu tabire karşılık gelecek bir ifade veya bir anlam yer almamaktadır.

16. Örnek:

K.M.	أما ابنته فتخضع مُمتثلَةً لإرادته الواهنة على رغم كلِّ ما في روحها الكبيرة من القوى المواهب. وهذا هو السرُّ الكامن وراء حياة الوالد وابنته. وقد فهم هذا السرَّ رجلٌ يأتلف في شخصه الطمع بالرياء والخبث بالدَّهاء وهذا الرجل هو مطران تسير قبائحه بظلِّ الإنجيل فتظهر للناس كالفضائل.
A.T.Ç.	Kızına gelince o da yüce ruhunda taşıdığı bütün güç ve kabiliyetlere rağmen babasının zayıf iradesine boyun eğiyor. <u>İşte bir babanın ve kızının yaşamının ardında gizlenmiş sır. Bu sırrı</u> , karakterinde, açgözlülüğü riya, çirkinliğiyse dahillikle birleştiren bir adam; yaptığı kötülükler, İncilin gölgesinde insanlara faziletmiş gibi görünen biri... bir başpiskopos fark etti.
A.F.Ç.	Sa fille se soumet à sa volonté stupide, malgré son orgueil et la force de son intelligence. <u>Ce secret</u> entre le père et la fille a été découvert par un méchant homme, un évêque qui dissimule sa perversité à l'ombre de l'évangile et fait croire à ses fidèles qu'il est noble et vertueux.
F.T.Ç.	Kızı, gururuna ve tüm zekâsına rağmen, babasının saçma arzusuna boyun eğer. Baba ile kızı arasındaki <u>bu sır</u> , kötü yürekli bir adam, bozuk ahlakını İncil'in gölgesinde gizleyip ardından gidenleri soylu ve erdemli olduğuna inandıran bir piskopos tarafından keşfedildi.

Bu örnekte, K.M.’de yazar, Selma’nın babasının talebine boyun eğdiğini, bunun ikisi arasındaki bir sır olduğunu vurgular sonraki cümlede bu sırrı da piskoposun fark ettiğinden bahseder, yani sır kelimesi iki cümlede tekraren ifade edilerek vurgulanır. A.T.Ç.’de anlatım olduğu gibi korunmuş birebir bir çeviri yapılmıştır. A.F.Ç.’de ise anlatım şu şekildedir: Selma babasının arzusunda boyun eğer ve bu sırrı piskopos fark eder; ikinci cümle “Ce secret” yani “bu sır” ifadesi ile başlar fakat bir önceki cümlede herhangi bir sırdan bahsedilememektir, dolayısıyla çıkarma stratejisi kullanılmıştır. F.T.Ç.’de de durum aynıdır. Bu eksiltme tercihi yazarın üslubunda kullandığı vurgulamayı ortadan kaldırmıştır.

17. Örnek:

K.M.	وبعد دقيقة وقفت المركبة أمام منزل منفرد تُحيط به حديقة مترامية الأطراف تتعانق في جوانبها الأغصان وتعطر فضاءها رائحة الورد والفَلّ والياسمين.
A.T.Ç.	Araç bir dakika sonra, genişçe bir bahçenin çevrelediği, etrafında dalların kucaklaştığı, <u>gül ve yasemin çiçeklerinin</u> ortalığa hoş koku yaydığı bir evin önünde durdu.
A.F.Ç.	Je fis arrêter la voiture devant une maison isolée entourée d’un vaste jardin qui embaumait l’air du parfum capiteux des <u>roses, des magnolias et du jasmin.</u>
F.T.Ç.	<u>Güllerin, manolyaların ve yaseminlerin</u> baş döndürücü kokularıyla havayı doldurduğu geniş bir bahçenin ortasında, تنها bir evin önünde arabayı durdurdum.

Bu örnekte, K.M.’de üç çeşit çiçek zikredilmiştir: الورد والفَلّ والياسمين. A.T.Ç.’de sadece iki tanesine yer verilmiş biri çıkarılmıştır. A.F.Ç.’de ve dolayısıyla F.T.Ç.’de üçü de yer almaktadır. Üç çiçeğin de farklı çiçekler olduğu düşünülünce böyle bir çıkarma yapmanın arkasındaki sebep anlaşılmamaktadır.

18. Örnek:

K.M.	وغابت الشمس تاركة خيال قبلة صفراء على قمم لبنان المتعالية قبالة ذلك المنزل
A.T.Ç.	Güneş <u>bu evin karşısındaki</u> yüksek Lübnan tepelerinin üzerine sarı bir busenin silüetini bırakarak gözden kayboldu.

A.F.Ç.	Le soleil couchant déposa un baiser jaune sur les hauts sommets des montagnes du Liban.
F.T.Ç.	Batan güneş Lübnan dağlarının yüksek tepelerine sapsarı bir öpücük kondurdu.

Bu örnekte, K.M.’de yer alan *المنزل ذلك* ifadesi A.F.Ç.’de çıkarma stratejisi kullanılarak çeviride eksiltiştir; dolayısıyla F.T.Ç.’de yer almamaktadır. A.T.Ç.’de birebir yer almaktadır. Bu ibarenin çıkarılması için bir sebebe rastlanmamaktadır, metin üzerinde ise yazarın betimlemesi kaldırılarak üslubuna müdahale edilmiştir.

19. Örnek:

K.M.	وسلمى جالسة بقرب تلك النافذة تنظر إلينا بعينها الحزينتين ولا تتحرك وتسمع أحاديثنا
A.T.Ç.	Selma ise o pencerenin yakınında oturarak hüzünlü gözlerle <u>bize</u> bakıyor, hiç hareket etmeden bizim konuşmalarımızı dinliyordu.
A.F.Ç.	Assise près de la fenêtre, Salma, immobile, nous écoutait et, les yeux pleins de tristesse, <u>regardait au loin</u> .
F.T.Ç.	Selma pencerenin kenarına oturmuş kımıldamadan bizi dinliyor, hüzün dolu gözlerle <u>uzaklara bakıyordu</u> .

Bu örnekte, K.M.’de yer alan *إلينا* bağlacının anlamın “bize”dir. Bu bağlaç A.F.Ç. ve dolayısıyla F.T.Ç.’de değiştirilmiş ve “bize” yerine “uzaklara” şeklinde tercüme edilmiştir. Bu değişikliğin sebebi anlaşılılmamaktadır, zira bu değişiklik yazarın betimlemesini tamamen farklılaştırmaktadır. Bu örnekte F.T.Ç.’nin çeviri tercihine uygun olan bir çeviri stratejisi bulunmamaktadır, bu çevirinin bilinçli bir tercihle mi yoksa bilinçsiz bir tercihle mi yapıldığını teyit etmek mümkün değildir.

20. Örnek:

K.M.	وانقضى نيسان وأنا أزور منزل فارس كرامه وألتقى سلمى وأجلس قبالتها في تلك الحديقة متأملًا <u>محاسنها،</u>
A.T.Ç.	Nisan ayı, Faris Kerame’nin evini ziyaret edip Selma ile görüşerek geçmişti.

A.F.Ç.	Le mois d'avril touchait à sa fin. J'allais rendre visite à Fâris Karâmé et revoir Salma dans leur beau jardin.
F.T.Ç.	Nisan ayının sonuna yaklaşıyorduk. Hem Faris Karami'yi ziyaret etmeye, hem de o güzel bahçelerinde Selma'yı görmeye gidiyordum.

Bu örnekte, K.M.'deki cümle mef'ûlün meah ile kurulmuştur; mef'ûlün meah beraberliği ifade ettiği için burada baş kahramanın Nisan ayı boyunca Faris Kerame'yi ziyaret ettiğini ve Selma'yla vakit geçirdiği anlaşılmaktadır. A.F.Ç.'de bu gramatikal unsura dikkat edilmeden çevrildiğinden bu beraberliği göremiyoruz. Bu anlamda ve bağlacın çıkarma stratejisi kullanılarak eksiltildiğini ve cümlenin anlamının değiştirildiğini ifade edebiliriz. Haliyle F.T.Ç.'de de bu eksiltme mevcuttur. Bu çıkarma sebebiyle, A.F.Ç.'de sanki Nisan ayının sonunda bu ziyaret gerçekleşiyormuş gibi bir anlam çıkmaktadır.

21. Örnek:

K.M.	ولكن أليس السكوت أصعب من الكلام؟
A.T.Ç.	<u>Yine</u> de susmak konuşmaktan daha zor değil mi?
A.F.Ç.	Se taire n'est-il pas plus pesant que parler?
F.T.Ç.	Susmak konuşmaktan daha ağır değil midir?

Bu örnekte, K.M.'de cümle ولكن bağlacı ile başlamaktadır. A.F.Ç. ve dolayısıyla F.T.Ç.'de bu bağlaç çıkarma çeviri stratejisi kapsamında eksiltiştir. A.T.Ç.'de ise edebi bir metine uygun olacak şekilde eşdeğer bir çeviri yapılmıştır.

22. Örnek:

K.M.	وكانت حركاتها بطيئة متوازية أشبه شيء بمقاطع الألحان الأصفهانية،
A.T.Ç.	Hareketleri Isfahan bestelerinin melodilerini andırır biçimde yavaş ve ahenkliydi.
A.F.Ç.	-
F.T.Ç.	-

Bu örnekte, K.M.'de yer alan cümle A.F.Ç'de çıkarma çeviri stratejisi kapsamında eksiltilmiştir. Dolayısıyla F.T.Ç.'de de yer almamaktadır. Bu eksiltme hikâyenin anlaşılmasına etkide bulunmasa da yazarın üslubuna bir müdahale şeklindedir.

23. Örnek

K.M.	إِنَّ الْجَمَالَ فِي وَجْهِهِ سَلْمَى لَمْ يَكُنْ مُنْطَبِقًا عَلَى الْمَقَائِيسِ الَّتِي وَضَعَهَا الْبَشَرُ لِلْجَمَالِ، بَلْ كَانَ غَرِيبًا كَالْخُلْمِ أَوْ كَالرُّوْيَا أَوْ كَفِكْرِ عَلَوِيِّ لَا يَقَاسُ وَلَا يَحْدَ وَلَا يَنْسَخُ بِرَيْشَةِ الْمَصُورِ، وَلَا يَتَجَسَّمُ بِرُخَامِ الْحَقَّارِ.
A.T.Ç.	Gerçekten de Selma'nın yüzündeki güzellik, insanoğlunun güzellik için koyduğu kriterlerle uyuşmuyordu. Onun güzelliği, hayal veya rüya gibi yahut ölçülemeyen ve tanımlanamayan yüce bir düşünce gibiydi. Ne bir ressamın fırçasıyla silinebilen, ne de oymacıların mermeriyle şekillenebilen bir şeydi.
A.F.Ç.	-
F.T.Ç.	-

Bu örnekte, K.M.'de yer alan bu uzun cümle A.F.Ç'de çıkarma çeviri stratejisi kapsamında eksiltilmiştir. Dolayısıyla F.T.Ç.'de de yer almamaktadır. Burada yine yazarın üslubuna ciddi bir müdahale gerçekleştirilmiştir.

24. Örnek:

K.M.	إِنَّ النَّفْسَ الْحَزِينَةَ الْمَتَأَلِّمَةَ تَجِدُ رَاحَةً بِانْضِمَامِهَا إِلَى نَفْسٍ أُخْرَى تَمَاتِلُهَا بِالشَّعُورِ وَتَشَارِكُهَا بِالْإِحْسَاسِ مِثْلَمَا يَسْتَأْنِسُ لْغَرِيبٍ بِالْغَرِيبِ فِي أَرْضٍ بَعِيدَةٍ عَنِ وَطَنِهَا. <u>فَالْقُلُوبُ الَّتِي تَدْنِيهَا أَوْجَاعُ الْكَأَبَةِ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ لَا تَفْرَقُهَا بِهَجَّةِ الْأَفْرَاحِ وَبِهَرَجَتِهَا. فِرَابِطَةُ الْحَزَنِ أَقْوَى فِي النَّفُوسِ مِنْ رَوَابِطِ الْغَيْبَةِ وَالسُّرُورِ. وَالْحَبِّ الَّذِي تَغْسَلُهُ الْعَيُونُ بِدُمُوعِهَا يَظَلُّ طَاهِرًا وَجَمِيلًا وَخَالِدًا.</u>
A.T.Ç.	Şüphesiz ki üzüntülü, acı çeken bir ruh; vatanlarından uzakta iki gurbetçinin birbirlerine cana yakın davranmaları gibi hisleri kendisiyle uyuşan, duygularında kendisine ortak olan başka bir ruh ile birleşmekle huzur bulur. <u>Kederin acılarının birbirine yaklaştırdığı kalpleri, sevinçlerin neşesi ve süsleri ayıramaz.</u> Üzüntünün ruhlardaki bağı, sevinç ve mutluluk bağlarından daha kuvvetlidir. Ve gözlerin, yaşlarıyla yıkadığı sevgi temiz, güzel ve ebedidir.

A.F.Ç.	L'âme triste trouve le repos en fusionnant avec une autre, semblable à elle, qui partage la même sensibilité, comme l'étranger qui rencontre l'un des siens en terre étrangère. -- La tristesse unit les cœurs plus étroitement que la joie et les plaisirs. L'amour, lorsqu'il est baigné par les larmes, est pur, beau et éternel!
F.T.Ç.	Acılı bir ruh, yabancı bir diyarda yakınlarından biriyle karşılaşan bir yabancı gibi, kendine benzeyen, aynı duyarlılığı paylaşan bir başkasıyla birleşince huzura kavuşur. -- Hüzün kalpleri sevinçten ve neşeden daha çok birleştirip yakınlaştırır. Aşk, gözyaşlarıyla yıkandığında, saftır, güzeldir ve sonsuzdur!

Bu örnekte, K.M.'de altını çizdiğimiz cümle A.F.Ç.'de ve dolayısıyla F.T.Ç.'de çıkarma çeviri stratejisi kapsamında eksiltilmiştir. Bu cümlenin eksiltmesinin sebebi, kendisinden sonra gelen cümleyle benzer olması olabilir. Yine de yazar duyguları uzun ve farklı benzetmelerle ifade ederek kendine has bir üslup inşa ettiğinden bu tekrarlar önemli gibi görünmektedir.

25. Örnek:

K.M.	<u>فدنوت منها صامتًا وجلست بقربها جلوس مجوسي متهيب أمام النار المقدسة،</u>
A.T.Ç.	Sessizce yanına yaklaştım ve <u>kutsal ateşin önünde saygıyla oturan bir Mecusi gibi</u> yakınına oturdum.
A.F.Ç.	Je m'approchai en silence et m'assis respectueusement près d'elle.
F.T.Ç.	Sessizce yaklaştım ve saygıyla yanına oturdum.

Bu örnekte, K.M.'de yer alan جلوس مجوسي متهيب أمام النار المقدسة ibaresi, A.F.Ç.'de çıkarma çeviri stratejisi kapsamında eksiltilmiştir, dolayısıyla F.T.Ç.'de de yer almamaktadır. A.F.Ç.'de çevirmen bu ibareyi kültürel olarak kendi ülkesinde belki de fazla görmüş yerlileştirme yaparak eksiltmeyi tercih etmiş olabilir, yine de tam olarak sebebini bilmemiz mümkün değildir.

26. Örnek:

K.M.	<u>لأن الشعور العميق غير المتناهي يفقد شيئاً من خاصته المعنوية عندما يتجسم بالألفاظ المحدودة،</u>
------	---

A.T.Ç.	Çünkü sonsuz ve derin duygular sınırlı kelimelerle şekillendiği zaman manevi özelliklerinden bir parça kaybederler.
A.F.Ç.	Seul le langage de nos deux cœurs se faisait entendre.
F.T.Ç.	Sadece kalplerimizin dili duyuluyordu.

Bu örnekte, K.M.’de yer alan cümle A.T.Ç.’de birebir tercüme edilmiştir. A.F.Ç.’de ise çevirinin hatalı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla F.T.Ç.’de Fransız tercümanın cümleyi anladığı şekliyle birebir çevirmiştir.

27. Örnek:

K.M.	<u>هَلَمَّا يَا وَلَدِي إِلَى الْعِشَاءِ فَالطَّعَامَ يَنْتَظِرُنَا. فَمَعْنَا وَتَبَعْنَاهُ وَسَلَّمَ يَنْظُرُ إِلَيَّ مِنْ وَرَاءِ أَجْفَانِ مَكْحُولَةٍ بِالرِّقَّةِ وَالْإِنْعِطَافِ كَأَنَّ لَفْظَةَ "يَا وَلَدِي" قَدْ أَقْبَضَتْ فِي دَاخِلِهَا شَعُورًا جَدِيدًا عَذْبًا يَكْتَنِفُ مَحَبَّتَهَا لِي مِثْلَمَا تَحْتَضِنُ الْأُمُّ طِفْلَهَا.</u>
A.T.Ç.	“Haydi evlatlarım! Akşam yemeğine geçelim. Yemek bizi bekler.” <u>Biz de oturduğumuz yerden kalkıp onun peşinden ilerledik. O sırada Selma, sürmelenmiş kirpiklerinin ardından, yumuşak ve sevecen bir şekilde bana bakıyordu. Sanki “evlatlarım” kelimesi, kalbinde yeni ve tatlı bir duygu uyandırmıştı.</u>
A.F.Ç.	« Venez, mes enfants, dit-il, le dîner est prêt. » <u>Les yeux de Salma brillèrent d'un nouvel éclat quand elle entendit son père nous appeler « mes enfants ».</u>
F.T.Ç.	“Hadi evlatlarım”, dedi, “yemek hazır.” <u>Babası bize “Evlatlarım” diye seslendiğinde Selma’nın gözleri yeniden parlamıştı.</u>

Bu örnekte, A.F.Ç.’de çıkarma çeviri stratejisini kullanmıştır ve K.M.’de yer alan cümleden bazı unsurları eksilterek özet bir çeviri yapılmıştır. Dolayısıyla F.T.Ç.’de de bu özet çeviri halini görmekteyiz. A.T.Ç.’de ise K.M.’deki cümlelerin tamamı aktarılmıştır.

28. Örnek:

K.M.	<u>ثَلَاثَةٌ يَأْكُلُونَ وَيَشْرَبُونَ وَفِي أَعْمَاقِ صَحُونِهِمْ وَكُوُوسِهِمْ قَدْ أَخْفَى الْقَدْرَ الْمُرَارَةَ وَالْأَشْوَاكَ.</u>
A.T.Ç.	Kaderin, tabaklarının ve kadehlerinin derinliklerinde <u>acılar ve elemeler gizlediği üç kişi.</u>

A.F.Ç.	Trois personnes assises devant des assiettes emplies par le destin de <u>fiel et de chardons</u> .
F.T.Ç.	Kaderin <u>safra ve diken</u> doldurduğu tabakların önünde oturmuş üç kişi...

Bu örnekte, K.M.’de yer alan المُرارة والأشواك tabirlerinin A.T.Ç.’de çevirileri şu şekildedir: المُرارة kelimesi birebir, الأشواك kelimesi ise eşdeğer bir şekilde çevrilmiştir zira bu kelimenin anlamı dikendir fakat bu bağlamda acıyı/elemi ifade eder; böylece yerileştirme yapılarak Türkçeye uygun eşdeğeri ile tercüme edilmiştir. A.F.Ç.’de ise المُرارة kelimesi için “fiel” kelimesi, الأشواك için de “chardon” tercih edilmiş. İlkinin, ilk anlamı safra, ikinci anlamı kederdir. İkincinin ise ilk anlamı dikendir. Şunu da ifade etmek gerekir ki “de fiel et de chardon” şeklinde Fransızcada bir deyim veya bir tabir yoktur ve orijinal metin elinde olmayan bir çevirmen veya okur için bu cümlede neyin kastedildiğini bu şekilde anlamak zordur; bu anlamda yazarın öykünme çeviri stratejisini tercih ettiği ve yabancılaştırma yaptığı söylenebilir. Dolayısıyla, F.T.Ç.’de bu iki kelimenin ilk anlamı ile birebir bir çeviri yapılmış ve tabir “safra ve diken” şeklinde ifade edilmiştir; “safra” tercümesi bağlama oturmadığından anlam konusunda okur sorun yaşaması muhtemeldir.

29. Örnek:

K.M.	<u>ولم ننته من العشاء حتى</u> دخلت علينا إحدى الخادمت وخطبت فارس كرامة قاتلة: في الباب رجل يطلب مقابلتك يا سيدي. فسألها: من هو هذا الرجل؟ فأجابت: أظنه خادم المطران يا سيدي.
A.T.Ç.	<u>Daha yemeğimizi bitirmemiştik ki</u> hizmetçilerden biri Faris Kerame’ye: “Kapıda bir adam sizinle görüşmek istiyor efendim.” dedi. “Kim bu adam?” “Sanırım Başpiskopos’un hizmetçisi efendim.”
A.F.Ç.	La femme de chambre fit irruption et annonça la présence d’un homme à la porte qui désirait parler à Fâris Karâmé. «Je pense que c’est un messenger de l’évêque », dit-elle.
F.T.Ç.	Hizmetçi kadın paldır küldür içeri dalarak Faris Karami’yle konuşmak isteyen bir adamın kapıda beklediğini söyledi. “Sanıyorum piskoposun ulağı”, dedi kadın.

Bu örnekte, K.M.'de anlatım diyalog şeklinde yapılmış fakat A.F.Ç.'de diyalog şeklinde yapılmayıp Faris Kerame'nin sorduğu soru çıkartılmış. Çıkartılan bir başka unsur da K.M.'de cümlenin başında geçen *ولم ننته من العشاء حتى* ifadesidir. Bu ibare olayın gerçekleştiği zamanı göstermektedir; bu ibare A.T.Ç.'de yer alırken A.F.Ç.'de çıkarma çeviri stratejisi kapsamında eksiltilmiş ve dolayısıyla F.T.Ç.'de yer almamaktadır.

30. Örnek:

K.M.	<u>فنظرت إلى عينيها المنيرتين، ومثل أحرص فاجأ النطق شفتيه أجبتها قائلاً:</u>
A.T.Ç.	<u>Parıldayan gözlerine bakıp sanki konuşma yeteneği dudaklarına aniden sürpriz yapmış bir dilsiz gibi cevap verdim:</u>
A.F.Ç.	Je répondis:
F.T.Ç.	Cevap verdim:

Bu örnekte, K.M.'de yer alan *فنظرت إلى عينيها المنيرتين، ومثل أحرص فاجأ النطق شفتيه* cümle A.F.Ç.'de çıkarma çeviri stratejisi kapsamında eksiltilmiş ve dolayısıyla F.T.Ç.'de yer almamaktadır. Bu tarz uzun betimlemeler yazar Cıbran'ın edebi tarzının bir parçası olduğundan bu kısımları eksiltmek yazarın üslubuna dair ulaşılabilecek verileri kısıtlamaktadır.

31. Örnek:

K.M.	<u>وكيلا أظهر بمظهر طفيلي يميل إلى استطلاع الخصوصيات أخذت يد الشيخ مودعاً ونظرت إلى سلمى نظرة غريق تلفت نحو نجم لامع في قبة الفلك، ثم خرجت دون أن يشعر خروجي. ولكنني ما بلغت أطراف الحديقة حتى سمعت صوت الشيخ منادياً،</u>
A.T.Ç.	Özel meseleleri araştırmaktan hoşlanan bir çocuk gibi görünmemek ve veda etmek için ihtiyarın elinden tutup gök kubbede parlak bir yıldızla yönelerek kaybolan boğuk bir bakışla Selma'ya baktım. <u>Ardından ikisine de hissettirmeden çıktım.</u> Daha bahçe sınırına varmamıştım ki ihtiyarın bağırın sesini işittim.
A.F.Ç.	Je regardai Salma avec le regard du naufragé cherchant une étoile brillante qui l'aiderait à sortir de sa détresse. À peine avais-je atteint le fond du jardin, que le vieil homme m'appela; je le rejoignis aussitôt.

F.T.Ç.	Kendini uğradığı felaketten kurtaracak parlak bir yıldız arayan kazazedenin bakışıyla baktım Selma'ya. Bahçenin tam sonuna varmıştım ki, yaşlı adam seslendi bana; derhal yanına koştum.
--------	--

Bu örnekte, K.M.'de altı çizili olan cümle A.F.Ç.'de çıkarma çeviri stratejisi kapsamında eksiltilmiş ve dolayısıyla F.T.Ç.'de yer almamaktadır. Bu tercih, anlatımın akışını bozmaktadır. Cümlenin eksiltilmesi için bir sebep görünmemektedir.

32. Örnek:

K.M.	كذا أعلنت أشباح الدُّجى مقاصد المطران بولس غالب من اجتماعه بفارس كرامه
A.T.Ç.	Aynı şekilde karanlığın hayaletleri, Başpiskopos <u>Pavlus Galip</u> 'in Faris Kerame ile bir araya gelişindeki maksadı açığa çıkarmıştı.
A.F.Ç.	Ainsi les fantômes de la nuit révélèrent-ils la raison de la rencontre de l'évêque <u>Boulos Ghalib</u> avec Fâris Karâmé et leur conversation fut-elle répétée dans tous les quartiers de la ville,
F.T.Ç.	Böylece gecenin hayaletleri, Piskopos <u>Bulos Galip</u> 'in Faris Karami ile buluşmasının nedenini ortaya çıkardı

Bu örnekte, K.M.'de geçen بولس özel isminin elimizdeki bütün çevirilerde farklı olması dikkatimizi çekmektedir. A.F.Ç.'de ismin çevirmenin ödünç alma çeviri stratejisini kullandığını ve ismi okuduğu gibi yani "Boulos" olarak çevirdiğini görmekteyiz. Haliyle F.T.Ç.'de de isim, Fransızcası esas alınarak Türkçeleştirilmiş ve "Bulos" şeklinde ifade edilmiştir. Bu isme baktığımızda, özellikle Hıristiyan dünyası için önemli bir yere sahip olan بولس الطرسوسي (Pavlus) ile karşılaşıyoruz. Bu ismin farklı dillerde yazıldığı şekil بولس isminin yazılışı için esas alınabilir. Bu isim Türkçeye Pavlus, Fransızcaya ise Paul olarak geçmiştir; zaten Boulos isminin karşılığı da Paul olarak geçmektedir. Burada piskoposun adının Pavlus olması Hıristiyan bir din adamı olmasından kaynaklandığı aşıkardır; bu anlamda Türkçe metin Pavlus ismini görmek ismin taşıdığı manaları anlamak açısından önemli görülmektedir. Bu noktada A.T.Ç.'de ismin "Pavlus" şeklinde tercüme edilmesi eşdeğer bir tercüme tercih edildiğini ve yerlileştirme yapıldığını göstermektedir.

33. Örnek:

K.M.	بل أحضره بمركبته الخصوصية الفخمة ليطلب منه ابنته سلمى عروساً لابن أخيه منصور بك غالب.
A.T.Ç.	Bilakis onu özel lüks arabasıyla; kızı Selma'yı, yeğeni <u>Mansur Bek Galip'e</u> gelin olarak istemek için getirtmişti.
A.F.Ç.	Si l'évêque avait fait chercher Fâris Karamé dans sa luxueuse voiture personnelle, c'est parce qu'il souhaitait demander la main de Salma pour son neveu <u>Mansour bey Ghâlib.</u>
F.T.Ç.	Piskopos Faris Karami'yi özel şatafatlı arabasını gönderip aldırdıysa, bunun sebebi, Selma'yı yeğeni <u>Mansur Galip Bey'le</u> baş göz etmek istemesiydi.

Bu örnekte, K.M.'de yer alan بك kelimesinin Türkçe karşılığı "bey"dir. Bu kelime bu haliyle Osmanlı Türkçesinde yer almaktadır. Kültürel olarak bakıldığında bu kelimenin, Arapçadan doğrudan tercüme esnasında daha kolay akla gelmesi gerekir fakat A.T.Ç.'de kelime ödünç alma yoluyla metne aktarılmış; muhtemelen ismin bir parçası olarak görülmüştür. A.F.Ç.'de ise "bey" şeklinde birebir stratejisiyle çevrilmiştir. Her ne kadar "bey" kelimesi Fransızcada yer almasa da özellikle Osmanlı hanedanındaki paşaların isimleri ile literatürde bir şekilde kendine yer bulmuştur. A.F.Ç.'de birebir çeviri stratejisi uygulandığı için bey kelimesi iki ismin arasında kalmıştır fakat F.T.Ç.'de bu durum düzeltme stratejisi ile bey kelimesi sona alınarak Türkçeye uygun bir hale getirilmiştir.

34. Örnek:

K.M.	عندما طلب المطران بولس يد سلمى من والدها لم يجبه ذلك الشيخ بغير السكوت العميق والدموع السخينة.
A.T.Ç.	Başpiskopos Pavlus, Selma'yı babasından istediğinde o yaşlı adamın verdiği tek cevap, derin bir sükut ve <u>sıcak bir gözyaşı</u> oldu.
A.F.Ç.	Quand l'évêque demanda la main de Salma à son père, il reçut pour seule réponse un long et triste silence.
F.T.Ç.	Piskopos Selma'yı babasından istediği zaman, aldığı tek karşılık uzun ve kederli bir sessizlik oldu.

Bu örnekte, K.M.’de yer alan *والدموع السخينة* tabiri A.T.Ç.’de öykünme çeviri stratejisi ile çevrilmiş ve “sıcak bir gözyaşı” şeklinde metinde yer almıştır. A.F.Ç.’de ise uyarılama yöntemiyle “triste silence” yani F.T.Ç.’de yer aldığı gibi “kederli bir sessizlik” şeklinde tercüme edilmiştir. Bölümün başında da belirttiğimiz gibi Muarrib yayınlarının yayın politikası gereği kaynak metne daha bağlı bir çeviri tercih etmesi burada oluşan farklılığı açıklamaktadır. A.F.Ç.’deki çeviri edebi dile uygun görünmektedir.

35. Örnek:

K.M.	أجاب الشيخ طلب المطران مضطراً وانحنى أمام مشينته قهراً عما في داخل نفسه من الفماعة، وكان قد اجتمع بابن أخيه منصور بك وسمع الناس يتحدثون عنه فعرف خشونته وطمعه وانحطاط أخلاقه،
A.T.Ç.	İhtiyar adam çaresiz, Başpiskopos’un talebini kabul etti ve içinden karşı gelse de teklifine istemeden boyun eğdi. Kendisi başpiskoposun kardeşinin oğlu Mansur Bek ile daha önce bir araya gelmişti ve insanların onun hakkındaki konuşmalarını duymuştu. Bundan dolayı onun katılığını, tamahkârlığını ve ahlaksızlığını biliyordu.
A.F.Ç.	Contraint et forcé, Fâris Karâmé remercia bien à contrecœur l’évêque pour cette demande en mariage car il connaissait la nature vulgaire, cupide et corrompue de Mansour bey Ghalib.
F.T.Ç.	Zor altında kalan Faris Karami bu evlilik ricası için piskoposa istemeye istemeye teşekkür etmişti. Çünkü Mansur Galip Bey’in kaba, açgözlü ve bozuk karakterini iyi tanıyordu.

Bu örnekte, K.M.’de yer alan *وكان قد اجتمع بابن أخيه منصور بك وسمع الناس يتحدثون عنه* ibaresinin A.F.Ç.’de çıkarma çeviri stratejisi kapsamında eksiltilmiş ve dolayısıyla F.T.Ç.’de yer almamaktadır. Faris Kerame’nin Mansur Bey’le daha önce tanıştığı ve onun hakkında bildiklerini diğer insanların onun hakkında konuştuklarından öğrendiği kısmı bu çevirilerde eksik olduğu için hikâyenin akışını bozmaktadır zira yazar Faris Kerame’nin Mansur Bey’in sahip olduğu kötü hasletleri bildiğini ve bunları hangi yolla bildiğini de açıklamıştır fakat F.T.Ç.’de bu kısım yer almadığından okuyucu bu bilgiyi öğrenememiş oluyor. A.T.Ç.’de herhangi bir çıkarma yoktur.

36. Örnek:

K.M.	وفي هذه الساعة وقد جلس والدي وخطيب ليضفرا إكليل زواجي،
A.T.Ç.	Babam ve <u>nişanlım</u> şu anda evlilik tacımı örmek için oturmuşken seni yanımda otururken buluyor.
A.F.Ç.	À présent, mon père et le <u>jeune homme</u> s'entendent sur le mariage et je te vois à mes côtés,
F.T.Ç.	Şimdi babam ve <u>genç adam</u> evlilik üzerinde anlaşırken, seni çevremde görüyor;

Bu örnekte, K.M.'de yer alan خطيب yani nişanlım kelimesi, A.F.Ç.'de genç adam olarak çevrilmiş, elimizde bu tercihi açıklayacak bir veri bulunmamaktadır. Bu çeviri hikâyenin akışını bozacak düzeyde olmasa da bir nişan merasimi yapıldığının bilgisine vermek açısından önemli sayılabilir.

37. Örnek:

K.M.	أباطلا أوقفنا تلك الليلة أمام وجه القمر وباطلا ضمنا الروح في ظلال هذه الياسمين؟
A.T.Ç.	<u>O gecenin</u> bizi ayın altında buluşturması boşuna mıydı? Boşuna mıydı bu yaseminlerin gölgesinde bizi ruhun kucaklaması?
A.F.Ç.	Est-ce en vain que nous aurons passé <u>tant de nuits</u> au clair de lune, protégés par ce jasmin, ou nos âmes se sont unies?
F.T.Ç.	Ay ışığı altında <u>bunca geceyi</u> boşuna mı geçirdik, ruhlarımızın birleştiği şu yaseminin himayesi altında?

Bu örnekte, K.M.'de geçen تلك الليلة ibaresi Arapçaya göre belirli ve tek bir geceyi yani “o geceyi” ifade eder. A.F.Ç.'de bu ibare “tant de nuits” olarak yani birçok gecenin ifade edildiği bir anlamda düzenleme çeviri stratejisi ile çevrilmiştir. Dolayısıyla F.T.Ç.'de de bu anlamda “bunca gece” şeklinde çevrilmiştir. Metinde ifade edilen gece iki kahramanımız için önemli bir geceyi ifade ettiği düşünülünce bu ibareyi çoğul olarak çevirmenin hikâyenin anlatma istediği noktasında önemli bir yanlış gibi görünmektedir.

38. Örnek:

K.M.	لم نخالف وصية ولم نذق ثمراً فكيف نخرج من هذه الجنة؟
A.T.Ç.	<u>Bir</u> emre muhalefet etmedik, <u>herhangi bir</u> meyveyi de tatmadık, öyleyse bu cennetten nasıl olur da çıkarız?
A.F.Ç.	Avons-nous désobéi à <u>quelque</u> commandement et avons-nous goûté à <u>quelque</u> fruit défendu pour que nous devions quitter le paradis?
F.T.Ç.	<u>Birkaç</u> buyruğa karşı mı çıktık, <u>birkaç</u> yasak meyve mi tattık ki cennetten ayrılmak zorunda kalıyoruz?

Bu örnekte, K.M.'de yer alan وصية ve ثمراً kelimeleri nekra şeklinde yazılmış, Arap nahivinde nekralık tekilliği ifade eder. Bu sebeple A.T.Ç.'de "bir" ve "herhangi bir" şeklinde Türkçede eşdeğer bir üslupla çevrildiği görülmektedir. A.F.Ç.'de ise düzenleme yapılarak çoğul bir anlam içeren "quelque" sıfatı kullanılmıştır dolayısıyla F.T.Ç.'de de "birkaç" şeklinde tercüme edilmiştir.

39. Örnek:

K.M.وظهر لبنان كشيخ لوت ظهره الأعوام وأناخت هيكله الأحزان وهجر أجفائه الرقاد فبات يساهر الدجى ويترقب الفجر كملك مخلوع جالس على رُمد عرشه بين خراب قصره. إن الجبال والأشجار والأنهار تتبدل هيئاتها ومظاهرها بتقلب الحالات والأزمنة مثلما تتغير ملامح وجه الإنسان بتغير أفكاره وعواطفه،
A.T.Ç.	<u>Lübnan</u> da yılların belini kamburlaştırdığı, hüznlerin bedenini büktüğü ve uykunun göz kapaklarını terk ettiği, sarayının harabeleri arasındaki tahtının külleri üzerinde oturan azledilmiş bir hükümdar gibi, şafağın doğmasını bekleyip karanlıkta geceleyen yaşlı bir adama benzemişti. Dağlar, ağaçlar ve nehirlerin görünüşleri de hallerin ve zamanların değişmesiyle birlikte değişiyordu.
A.F.Ç.	Le <u>Mont-Liban</u> ressemblait à un vieillard écrasé par les ennuis, voûté par les tristesses, les yeux rougis par l'insomnie, attendant l'aube, tel un roi déchu assis sur la poussière de son trône, dans les décombres de son palais. Les montagnes, les arbres, les rivières changent d'aspect avec le temps et les saisons.

F.T.Ç.	<u>Lübnan Dağı</u> ise, sarayının yıkıntıları içinde, tahtının tozları üstüne çökmüş düşkün bir kral gibi, can sıkıntısından ezilmiş, acılardan beli bükülmüş, uykusuzluktan kan çanağına dönmüş gözlerle şafağı bekleyen yaşlı bir adama benziyordu. Dağların, ağaçların ve ırmakların görünümü zamanla ve mevsimlerle değişir. Bir insanın yüz çizgilerinin onun düşünce ve duygularına göre değişmesi gibi.
--------	--

Bu örnekte, K.M.’de yazar uzun bir tasvir yapmakta ve bu tasvirde Lübnan’dan bahsetmektedir, fakat A.F.Ç., K.M.’de yer alan Lübnan ismini “Mont-Liban” yani Lübnan Dağı olarak düzenleme şeklinde çevirmiştir. Metin bağlamına göre çevirmen dağdan bahsedildiğini takdir etmiş olabilir.

40. Örnek:

K.M.	كانت المرأة بالأمس خادمة سعيدة فصارت اليوم سيّدة تَعَسَة.
A.T.Ç.	Kadın dün mutlu bir hizmetçi idi. Bugün ise mutsuz bir <u>hanımefendi</u> .
A.F.Ç.	Hier, la femme était une servante heureuse, aujourd’hui c’est une <u>maîtresse</u> malheureuse!
F.T.Ç.	Dün kadın mutlu bir hizmetçiyken, bugün mutsuz bir <u>metrestir!</u>

Bu örnekte, K.M.’de yer alan سيّدة kelimesinin Türkçede karşılığı “hanımefendi”, “kadın” şeklindedir, yani A.T.Ç.’de eşdeğerlik çeviri stratejisi uygulanmıştır. A.F.Ç.’de bu kelime, uyarılma çeviri stratejisi ile “maîtresse” şeklinde çevrilmiştir. Bu kelime Fransızcada, öğretmen, köle sahibi, ev sahibi (evin işleriyle ilgilenen kişi anlamında), evcil hayvan sahibi ve evli bir adamla ilişkisi olan kadın anlamlarına gelmektedir⁹⁷. Kuvvetle muhtemel, Fransızcada bu kelimenin yaygın olarak evli bir adamla ilişkisi olan kadın veya öğretmen anlamlarında kullanılması sebebiyle F.T.Ç.’de kelime “metres” şeklinde tercüme edilmiştir; fakat bu anlam K.M.’de yer almamaktadır; üstelik kültürel bağlamı düşünecek olursak, böyle bir kullanımın Doğu dünyasında oldukça ağır bir karşılığı olacağını ve kolay kolay tercih edilmeyeceğini göz önünde bulundurmamız gerekir.

⁹⁷ Dictionnaire Larousse.

<https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/ma%C3%A9tre/48732> (erişim 10.07.2024).

41. Örnek:

K.M.	...فسكننا معاً في منزل فخم قائم على شاطئ البحر في رأس بيروت حيث يقطن وجهاء القوم والأغنياء،...
A.T.Ç.	Birlikte seçkinlerin ve zenginlerin yaşadıkları <u>Beyrut</u> 'un üst taraflarında, deniz kenarında gösterişli bir evde yaşamaya başladılar.
A.F.Ç.	Ils vécutent dans une somptueuse demeure au bord de la mer, à <u>Râs Beyrouth</u> , où résident les notables et les riches citoyens.
F.T.Ç.	İleri gelen, zengin yurttaşların oturdukları <u>Ras Beyrut</u> 'ta, denizin kenarındaki şatafatlı bir evde yaşadılar.

Bu örnekte, K.M.'de yer alan رأس بيروت bir özel isimdir. Kelimesi kelimesine tercüme edecek olursak, Beyrut'un başı diyebiliriz fakat Ras Beyrut, Beyrut'un kuzeyinde deniz kenarında yer alan bir mahallenin ismidir. A.T.Ç.'de bu ifadenin "Beyrut'un üst taraflarında" şeklinde öykünme yoluyla çevrildiği görülmektedir. A.F.Ç.'de "Râs Beyrouth" şeklinde Fransızcada bu bölgeye verilen isim ile eşdeğer bir çeviri yapıldığı söylenebilir. Aynı durum F.T.Ç. için de geçerlidir.

42. Örnek:

K.M.	هلمّي نقف كالجنود أمام الأعداء متلقّين شفاير السيوف بصدورنا لا بظهورنا، فإن صرّعنا نموت كالشهداء وإن تغلبنا نعيش كالأبطال...
A.T.Ç.	"Gel Selma... Gel, fırtınanın önündeki kaleler gibi dimdik duralım. Haydi gel, düşmanın önündeki askerler gibi <u>kılıçların</u> ucunu sırtımızla değil, göğsümüzle karşılayarak duralım. [...]"
A.F.Ç.	"Allons, Salma, dressons-nous devant nos ennemis et bravons la pointe de leurs <u>lances</u> dirigées sur nos poitrines. Luttons et mourons comme des héros. [...]"
F.T.Ç.	"Gel Selma, düşmanlarımızın karşısına dikilelim ve göğsümüze fırlattıkları <u>mızrakların</u> sivri uçlarına meydan okuyalım. Kahramanlar gibi savaşarak ölelim. [...]"

Bu örnekte, K.M.'de السيوف yani kılıçlar kelimesi yer almaktadır. A.T.Ç.'de birebir çeviri kılıç kelimesi tercih edilirken A.F.Ç.'de “lances” yani mızrakların tercih edildiği görülmektedir. Elimizde bu tercihin sebebini açıklayacak bir veri bulunmamaktadır. Anlatımın, bu kelime değişikliği ile bozulmadığını ekleyebiliriz.

43. Örnek:

K.M.	...وتظهر أخلاقها ومزاياها بأعمالك وأقوالك ظهور الخلى الذهبية من وراء النقاب الرقيق، فتعزيت بك يا ولدي لأنك كنت مثلها جميلة وحكيمة...
A.T.Ç.	İnce bir örtünün arkasından altın takıların görünmesi gibi annenin <u>ahlakı</u> ve <u>meziyetleri</u> de senin sözlerinde ve davranışlarında görünüyor
A.F.Ç.	Son <u>caractère</u> et son <u>intelligence</u> se retrouvaient dans tes gestes, dans tes mots, comme un fil d'or tissé pour orner un voile délicat.
F.T.Ç.	Onun <u>karakteri</u> ve <u>zekâsı</u> senin davranışlarında ve sözlerinde de belli oluyordu, zarif bir tül süslemek için örülmüş altın bir iplik gibi...

Bu örnekte, K.M.'de yer alan أخلاقها ve مزاياها kelimeleri Türkçeye, ödünç alma çeviri stratejisi ile çevrilmiş ve “ahlakı” ve “meziyetleri” şeklinde metinde yer almaktadır. Bu iki kelime Türkçede uzun zamandır var olan ve hala yaygın olarak kullanılan kelimelerdir. A.F.Ç.'de ise, “caractère” ve “intelligence” yani “karakteri” ve “zekâsı” karşılıkları tercih edilerek kültürel anlamda uyarlama yapılmıştır. Arapçadaki أخلاق kelimesi aynı zamanda kişinin karakterini de ifade edebildiği için bu tercümenin tercih edilmesi olağan görünmektedir fakat مزية kelimesi zekâ veya akılla ilişkili değildir. Dolayısıyla F.T.Ç.'de bu iki kelime K.M.'de ifade edilen kavramlardan nispeten uzaklaşmıştır.

44. Örnek:

K.M.	قالت هذا وحولت عينيها الدامعتين نحوي وأمسكت بيمينها طرف ثوبي ثم قالت:
A.T.Ç.	Bunları söyledi ve ağlamaklı gözlerini bana çevirdi. <u>Sağ eliyle elbisemin kenarını tuttu:</u>
A.F.Ç.	Puis, tournant ses yeux emplis de larmes vers moi, elle ajouta:
F.T.Ç.	Sonra yaş dolu gözlerini bana doğru çevirerek ekledi:

Bu örnekte, K.M.'de yer alan ثمّ ibaresi A.F.Ç.'de çıkarma çeviri stratejisi kapsamında eksiltilmiş ve dolayısıyla F.T.Ç.'de yer almamaktadır. A.T.Ç.'de ise birebir çevrilmiştir.

45. Örnek:

K.M.	إنّ الحزينة لا تتصبر بحزن جارتها كما أنّ الحمامة لا تطير بأجنحة مكسورة.
A.T.Ç.	<u>Güvercinin</u> kırık kanatlarla uçamadığı gibi, acı çeken biri, komşusunun acısıyla teselli bulup metanetli duramaz.
A.F.Ç.	Celui qui est dans la peine ne peut se consoler de la peine d'un voisin, pas plus qu'un oiseau ne peut voler avec les ailes brisées.
F.T.Ç.	Bir <u>kuş</u> kırık kanatlarıyla nasıl uçamazsa, acı içinde biri de bir komşunun acısıyla avunamaz!

Bu örnekte, K.M.'de الحمامة kelimesi geçmektedir. Bunun Türkçe karşılığı güvercindir ve A.T.Ç.'de bu karşılığı görmekteyiz. A.F.Ç.'de ise kuşun cinsi belirtilmeyip sadece kuş olarak çevrilmiştir bu örneği çıkarma çeviri stratejisi kapsamına alabiliriz; F.T.Ç.'de de kuş çevirisini görmekteyiz.

46. Örnek:

K.M.	كنت أسمع سلمى متكلمة وعواطفى تنمو وصدري يضيق حتى شعرت بأن أضلعي تكاد تتفجر حناجر وفوهات،
A.T.Ç.	Selma'nın söylediklerini dinlerken hissettiğim duygular birbiri ardınca büyüyor, göğsüm daralıyordu. Öyle ki sanki <u>kaburga kemiklerim boğazımdan ve ağzımdan fırlayacaktı.</u>
A.F.Ç.	Mes sentiments croissaient à mesure que j'écoutais Salma parler, je suffoquais et sentais que mes os allaient se briser.
F.T.Ç.	Selma'yı dinledikçe duygularım kabarıyor, soluğum kesiliyor, <u>kemiklerim kırılıyormuş gibi hissediyordum.</u>

Bu örnekte, K.M.’deki *تكد تنفجر حناجر وفوهات* benzetme A.T.Ç.’de birebir çeviri stratejisi izleyerek “Öyle ki sanki kaburga kemiklerim boğazımdan ve ağzımdan fırlayacaktı.” şeklinde çevrilmiştir. A.F.Ç.’de ise uyarılama yaparak “je suffoquais et sentais que mes os allaient se briser.” şeklinde tercüme edilmiştir. Dolayısıyla F.T.Ç.’de de A.F.Ç.’de tercüme edildiği gibi “kemiklerim kırılıyormuş gibi hissediyordum.” şeklinde çevrilmiş.

47. Örnek:

K.M.	ونفسه المتعبّة ترتجف <u>كشعلة السراج</u> أمام الريح،
A.T.Ç.	Yorgun ruhu rüzgarın karşısındaki <u>kandil ateşi</u> gibi titriyordu.
A.F.Ç.	Son esprit, lassé, tremblotait telle une <u>flamme</u> dans le vent,
F.T.Ç.	Çökmüş ruhu rüzgârda bir <u>alev</u> gibi titriyordu,

Bu örnekte, K.M.’de *كشعلة السراج* şeklinde bir benzetme yapılmıştır. Bu benzetmede *السراج* kelimesinin anlamı kandildir. A.T.Ç.’de de bu bağlamda “kandil ateşi” şeklinde tercüme edilmiştir; kandil, Türk kültüründe de yer alan bir obje olduğu için kültürel olarak uygunluk sağlanmış ve eşdeğeri kolayca bulunmuştur. A.F.Ç.’de ise, kandil kelimesi çıkarma çeviri stratejisi kapsamında eksiltilmiş ve dolayısıyla F.T.Ç.’de yer almamaktadır. Bu örnek kültürel aktarımdaki kayıplara örnek olarak gösterilebilir.

48. Örnek:

K.M.	ها قد ذهب الليل... وجاء الصباح <u>يا سلمى... يا سلمى... يا سلمى...</u>
A.T.Ç.	“İşte gece gitti... Geldi sabah... <u>Selma... Selma... Selma...</u> ”
A.F.Ç.	«La nuit s’en est allée. Voici poindre le jour... <u>O Salma... O Salma...</u> »
F.T.Ç.	“Gece geçip gitti. Gün doğuyor işte... <u>Ah Selma... Ah Selma...</u> ”

Bu örnekte, K.M.’de yazar duygu aktarımı için tekrar etme yöntemine başvurmuş ve *يا سلمى... يا سلمى... يا سلمى...* şeklinde Selma ismini 3 kez tekrar etmiş. A.T.Ç.’de de K.M.’de olduğu şekliyle simi 3 kez tekrar etmiştir, fakat nidayı çıkarmıştır. A.F.Ç.’de ise nida korunmuş fakat isim 2 kez tekrar edilerek farklı bir noktada çıkarma stratejisi kullanılmıştır; F.T.Ç.’de de A.F.Ç.’deki çeviriye uygun bir tercüme görmekteyiz.

49. Örnek:

K.M.	بين تلك البساتين والتلّول التي تصل أطراف بيروت بأذيال لبنان يوجد معبدٌ صغير قديم العهد محفور في قلب صخرة بيضاء قائمة بين أشجار الزيتون واللوز والصفصاف.
A.T.Ç.	Beyrut'un sınırını Lübnan'ın eteklerine bağlayan tepeler ve bahçeler arasında; zeytin, <u>fıstık</u> ve söğüt ağaçları arasında, beyaz bir kayaya oyulmuş, eski zamanlara ait bir mabet var.
A.F.Ç.	Entre les collines et les jardins qui relie les faubourgs de Beyrouth aux environs du Mont-Liban se dresse un petit temple antique creusé au cœur d'un rocher blanc entouré d'oliviers, <u>d'amandiers</u> et de saules.
F.T.Ç.	Beyrut'un varoşlarını birbirine bağlayan tepeler ve bahçeler arasında, Lübnan Dağı civarında, zeytin ağaçları, <u>badem</u> ağaçları ve söğütlerle çevrelenmiş beyaz bir kayanın içine oyulmuş çok eski, küçük bir tapınak yükselir.

Bu örnekte, K.M.'de geçen اللوز kelimesi "badem" anlamındadır, fakat A.T.Ç.'de fıstık olarak tercüme edilmiştir. Metnin başlarında bu kelime geçmiş ve badem şeklinde tercüme edilmişti. Burada gözden kaçan bir hata olduğu düşünülebilir.

50. Örnek:

K.M.	ثمّ تقبل سلمى مفرّق شعري يطهر وانعطاف فتملأ قلبي شعاعاً،
A.T.Ç.	Selma <u>iffeti</u> ve sevecenliğiyle saçımın ayırımını öpüyor, kalbimi ışıklarla dolduruyordu.
A.F.Ç.	Avec <u>douceur</u> et tendresse Salma déposait un baiser sur mes cheveux, emplissant mon cœur de bonheur.
F.T.Ç.	Selma <u>tatlılık</u> ve şefkatle saçlarıma bir öpücük konduruyor, kalbimi mutlulukla dolduruyordu.

Bu örnekte, K.M.'de Selma'dan bahsederken onu nitelemek üzere طهر kelimesi kullanılmıştır. Bu kelime kişinin temiz ahlakını, iffetini niteleyen bir ifadedir. Bu bağlamda, A.T.Ç.'de "iffet" kelimesi tercih edilerek eşdeğerlik çeviri stratejisi uygulanmıştır. A.F.Ç.'de ise "douceur" yani yumuşaklık, tatlılık, dinginlik manasını

gelecek kültürel olarak uyarlama bir çeviri tercih edilmiştir. Böylelikle, F.T.Ç.’de de bu ibare “tatlılık” şeklinde uyarlama yöntemiyle tercüme edilmiştir. F.T.Ç.’de çeviri K.M.’de yer alan kelimeyi ne yazık ki karşılamamaktadır fakat çevirinin ara dilden yapıldığı göz önünde bulundurulunca bu çevirinin ara dile göre uygun olduğu söylenebilir. Bu örnek de yine kültürel aktarımdaki kayıpların bir göstergesidir.

51. Örnek:

K.M.	بلغت المعبد عند الأصيل فجلست أرقب الطريق المناسب بين أشجار الليمون والصفصاف،
A.T.Ç.	<u>Limon ile söğüt ağaçları</u> arasında uzanan yolu gözleyebileceğim uygun bir yere oturdum.
A.F.Ç.	J’atteignis le temple au coucher du soleil, m’assis sur le sentier bordé <u>d’orangers et de saules pleureurs</u> , surveillant la route des yeux.
F.T.Ç.	Günbatımında tapınağa vardım, <u>portakal ağaçları ve ağlayan söğütlerle</u> çevrili patika yolun kenarına oturup yolu gözlemeye başladım.

Bu örnekte, K.M.’de geçen أشجار الليمون kelimesinin anlamı “limon ağacı”dır. Fakat, A.F.Ç.’de “orangers” yani portakal ağacı olarak hatalı bir şekilde tercüme edilmiştir. Bu da aynı hatanın F.T.Ç.’de de yer almasına sebep olmuştur.

52. Örnek:

K.M.	فعدت وأغمضت عينيها <u>وصرخت</u> لأول مرة يا ولدي.
A.T.Ç.	Gözlerini yeniden kapatıp ilk defa şöyle bir <u>çığlık</u> attı: “Oğlum!”
A.F.Ç.	Refermant les yeux, elle <u>murmura</u> pour la première fois: « Mon fils! »
F.T.Ç.	Gözlerini kapayarak, ilk kez “Oğlum!” diye <u>mırıldandı</u> .

Bu örnekte, K.M.’de geçen صرخ fiili yüksek sesle konuşmak veya bağırarak anlamındadır. A.T.Ç.’de tercih edilen “çığlık attı” şeklindeki uyarlama çeviri K.M.’deki anlamı karşılamaktadır. A.F.Ç.’de yer alan “murmura” fiili ise, tam aksine kısık sesle konuşmayı ifade eder. F.T.Ç.’de bu fiili A.F.Ç.’ye uygun olarak çevrilmiş ve “mırıldandı” fiilini tercih etmiştir. Dolayısıyla A.F.Ç. de F.T.Ç. de K.M.’deki anlamında tam zıttı bir tercüme yapmıştır. Bu anlamda hatalı bir çeviri olduğu ifade edilebilir.

53. Örnek:

K.M.	وأيقظت نعمة الفرحة بعض الجيران فجاءوا بملابس النوم ليهنئوا الوالد بولده،
A.T.Ç.	Sevinç nağmeleri bazı komşuları uyandırmıştı. <u>Gecelikleriyle</u> çocuğun babasını tebrik etmeye gelmişlerdi.
A.F.Ç.	Les cris de joie réveillèrent les voisins qui accoururent, <u>en habits de nuit</u> , pour féliciter le père de la naissance d'un héritier.
F.T.Ç.	Sevinç çığlıkları komşuları uyandırmıştı, bir oğlu olan babayı kutlamak için, <u>gece kıyafetleriyle</u> koşturup geldiler.

Bu örnekte, K.M.'de geçen النوم ملابس ifadesi kelimesi kelimesine tercüme edilirse gece kıyafetleri anlamındadır fakat bunun Türkçede eşdeğeri "gecelik" kelimesidir. Bu anlamda A.T.Ç.'nin eşdeğer bir tercüme yaptığını görüyoruz. Buna karşın A.F.Ç. "habits de nuit" şeklinde öykünme çeviri stratejisi ile tercüme etmiştir ve Fransızcada bu ibare akla geceliği getirmektedir. F.T.Ç.'de ise öykünme çeviri stratejisi ile "gece kıyafetleri" ibaresini tercih etmiştir fakat bu ibarenin Türkçede anlamsal karşılığı geceliği değil özel günlerde giyilen kıyafetleri akla getirmektedir.

54. Örnek:

K.M.	وأسرع الخدم نحو منصور بك ليبشروه، بقدم وارتته ويملاؤا أيديهم من عطاياها،
A.T.Ç.	Hizmetçiler varisinin gelişini müjdelemek ve <u>avuçlarını bahşişleriyle doldurmak</u> için Mansur Bek'e doğru koştular.
A.F.Ç.	Les serviteurs s'empressèrent d'aller annoncer la bonne nouvelle à Mansour bey tandis que le médecin surveillait, les yeux emplis de désespoir, la mère et le nouveau-né.
F.T.Ç.	Doktor anne ve bebeğini umutsuz gözlerle izlerken, hizmetçiler iyi haberi Mansur Bey'e iletmek için acele ediyorlardı.

Bu örnekte, K.M.'de Selma'nın bebeğin doğum anında hizmetçilerin babaya haber vermesi anlatılıyor ve bu sahnede hizmetçiler koşarak giderken aynı zamanda bu müjdeyi verdikleri için karşılığında para almayı umuyorlar. Bu ibare K.M.'de ويملاؤا أيديهم

من عطياه cümlesi ile ifade edilmiştir. Bu ibare A.F.Ç.'de çıkarma çeviri stratejisi kullanılarak eksiltilmiştir ve dolayısıyla F.T.Ç.'de de yer almamaktadır.

55. Örnek:

K.M.	ثم تحدق ثانية فترى الموت والحياة يتصارعان بجانب سريرها.
A.T.Ç.	Selma tekrar bakınca ölüm ve hayatın yatağının yanında boğuştuğunu gördü.
A.F.Ç.	-
F.T.Ç.	-

Bu örnekte, K.M.'de yer alan cümle A.F.Ç.'de çıkarma çeviri stratejisi kullanılarak eksiltilmiştir ve dolayısıyla F.T.Ç.'de de yer almamaktadır. Bu çıkarmanın yazarın üslubuna müdahale olduğu ve metnin akışını bozduğu söylenebilir zira bu kısımda Selma'nın doğum yaptıktan sonra kendisinin ve bebeğinin ölümüne giden süreç uzunca tasvir ediliyor. Bu cümle ile yazar bize, ölüm ve yaşamın boğuştuğunu tasvir ederek kahramanımızın yaşayıp yaşamayacağını merakını arttırmaktadır. Dolayısıyla bu cümlenin eksiltilmesi yazarın üslubuna ciddi bir müdahale olarak görülebilir.

SONUÇ

Çalışmamızın sonucuna göre, diğer disiplinlere kıyasla müstakil bir bilim haline gelmesi geç bir tarihte gerçekleşen çeviribilimin çalışma alanlarından biri olan ara dilden çevirinin, çeviribilim içerisinde nispeten ihmal edilen bir alan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun delilleri olarak da ara dilden çeviriyi tarif edecek terimsel birliğin sağlanamamış olması ve bu yöntemin kullanıldığı zamanlarda dahi tabu olarak görülmesi gibi durumlar gösterilebilir.

Bir başka inceleme alanımızı oluşturan ara dilden çeviride ideolojik bağlam konusuna gelecek olursak, ara dilden çevirinin tercih edilmesinin kimi zaman içselleştirilmiş bir ideolojiden veya tarihsel süreçlerin getirdiklerinden kaynaklandığı görülmüştür. Cumhuriyetin ilk yıllarında ulus inşa etme sürecinde Batı medeniyetinin Doğu medeniyeti karşısında daha üstün ve örnek alınır görülmesi, Doğu medeniyetinin geri kalmış görülmesi ve devlet politikalarının da bu ideoloji üzerine kurulması, Türkiye gibi Arap dünyası ve Arapça ile uzun yıllar iç içe yaşamış bir ülkede bile Arapça bir eseri tercüme etmek için orijinal dilin değil de batılı bir dilin kullanılması sonucuna sebep olmuştur.

Son olarak ara dil kullanımının eserlerde kayıplar meydana getirmesi ve eserin kültürel kimliğinin aktarılmasına etkisini görmek açısından çevirilerin karşılaştırılmalı inceleme yöntemimizden elde ettiğimiz sonuçlara bakmak faydalı olacaktır. Öncelikle, ele aldığımız örneklerde hangi çeviri stratejilerinin kullanıldığına göz atalım: ödünç alma çeviri stratejisi, 4 tanesi A.T.Ç. tarafından 1 tanesi A.F.Ç. tarafından olmak üzere toplam 5 kez kullanılmıştır. Öykünme çeviri stratejisi, 2'si A.T.Ç., 2'si A.F.Ç. ve 2'si F.T.Ç. tarafından olmak üzere toplam 6 kez kullanılmıştır. Birebir çeviri stratejisi, 15'i A.T.Ç., 4'ü A.F.Ç. ve 16'si F.T.Ç. tarafından olmak üzere toplam 35 kez kullanılmıştır. Düzenleme çeviri stratejisi toplam 4 kere A.F.Ç. tarafından kullanılmıştır. Uyarlama çeviri stratejisi, 2'si A.T.Ç., 9'u A.F.Ç. ve 2'si F.T.Ç. tarafından olmak üzere toplam 13 kez kullanılmıştır. Eşdeğerlilik çeviri stratejisi, 12'si A.T.Ç., 2'si A.F.Ç. ve 1'i F.T.Ç. olmak üzere toplam 15 kere kullanılmıştır. Ekleme çeviri stratejisi bir kere A.F.Ç. tarafından kullanılmıştır. Son olarak çıkarma çeviri stratejisi, 2'si A.T.Ç. 24'ü A.F.Ç. ve 1 tanesi de F.T.Ç. olmak üzere toplam 27 kez kullanılmıştır. Elbette bu çeviri stratejileri sadece ara dilden kaynaklı aktarımları incelemek üzere seçtiğimiz örneklerden çıkarılmış

olup eserlerin bütününe kapsamamaktadır, fakat bu tablo bize yukarıda daha önce sözünü ettiğimiz durumu kanıtlamaktadır: Muarrib yayınlarının çevirisinde çıkarmanın çok az olması, eklemenin olmaması, birebir çevirinin yoğun olması kaynak odaklı bir çeviri yaptığını gösterirken Jean-Pierre Dahdah'ın çevirisinde çıkarmaların yoğun olması ve ekleme yapmış olması daha serbest bir çeviri yaptığını gösterir. Bu durum da ara dilden çeviri yapmanın, orijinal metinden nispeten uzaklaşmış olabileceğinin göstergesidir.

Bazı örneklerde, bariz hatalı çeviriler yapılmış olduğundan çeviri stratejileri kapsamına alınamamıştır. Ayrıca A.F.Ç.'de çıkarma çeviri stratejisinin uygulandığı durumlarda F.T.Ç.'nin kullandığı çeviri stratejisi üzerine durulma gereği hissedilmemiştir zira çalışmamızın konusu için önemli olan nokta nihai metindeki anlamdır ve A.F.Ç.'de çıkarma yapılması kaynak metne göre mecburen F.T.Ç.'de de çıkarma yapılması anlamına geleceği ama çevirmenin elindeki metne göre aslında çıkarma yapmadığı bir gerçektir.

Öncelikle ara dil Fransızcadaki çeviri stratejilerinin Türkçe metne etkilerini değerlendirelim. A.F.Ç.'de 8. ve 20. örneklerde kullanılan çıkarma çeviri stratejisi sebebiyle orijinal cümledeki nahiv yapısı bozulmuş ve kaynak metinde verilen anlam çeviri metnine aktarılmamıştır. Dolayısıyla F.T.Ç.'de de bu anlam kayması yaşanmıştır. Ayrıca, çıkarma çeviri stratejisinin çeviriye etkilerinden bahsedecek olursak, öncelikle bazı durumlarda çıkarmanın gerekli olduğu veya gereklilik olmasa da çevirmenin üslubundan kaynaklandığı ve orijinal metindeki anlatıma ciddi bir etkisi olmadığı durumlar olur. Burada A.F.Ç.'deki toplam 24 çıkarmadan 2 tanesinin Arapça nahiv kaidelerine uygun olmadığını zaten söyledik. Geriye kalan 22 çıkarmadan, 5., 6. ve 16. örneklerde yer alanlar, kaynak metinde yazarın vurgularının ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Geriye kalan 19 çıkarmadan 11., 14., 22., 23., 24., 25., 27., 29., 30., 31., 35., 54. ve 55. örneklerde yer alan toplam 13 çıkarmadan bazıları yazarın stiline ciddi müdahale ederken bazıları da anlatımın akışını bozmakta ve okuyucunun erişebileceği bazı bilgileri eksik bırakmaktadır. Bu da F.T.Ç.'de de bu eksik ve önemli üslup müdahalelerinin olmasına sebep olmaktadır.

Ayrıca örneklerimizde ara dil kullanımından kaynaklı olarak kültürel aktarımın sekteyi uğradığı bazı durumlar tespit edilmiştir. Özellikle de 13., 40, 43., 47., 50. örneklerdeki incelememiz bu kültürel kayıplara örnek olarak gösterilebilir. Buradaki kayıpların hepsi metnin akışını ve anlamını bozmasa da özellikle birkaçı yazarın edebi

üslubunun derinliğini okura tam anlamıyla verilmemiş olmasına sebep olmuştur: “أخلاق”, “مزايای”, “طهر” gibi kelimelerin Fransızca da tam anlamıyla karşılanamaması buna karşın Türkçeye daha kolay aktarılması bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Doğrudan yapılan çeviriye gelecek olursak, özellikle ithafın çıkarılmış olması, metin akışına bir zarar vermese de yazarın dünyasına dair okuyucuyu bir ipucundan mahrum bırakmıştır. Bunun haricinde yayınevinin politikası gereği metnin yer yer kaynak metne fazla bağlı kalması, yazarın stilini yansıtmada yetersiz kalmış ve bazı noktalarda ifadelerin tam olarak anlaşılmasına sebep olmuştur. Kültürel aktarım konusunda ise bir örnek dışında doğrudan çevirinin daha etkili olduğu gözlemlenmiştir.

Her bir metni değerlendirecek olursak, çeviri eyleminde mükemmelin olmadığı ve bu arayış içinde olmanın doğru olmayacağını ifade ederken incelediğimiz her çeviride bazı hataların olduğunu tespit ettiğimizi söyleyebiliriz. Bu tür hataların, dalgınlık, yorgunluk vb. gibi birçok farklı sebebi olabileceği ve insanın doğası gereği bu durumun son derece normal olduğunun altını çizmek gerekir. Fakat, ara dil çevirisinde hataların olması, o dilden çeviri yapan çevirmenin eline en baştan hataları olan bir metnin geçmesine ve çeviri eserinde hata oranının artması ile sonuçlanabileceğini ifade edebiliriz. Buna karşın bazı durumlarda ara dilden çeviri yapan kişinin metnin muğlak noktalarını daha iyi anlaması ve bunları daha anlaşılır ifade etmesi, bu yöntemle çeviri yapan kişinin işini kolaylaştırabilir. Nitekim incelememizde de görüldüğü üzere, bazı noktalarda ara dilden çeviri daha erek odaklı bir anlayış benimseyerek anlaşılabilirlikten ödün vermeden edebi üslubu korumayı başarmıştır.

Sonuç olarak, incelememizde de görüleceği üzere ara dilden çevirinin bazı faydaları olduğu gibi bazı zararları da olmaktadır. Burada önemli olan kâr-zarar dengesinde kârın ağır bastığından emin olmaktır. Öyle görünüyor ki, ara dilden çevirideki en önemli sorunlardan bazıları, bu çeviri yöntemine başvuran kişinin kaynak dili bilmemesi veya kaynak metne ulaşamaması sonucu metinde eksik olup olmadığını görememesi, anlamın kapalı olduğu noktalarda yazarın kastını daha iyi anlamak için metni kontrol edememesi ve tamamıyla çevirmenin anladığı ve ifade ettiği şekle bağlı olmasıdır. Yukarıda zikrettiğimiz çıkarılma örnekleri de tezimizi kanıtlar niteliktedir. Fakat çalışmamızda da görüldüğü üzere kadim zamanlardan beri ara dilden çeviri bir çeviri yöntemi olarak kullanılmıştır. Özellikle, ilk metinlere erişimin olmadığı durumlarda veya ilgili dilde çevirmen bulunmadığı durumlarda adeta bir can simidi gibi yetişmiştir. Yine

de, ara dilden çeviri yöntemini uygulayan çevirmenler bile bu yöntemi uzun süre tabu olarak görmüş ve tercih etmemeye çalışmışlardır. Az önce bahsettiğimiz gibi, ara dilden çevirinin hem faydaları hem de eksikleri vardır; bu noktada ara dil konusunun çeviribilim dünyasında daha fazla çalışılmasının ve kendine daha fazla yer bulmasının, yöntemin etkin kullanımını adına faydalı olacağı kanaatindeyiz. Bu çalışmamız ile biz de bu alana bir katkıda bulunmayı ümit ederiz.



KAYNAKLAR

- Akten, Sevim “İkinci Dilden Çeviri”. Hacettepe Üniversitesi, Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi 8 (1998).
- Bedevi, Abdurrahman. *Batı Düşüncesinin oluşumunda İslam'ın Rolü*. Çev. Muharrem Tan. İstanbul: İz Yayıncılık, 2002.
- Berakes, Gazi Fuad. *Cubran Halil Cubran*. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Lübni. 1981.
- Canım, Sinem. “Türkiye’de Çeviri Bürolarında Web Sitesi Yerelleştirmeleri ve Bu Süreçte Bilgi Teknolojilerinin Kullanımı”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2008.
- Cemal, Ahmet; İnce, Ülker ve Uyar, Tomris. “Türkiye’de İkinci Dilden Çeviriler Üzerine”. *Metis Çeviri Dergisi* 18:1 (1992): 14-22.
- Destutt de Tracy, Antoine-Louis-Claude, *Éléments d'idéologie*, Paris: Courcier, 1801.
- Durak, Hilal ve Yeşildağ Abdussamed, *Cubran Halil Cubran Kırık Kanatlar Romanının Sosyolojik/Dinî Açından Bir İncelemesi Modern Arap Romanına Sosyolojik Bir Bakış Denemeleri*. Ed. Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ, Ankara: Iksad publishing house, 2020.
- Eruz, F. Sâkine. *Çeviriden Çeviribilime*. İstanbul: Multilingual, 2003.
- Gibran, Jean ve Gibran Khalil. *Khalil Gibran His Life And His World*. New, York: İnterlink Books, 1998.
- Gürçağlar, Şehnaz Tahir. *Çevirinin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları, 2016.
- Gürçağlar, Şehnaz Tahir. *Türkiye’de Çevirinin Politikası ve Poetikası 1923-1960*. Çev. Tansel Demirel. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.
- Gutas, Dimitri, *Greek Thought, Arabic Culture, The Graeco-Arabic Translation Movement in Baghdad and Early 'Abbasid Society (2nd-4th/8th-10th centuries)*. New York: Routledge, 1999.
- Hâlid, Gassan. *Cübran el-feylesof*. Beyrut: Müessesetu Nevfel. 1983.
- Hatipoğlu, Recep. “Kültürlerarası İlişkilerde Çeviri Açısından Toledo Çevirmenler Okulu’nun Avrupa’daki Etkisi”. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2022.
- Karabela, Nevin, “Cubrân Halil Cubran’ın Arap Diline Bakışı”. III. Uluslararası doğu dilleri ve edebiyatları sempozyumu bildirileri, “Cubran Halil Cubran’ın ölümünün

80. yıldönümü münasebetiyle: doğu edebiyatlarında göç olgusu”, İstanbul, 29-30 Kasım 2011. Ed. Eyüp Sarıtaş, İbrahim Şaban. İstanbul: Akademi Titiz Yayınları, 2012.
- Karantay, Suat. “Türkiye’de Oyun Çevirisi Tarihine Kısa Bir Bakış”. *Metis Çeviri Dergisi* 9:1 (1989): 87-91.
- Kayaoğlu, Taceddin. *Türkiye’de Tercüme Müesseseleri*. İstanbul: Kitabevi, 1998.
- Kısıklı, Emine. “Harf İnkılabı’nın Türk ve Dünya Basınındaki Yankıları”. *Erdem* 56 (2010): 119-161.
- Köksoy, Mesut. “Cibrân Halil Cibrân’ın Verde El-Hânî Adlı Hikâyesinin Arapçadan ve Ara Dil İngilizceden Türkçeye Çevirilerinin İncelenmesi”, *Şarkiyat Mecmuası-Journal of Oriental Studies* 42 (2023): 220-221.
- Maral, Nurdan ve Yücel Faruk. “Çeviribilim ve Çeviri Olgusu Açısından İdeoloji”, *folklor/edebiyat* 108, (2021): 1093-1108.
- Marin-Lacarta, Maielen. “La traduction relais et la hiérarchie mondiale des systèmes littéraires: le cas de la réception de la littérature chinoise du XXe siècle en Espagne” *in Canadian Modern Language Review/ La Revue canadienne des langues vivantes* (2011): 11-25.
- Mesud, Cübran. *Er Raid: mücemün lügaviyyün asriyyün ruttibet müfredatühü vafkan lihurufihel Ula*. Beyrut: Darü'l-İlm li'l-Melayin, 1398.
- Mutçalı, Serdar. *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık, 2015.
- Popovic, Anton. *Yazın Çevirisi Terimleri Sözlüğü*. Çev. S. Karantay ve Y. Salman. İstanbul: Metis Yayınları, 1987.
- Rifat, Mehmet, Rifat Sema, Koş Ayşenaz ve Tekgül Duygu. *Göstergebilim, Dilbilim ve Çeviribilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2010.
- Salama Moussa, Raouf (Ed.). *Cibran: hayatuhu ve asaruhu*. Kahire: Darü'l-Müstakbel. t.y.
- Sarışık, Derya. “Kafka’nın Ein Landarzt Adlı Öyküsünün Ara Dilden Çeviri Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi”. *Diyalog* (2022): 149-162.
- Sayın, Önal. “İdeoloji”. *Sosyoloji Dergisi* 7 (1999): 1-12.
- Sophokles. *Kral Oidipus*. Çev. Bedrettin Tuncel. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ocak 2018.

St. André, James. "Relay Translation", *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, ed. Mona Baker ve Gabriela Saldanha. Londra: Routledge, 2009.

Şimşek, Sultan. *Amerika'daki Arap Göç Edebiyatında Din Anlayışı (Cibran Halil Cibran, Mîhâil Nu'ayme ve Emîn er-Reyhânî...)*. İstanbul: Yalın Yayıncılık, 2012.

Türe Pekel, Ümit. "Türkçe Çeviri Dergilerinde Ara Dilden Çeviriler Üzerine Betimleyici Bir İnceleme: 1979-2013". Yüksek Lisans Tezi. Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2017.

Washbourne, Kelly. "Nonlinear Narratives: Paths of Indirect and Relay Translation." *Meta* 58(3), 607–625.
<https://doi.org/10.7202/1025054ar> (erişim 15.05.2024).

Yavuz, Hilmi. "Türkiye'de İkinci Dilden Çeviriler Üzerine". *Metis Çeviri Dergisi* 18:1 (1992): 23-28.

Yazıcı, Yüksel. *Gizemli Kadim Ruh Halil Cibran*. İstanbul: Ekin Yayınları, 2012.

Web Sayfası:

Ayhan, Halis ve Uzun Mustafa İsmet. "Ezan". TDV İslâm Ansiklopedisi.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/ezan#2- ezanin-turkcelestirilmesi> (erişim: 19.05.2024).

Kenan Demirayak, "Cibrân Halil Cibrân", TDV İslâm Ansiklopedisi.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/cibran-halil-cibran> (erişim: 22.05.2024).

T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu- Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, "Ezanın Türkçeleştirilmesi".
<https://aturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ezanin-turkcelestirilmesi/> (erişim 31.05.2024).

Dictionnaire Larousse.
<https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/ma%C3%A9tre/48732>(erişim11.07.2024)

T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu-Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, "Harf Devrimi".
<https://aturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/harf-devrimi/> (erişim 25/05/2024).

Türk Dil Kurumu
<https://sozluk.gov.tr/> (erişim 23.12.2024)

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
<https://www.isbank.com.tr/bankamizi-taniyin/kultur-yayinlari> (erişim 27.05.2024)

https://data.bnf.fr/fr/12566404/jean-pierre_dahdah/ (erişim 26.05.2024)

<https://www.editis.com/maisons/robert-laffont/> (erişim 26.05.2024)

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Esra		TEMÜR	
Doğum Yeri ve Yılı				
Bildiği Yabancı Diller	Fransızca		Arapça	İngilizce
ve Düzeyi	ileri		İyi	orta
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı	
Lise	2012	2015	Kazım Karabekir Anadolu İmam Hatip Lisesi	
Lisans	2016	2020	İstanbul Üniversitesi-Mütercim-Tercümanlık (Fransızca)	
Lisans	2018	2022	İstanbul Üniversitesi- Arap Dili Ve Edebiyatı	
Yüksek Lisans	2021	2025	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi- Çeviribilim	
Doktora				
Çalıştığı Kurum/lar	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı	
1.				
2.				
3.				
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar				
Katıldığı Proje ve Toplantılar				
Yayımlar:				
Diğer:				
İletişim (e-posta):				
	Tarih		09.12.2024	
	İmza			
	Adı Soyadı		Esra TEMÜR	

